

A KEGYES-TANÍTÓRENDIEK

VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ

SZEGEDI VÁROSI FŐGYMNASIUM

ÉRTESÍTŐJE

AZ 1887—88. TANÉVRŐL.

KÖZZÉTESZI

MAGYAR GÁBOR

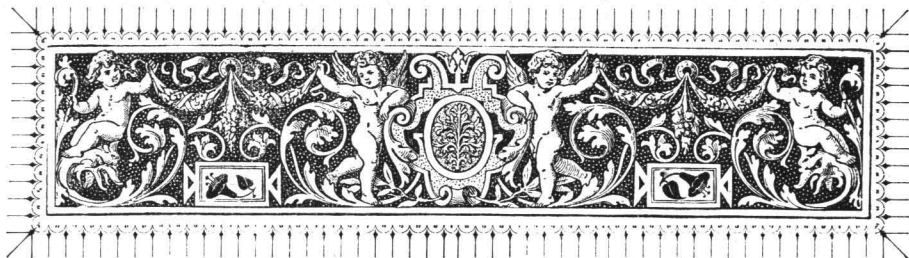
IGAZGATÓ.

SZEGEDEN, 1888.

NYOMATÓTT BÁBA SÁNDOR KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

Homérosz kedélyvilága.

„Ὅς ἂν ἀμύμων αὐτὸς ἔη καὶ ἀμύμονα εἰδῆ,
τοῦ μὲν τε κλέος εὐρὴ διὰ ξεῖνοι φορέουσιν
πάντας ἐπ' ἀνθρώπους, πολλοὶ δέ μιν ἐοθλὸν ἔειπον.“

Hom. Od. XIX. 332—4.

„Pour moi Homère est un seul homme, un homme qui a le même accent dans la voix, les mêmes larmes dans le cœur, les mêmes couleurs dans la parole.“

Lamartine: »Souvenirs pendant un voyage en Orient.«

„Zoltárokat énekel haragról és csatáról, tüzről és döghalálról, hősi eszelekvésről és szenvedélyről, mennyei és földi ellenszegülésről, emberek keserveiről, gyengeségeiről és vándorlásairól oly szavakban, melyek még háromezer év eltelte után is áthatvák ihletéssel.“

Budapesti Szemle, 1858. 240. l.

A nagy szellemek művei olyanok, mint a terepélyes gyümölcsfák; nemzedékek pihennek meg ezeknek az árnyékában és századokon át élvezik izletes gyümölcseiket anélkül, hogy megfogyatkoznának; azoknak a szellemi termékeivel is évezredekken át milliónyi közlekek táplálkoznak, gyönyört szerezve tanulmányozzák, és mégis soha sem avulnak el, mindig újabb és újabb oldalról tüntetik elő elhervadhatatlan szépségeiket! Ilyen mű az irodalom tág mezején Homérosznak két éposza, a tündöklő csillagok, melyek háromezer éven át utolérhetetlen bájjal és fényvel ragyogják be a szellemi világot!

Homéroszszal foglalkozni nagyon hálás dolog. Nem említve azon felémelő élvezetet, melyet olvasása mindenkor nyújt, bátorít még azon nagyon is szegény irodalom, melyet Homéroszról magyar nyelven fel tudunk

mutatni. (Az 1850. évtől a mult tanév végéig megjelent középiskolai programokban mindössze 8 értekezés foglalkozik vele.)

Midőn Homérosz kedélyvilágáról akarok írni, akaratlanul is a homéroszi kérdés tolúl előtérbe, mely annyi idő óta bolygatja a tudósokat, vajjon élt-e egy ily novű költő, vagy sem? Nekem e kérdésben nincs mit haboznom; már maga a thema czime kizár részemről minden föltevést, de még a homéroszi kérdés támasztója Wolf Frigyes Ágoston is beismerte, hogy mégis lehetett egy kiválóbb tehetségű költő, kit állítólag Homérosznak híttak, s a ki azon énekekből, melyek apróbb népdalokból olvadtak össze, két nagy hősköteményt állított össze, (Dr. Ábel Jenő: Homerosz Odysseája 7. l. Budapest, 1881.) és az összes magyar commentátorok is mind Homérosz egyénisége és létezése mellett foglalnak állást. Tehát Homérosz nevű költő élt — bárki volt, boldog vagy boldogtalan, hozánk nem tartozik — és ez írta a világirodalom legremekelbb két eposzát. Hol élt, mikor? Nem tudjuk biztosan, csak hagyományok maradtak fenn, melyeket mesének declarálnak, de amelyeknek némelyikét plausibilisnak tartatják költeményeinek egyes hangjai és kifejezései. Speciálisan magáról sehoh sem tesz említést; nem közöl életrajzi adatokat, mint a római Horatius, Ovidius, stb., kiknek az életrajzát saját költeményeikből állították össze; nem tűnik fel tehát lehetetlenségnek, hogy egy oly költőnek a kedélyvilágát akarom lerajzolni, a kinek még a külső életviszonyait sem ismerjük? Én ezt épen nem tartom lehetetlennek, sőt Homéroszról, mint emberről, csakis e szempontból lehet biztos adatok nyomán írni, mert adataink: költeményei. Már pedig „A költészetnek tulajdonképeni fő-, igazabban szólva *egyetlen tárgya az emberi szív lecéen*: a költő ereje, és pedig nem csak a drámai, hanem az epikus költőé is, a jellemek megalkotásában, kivitelében és festésében tetőz.“ Továbbá „A mi a személyt tulajdonkép jellemmé teszi, erkölcsi ügy, mint művészeti tekintetben, az egyénítés, a fejlesztés, a jellemfestés: mind ez a költőre vár s ebben fekszik legfőbb művészete, ez erejének legerősebb próbaköve.“ (Szász Károly: A világirodalom nagy eposzai. I. 561. l.) A költő egész lelkét önti művébe, azért az mindenkor hű tükre belsejének; találólag mondja Eötvös is, a legnemesebb és legérzékenyebb szívek egyike Karthauzi-jában: „Mégis különös a költő végzete; jövő századokra hagyhatja bánatát, s ha már emlékköve is porrá lett, ezer szemekből könyeket facsarhat, s nem teremthet egy boldog perezet magának.“ Valóban, ha a költő még annyira szerénykedik is, hogy sehoh egy megjegyzést nem tesz magáról, melyből kilétét megismerni lehetne, egyet nem tud elrejteni: a kedélyvilágát. Azt a kis vázat, vagy adatot, melyet műve alapjául bárhohman nyer, vagy szerez, evvel ékesíti fel, az ebből merített érzelmekkel és gondolatokkal alakítja korszakot alkotó művé, szóval itt árulja el teremtő geniejét, midőn úgyszólván a semmiből teremti meg remekét! Az ember aztán elhal,

emléke is elporlad, de szelleme fennmarad örök időkre és szellemvilágának rajzát műveiből a késő kor fia is vázlatban megalkothatja magának azon hangok után, melyek azokból szívünkhöz szólnak!

Köztudomásu dolog, hogy minden költő, író és művész művének hőstét vagy főbb alakjait a saját maga tulajdonságaival ruházza fel, jellemeit többnyire a saját jelleme után festi, érzelmeit annak ajkára adja.

A kritika kimutatta, hogy Thuküdidész és Livius beszédei, melyeket az Periklészszel, ez Hanniballal, Scipióval stb. mondat el, csak költői fictiók, de a melyek mégis jellemzők, s egyúttal nagyon könnyen rá lehet belőlök ismerni írójuk érzelmeire; ép így jellemezhetik Homéroszt és lelkének kinyomatait viselik magukon azok a gyönyörű beszédek, melyeket egyes hőseivel különböző alkalmakkor szavaltat el. Hogy az édes hazai irodalmunkból vegyek csak erre példát, nézzük Aranynál „Toldi Estéjét“, s olvassuk belőle a vén Toldinak öreg Benczójéhez intézett eme beszédét: (I. ének 28. és 31. versszak.)

„Láttam az életnek minden változását;
Látom most napomnak végső hanyatlását;
Jártam a tömött rend között, melyet kaszált —
Most fejemre várom a kaszást, a halált.

Vándor-madár lelkem: jól érzi magába,
Hogy ma-holnap indul melegebb hazába.
Neki már e földön minden olyan fagyott!
Neki én lerokadt, hideg hajlék vagyok.

Sírom ez. Kevés nap vár üresen engem. —
Te, öreg barátom, te temess el engem . . . .
Ide temess akkor s ne tégy semmi jelet
Csak, a mivel ástam, ezt az ásonyelet.“ —

Vajjon Toldi beszélje ez? Nem Aranyra ismerünk ebben a melancholikus Toldiban, kinnek ajkán itt ugyanazon esendően fájó, édes-bús hang rezeg meg, mely annyira rokon főleg az ötvenes években írt kisebb lyrai dalaival s a legújában megjelent „Oszikék“-kel? Valóban, ha Arany Hossvainak durva, nyers legényéből egy költői Toldit teremthetett, akiből annyiszor magának Arany Jánosnak a szíve szól ki, és saját családi körülményeit is nem egyszer beleszötte, vajjon Homérosznak dús fantáziája, teremtő lelke nem alkothatta meg szívének érzelmeivel fűszerezve ép így két remek époszát azon töredékekből, melyek mint esiszolatlan gyémántok a jóni szigetek lakosainak ajkain szálltak szájról-szájra?

Vagy Vörösmarty, midőn a börzsönyi völgyben andalgott „Zalán Futása“ tervét forgatva agyában és éjjel „fölvverte az elmúlt szép tetteknek gondja“, mint maga bevallja az előhangban, ugyan mennyi adatot talált az ő magyar előidőkből? Hisz még a tulajdonneveket is nagyrészt magának kellett készíteni, mert az ő pogánynevek elvesztek számunkra.

Nem a saját belvilágához kellett fordulnia és avval kikerekítenie a tíz énekből álló hőskölteményt? Hallgassuk csak meg a III. énekben Bogács beszédjét az elesett Laborczán felett:

„Haj! csakugyan meglelted utóbb a harc mezejében,
Amit óhajtottál gyakran, vég vesztedet, ifju.
Itt idegen porban temetőből: messze hazádtól,
Messze szülőidtől, s nem fogják sírodra a bús
Hölgyek szép szemeik nedvével elönteni, róla
A fakadó ibolyát hű kéz nem tüzi kebelbe.
De te nyugodjál békével, bús ifju, porodban:
Itt csapodár örömek nem fognak kelteni többé,
S álmodat a titkos bűnnek nem izeszti hatalma,
Mely ifju napodon komor éjszint vonva borongott.“

Nem az a szelid, bánatos hang csendül ezekből füloinkbe, mely a „Kis gyermek halálára“ cz. költeményét is átözgi, s nyíltan elárulják közös szerzőjüket?

És így vagyunk minden költővel; olvassuk át költeményeiket, s belölők megismerjük egész kedélyvilágukat, anélkül hogy megírt életrajzaikra kellene reflektálnunk. Egy sajátságos hang vonul rajtuk végig, mely aztán szüntelen szívünk húrjain rezeg, s röviden, pár szóval képesek vagyunk általános jellemzéseiket adni. Ezért újabb irodalom-történeteink nem elég-szenek meg többé a költők külső életének leírásával, hanem költészetök hangulatát is megismertetik. Így jellemzi Milont, Dantét a mély vallásosság, Lord Byront a világfájdalom, Burns a mezei élet dalnok, Catullus, Tibullus, Lamartine a szelid melankholiáé, Heinet „Galgen-humor“-jával emlegetik, Petrarca a szerelem éneklője, Horatius a nyugodt életfilozofia szószólója, Lenaut búskomorságáról, Vergiliust szelid mélaságáról ismerjük fel. A magyar költőket Beöthy Zsolt „A magyar nemzeti irodalom története“ cz. iskolai könyvében nagyon érdekesen adja elő, s az illető költő „lyrája“ cz. alatt jellemzőleg ismerteti annak hangulatát. Így Kölcseynek „mint költőnek főjelleme a sejtelmes borongás, mélázó vágy.“ (I. 129. l.) Berzsenyi költészetének „hazafiság, különösen vitézi érdemek, vallás és szerelem a motivumai. Gondolataiban és előadásában egyike legmerészebb röptű költőinknek. Csodálatosan egyesülnek benne erő és gyöngédség; finom eszmélkedés, tüzes érzés és erős szemléletesség. Egyetlen magyar lyrikusnál sem jutott a fenséges ily erőteljes és eszményi kifejezésre s a külföldiek közül is csak kevésnél. Ereje megrendítő, de felemelő és áthevítő is, mindig magas erkölcsi alapján.“ (I. 127.) Vörösmartyról, a magyar költői nyelv megalapítójáról így szól: „Az epikus hang tárgyiassága helyett bizonyos méla bánat ömlik el az egészen, meg-megszakítva ódai föllengéssel. — Általában a reflexióra hajlik, de ez mindig szívéből látszik fakadni, s képzeletén át lép elénk. A képeknek, festő jelzőknek, hasonlatoknak kiapadhatatlan sorával teszi mindig költőiekké eszméit. Bármily

merész képpel fejezze ki érzését, mindig hiszünk őszinteségében“ stb. (II. 34. 37. l.) Garayt mi a hazafias érzelmek és a családi gyengédség dalnokának ismerjük. Bajzát Beöthy így festi: „Lelke rokon Kölcsseyével, az ő édes bánkódása ennek sejtelmes borongásával. Bánatában részt vesz az egész világ, melynek képét nála bús őszi nap világítja meg. Midőn helyzetdalaiban az élet legszomorúbb mozzanatait énekli, az emberi sors igazságtalanságaival, kegyetlenségével voltakép saját, enyhület nélküli fájdalmát igazolja és példázza.“ (46. l.) Eötvösnél „is az érzelmesség az uralkodó elem. Lelkének benső hangulata ez, mely nemcsak lyráját, hanem regényeit s szónoklatait is jellemzi. Innen dalaiban is a szelid, ugyyszólván szerény fájdalom nagyobb hatást tesz ránk, mint legtöbb kortársánál. Románcaiban egy-egy jelenet vagy kép leírása sokszor azon eszmék példázására szolgál, melyekért Eötvös életben és irodalomban mindvégig harczolt.“ (55. l.) — Tompának „alanyi verseiben elégiai hang az uralkodó. Csöndesen hullámozó kedélye, egyszerű szívének gyöngéd és mély érzései, nemes lelkének sokszor magasztos eszmélkedése nyilatkozik bennök. Alaphangja a bánat, mely azonban sem erőszakos daczban nem tör ki, sem gyáva siránkozássá nem lágyul. Lemondás szól hozzánk egy magas lélek sok álmáról, de oly lemondás, mely melegen tartja a szív vonzalmát minden isteni és emberi iránt.“ (71. l.) Petőfinek hazafias és szerelmi dalai sokkal ismeretesebbek, hogy sem azoknak jellemzését idéznem kellene. Aranyra még később visszatérek. Tóth Kálmán „dalos természet. Különösen a szerelem fájdalmai tolúlnak gazdag változatban ajakára s zengő, tetszetős hangon nyilatkoznak.“ (97. l.) Madáchnak „egy kötetnyi lyrai költeménye feltárja előttünk borongó, bánatos lelkének képét. A legjellemzőbbek családi és hazafiúi fájdalmából fakadtak s borús elmélkedéseinek és heves fölindulásainak, önkínzó iróniájának és sötét kétségbeesésének tolmácsai.“ (102.) Igaz, hogy a lyrai költeményekben a költő egyénisége nyilatkozik, s azokból sokkal könnyebben lehet hangulatukat ellesni, de époszaikban sem tagadják meg magukat; itt ugyan nem saját nevökben nyilatkoznak, hanem a leírásokban, közbeszúrt nyilatkozatukban és egyes hőseik alakjában, s azon specialis hangból és hangulatból, mely az egész époszon átvonul, következtetünk a költő belvilágára. Hogy a lyrai költemények és az éposz egyes helyei közt nagy rokonság van, azt fentebb két példában is kimutattam; hogy magából az époszból miként ismerjük meg a költő kedélyét, azt alább Homérosz fejtegetésénél fogjuk látni. És hogy a „tempora mutantur et nos mutamur in illis“ közmondást is észre lehet venni az írók műveiből, semmi sem bizonyítja inkább, mint Jókai Mórnak legujabb művei, összehasonlítva azokat az ötvenes és hatvanas években megjelent munkáival.

De hogy nemcsak érdekes és szívetnemesítő a költőknek az oldalról való tanulmányozása, hanem nagyon tanulságos és hasznos is, azt a képző-

művészet kézzelfoghatólag mutatja ki. Hány költőnek nem maradt fenn arczképe, s midőn jóval később egy művész támad, ki festményben vagy szoborban akarja feleleveníteni a rég elporladt dalnok alakját, honnan meríti hozzá az ihletet, az alakot? Költői műveinek szelleméből. Rafáel a Költészet vagy a Parnasz cz. freskójában, mely a róla nevezett vaticani loggiát díszíti, a muzsákat a legjelesebb költőkkel veszi körül. „Homér, Virgilius, Horatius, Ovidius, Dante, Petrarca oly világossággal vannak jellemezve azon — írja Planche Gusztáv (Művészek csarnoka. Ford. Szász K. Budapest, 1887. 25. l.) — mely arra mutat, hogy a művész ez írók műveinek jellemével tökéletesen ismerős. Laura kedvesének rejtelmes, édes arca, Beatrix szeretőjének szigorú tekintete oly tökéletesen egybehangoznak azon halhatatlan lapokkal, melyekre ők eszméik titkát lerakták, hogy bajos volna őket más vonásokkal képzelni. Ovidius és Horatius nem kevesebb igazsággal és pontossággal vannak feltüntetve. Virgilius arczában a mosoly mélasága bámulatosan vegyül a tekintet szüzességével. Mi Homér fejét illeti, lehetetlen annál méltóságosabbat, lehetetlen magasztosabbat álmódni; az epikai költészet szelleme soha ünnepélyesb alakban a szem elébe nem állítatott. E szemek, melyek nem látnak, természetfölötti jellemet adnak az arcznak: a homlok, melyen ihlet sugárzik, a reszkető ajkak, a végetlent keresni látszó kezek, — minden egyesül a képzelet elbűvölésére.“ — Csokonai szobra a „Csikóbőrös kulaes“ dalosát ábrázolja, Petőfi szobra a „Talpra magyar“-t szavalja, s hogy Arany felállítandó szobránál a szobrászok nem esupán arczképét, de műveit is tanulmányozták, azt a pályázatnál láthattuk. Mennyire érintkezik e ponton a költészet a szobrászattal, remek példányai Feidiásznak olimpi Zeusza (melynek bámulatos másolata Rómában a vaticani museumban van) és Michel Angelo Mózes (a római st. Pietro in Vinculi templomban). Feidiász Homérosztól vette az ihletet, Michel-Angelo a bibliából.

De tovább megyek, nem csak a költőknek, de a művészeknek a műveiből is leolvashatjuk a kedélyvilágukat. Midőn Olaszországban jártam, a firenzei Pitti-palotát, az Uffizi-galleriát, és a Mediceiek sírját, mely ma Sagrestia nuova nevet visel, és Rómában a vaticani museumot és nevezetesebb templomait nézdegéltem, mindenütt főleg Rafáel képeit és Michel Angelo szobrait tettem hosszabb szemlélés tárgyává, s arra a tapasztalatra jöttem, hogy Rafáel madonnáin és többi képein bizonyos fenkölt vidámság vonul végig, melyeknek hangulata nagyon megegyezik azon étellel, melyet festőjükről több helyen olvastam s leolvasható azon arczképről is, melyet maga a festő készített (az Uffizi galleriában látható.) Mig Michel Angelo Mózes, a szt. Péterben lévő Pietá-ja, a Medici-kápolnában lévő szobrai, sőt befejezetlen művei is (melyek a firenzei Museo Nazionale-ban található), vagy a sixtini kápolnában lévő freskói minden magasztosságuk mellett is hű kinyomatai annak a mély fájdalomnak,

melybe zárkózva élt a legnagyobb művész, s melyet ugyancsak kiolvashatunk bús arczából. (Látható ugyanott.) Ha láttad Bécsben az Augusztinusok templomában azt a pompás pyramis alakú új síremléket bús alakjaival és síró oroszlánjával, mely „Uxori optimae“ sokat mondó felíratot visel és a kitűnő Canova művészi kezének köszöni létét, ha ott meláztál előtte és átengedted magadat azon édes-bús fájdalomnak, annak a szelíd kesergésnek, mit e nagyszerű mű nézése keleszt, ugyanezt fogod érezni a firenzei St. Croce templomban Alfieri vagy a római szt. Péterben XIII. Kelemen síremléke előtt, melyek ugyanazon érzelmekre hangolnak, s már e rokonhangok is azt sugják, hogy itt is ugyanazon művész remekműve indított meg! S ha Rafáel a saját alakját belefesthette a „Scuola d' Atene“ cz. festményébe, Kaulbach saját magát az örültek közé, Cristofano Allori Holofernes képébe (Judit cz. képén) stb. stb. — az éposz költő nem rajzolhatja le magát művében érzeményeivel, gondolataival?

Még az építészet is kézzelfogható adatokkal járul állításainkhoz. A hindu pagodák homályos folyosóikkal, nyomott tekintetűkkel elárulják azt a sivár, zürzavaros vallást, mely isteneit is oly bizarr képekben ábrázolta, — a görögök világos, poétikus mythológiája az Erekteion, a Parthenon stb. szülője lett. Sokat lehetne még a zenészet és a képzőművészet köréből felhozni témám illusztrálására, de tartok tőle, hogy már is többen fogják kérdezni, mit tartoznak ezek ide? Hát én mindezeket csak azért hoztam fel, hogy mindazokat, a kik kételkednének, hogyan lehet egy oly költőnek a belvilágáról írni, a ki több tudós állítása szerint nem is létezett, vagy ha igen, épenséggel semmit sem tudunk életéből — meggyőzzem, miszerint nem lehetetlen dologba fogtam és Olaszország műremekeinek szemlélete csak megerősített nézetemben és még jobban megérlelte bennem az elhatározást, hogy értekezésemet — melyhez az adatokat és a hangulatot úgy magán tanulmányaim, mint az iskolában való nyilvános tárgyalásaim nyújtották, a nyilvánosságra bocsássam!

Én ugyanis teljesen Lamartine-nal tartok, hogy Homérosz egy egyetlen ember volt, (mert végre is csak kellett valakinek lenni, aki a különböző alakú mondákat feldolgozta, egyesítette és kiszínezte úgy, amint azt már évezredek át olvasták és olvassuk ma is), akinek hangjában ugyanazon dallam van, szívében ugyanazon könyek, szavában ugyanazon színek — s azon hang segítségével, mely a két époszt átlengeti, fogjuk keresni megírójának hangulatát, egyes jellemző helyeknél pedig kissé bővebben állapodunk meg, hogy a költőt úgy ismerjük meg, amint abból ki tudjuk puhatólni.

Kiindulási pontul veszem azt a szólamot, melylyel a régi római kezdte meg a napot: „A Jove principium“, s mely a magyar ember ajkán munkája kezdetén így rebben el: „Isten nevében!“ Nézzük tehát

először is Homérosz vallásos érzületét; ennek bővebb fejtegetésébe nem bocsájtkozom, mert egy gondolkodó főre valló és gondos tanulmánynyal készült magyar munkában szépen megismerhetjük ez oldaláról a nagy költőt. Ferenczi Gyula műve ez, aki „Homeros Philosophiája“ czimű munkájának „Isten“, „Isten és ember“ feliratu fejezeteiben (7—96. lap) bőven fejtegeti e kérdést. (Német nyelven speciális szakmunka: Nägelsbach: Homerische Theologie. 1884.) Általánosságban mégis elmondhatjuk Homéroszról, hogy abban a régi korban, melyben oly sötétség uralkodott az emberek közt az istenség és a vallási dolgok iránt, ő bámulatos világossággal írja le vallásos nézeteit és mint embert is végtelen magasságra emeli az az alázatossága, mely a nagy lelkeknek legszebb dísze, s melylyel az emberi akaratot az istenség akaratának helyezi alá. „Homérnál mindent az istenek döntenek el; mert az isteni akarat teljesen áthatja nála az emberi akaratot és elhatározást.“ (Szász K. A világír. ép. I. 558. l.) Nem néz vakmerően az ég felé, nem bizakodik el lángesze tudatában, hanem hálátelt szívvel adja a jó tanácsot (I. III. 65—66.)

„Nem kell megvetni az isteneknek kitünő ajándékait, melyeket ők magok adnak s nem mindegyik kapja tetszése szerint.“ Nem is központosítanak egy emberben minden jeles tehetséget, hanem, — amit utána már Horatius is hirdetett: „Nihil est ab omni parte beatum“. (Od. II. 16.) —

„Másnak az ütközetek munkáit adá meg az isten,
 Másnak tánczot* avagy eziterát és énekes ajkat:
 Másoknak pedig észet adá keblibe gondviselő Zeus.
 Józan okost, melynek sok hasznát vette sok ember.
 Városokat szabadíta, de önmaga élvezi főleg!“

(I. XIII. 730—734.)

És ily helyeket elég bőven idézhetnénk mind a két époszból, melyekből Homérosznak szelíd, vallásos megadása nyilvánul az istenség és a természet hatalmas erőivel szemben, azért hadd bizonyítson egy a sok helyett, az, ahol Athéné istennő ezt mondja Telemakhosznak (O. III. 231.): „Az isten, ha akarja, könnyen menti meg messziről is az embert. De a közös halált még magok az istenek sem háríthatják el kedves emberöktől, midőn őt a siralmas halálnak vészes végzete megragadja.“

Nézzük már most Homéroszunk érzelmeit a társadalom azon helye iránt, ahonnan maga az élet ered, ahol érzelmeinket belénk csepegtetik, s a honnan az egész életünkre kiható elveket hozzuk magunkkal: a család iránt. Minő családi körülmények közt nevelkedett fel költőnk, nem tudjuk; nagy korában volt-e magának családja, szintén nem, de hogy rendkívül előszeretettel viseltetett a családi élet iránt, azt több nyilatko-

* Sz. I. itt „lejtset“ használ; ennek helyébe tettem a helyesebb „tánczot“, s azért a metrika sem károsodott.

zatából kivehetjük. Így (O. VI. II. 180—85.) Odüsszeuszsal ezt a kívánást mondhatja el Nauszikaanak :

„És neked adjon az ég mindent, mit hő szived óhajt,
Férjet is és házat, s áldjon meg boldog egyesség
Kincsével! Mert jobb s gyönyörűbb nem létezik annál,
Mint ha szerelmes egyességben lakhatnak együtt férj
És feleség, gonosz elleneik bujára, barátik
Vig örömeire; hanem legjobban kettejük érzi.“

A családi élet örömei iránt fogékony lélek nyilatkozhatik csak így, melyből megtudjuk azt is, hogy az emberek jórésze akkor is csak az ember volt, kit másnak a boldogsága bántott. Ugyancsak ama hőse mondja panaszában (O. IX. 34—36.) hogy legédesebb a haza és a szülők köre, s ezt a legjobb mód sem képes pótolni idegen földön. Az Iliász daliája, Akhilleusz meg így nyilatkozik (IX. 342): „A derék és okos férfi szereti és szívén hordlja nejét“ — pedig neki magának soha sem volt neje. — Voltak-e gyermekei, még a hagyomány sem említi? De látjuk, hogy nemes szíve kiváló gyengédséggel karolja fel a gyermekeket, szereti őket lelkéből, mit elárul azon hasonlatokkal, melyekben a legszebb családi idylli képeket festi, s gyengéd leírásaiból érezzük, mily benső öröm fogja el lelkét, midőn az ártatlanokat szemléli.

Így az I. IV. 130. versében olvassuk, hogy Athéné úgy üzte el Menelaoszról a nyilat,

„ — — — — — mint anya üzi
A legyet öncsecsenőjétől, mikor édesen alszik.“

I. XV. 362—64. Apollón úgy dönté össze az argivok munkáját :

„ — — — — — mint tengerparti homokvárt
A játékot üző gyermekese ha összeremtett.
Ujra ledöntögeté pajzánul lába s kezével.“

Mikor Akhilleusz látja, hogy Patroklosz könyeket ejt, így szólítja meg (I. XVI. 7—10.): „Miert könyezel Patroklosz, mint egy kis leány, aki anyja után szaladva kéri, hogy vegye föl az ölébe, majd megfogja a ruháját és visszatartja a sietőt és könyezőleg néz rá, míg csak föl nem veszi.“

Az elmúlt gyermekkor képe tárul fel szemei előtt és annak zsilbaja hangzik még füleiben, midőn így ír (I. V. 406—9.): „Botor; nem is tudja jól Tüdeusz fia, hogy az nem igen hosszú életű, aki a hallhatatlanok ellen harezol; nem is mondják neki térdeinél a gyermekei: papa, papa, mert nem tér vissza a háborúból és a kemény esatából.“

Szebb családi jelenetet pedig modern írónknál sem találunk azon leírásnál, melylyel Hektor bucsuját végzi (VI. 466—502.), s melyet híres festők is már megörökítettek: „Beszéde végeztével fia után nyult Hektor, de a gyermek a szépövű dajkája keblére hajlott vissza kiabálva, mert meg-

ijedt atyjának tekintetétől, s rettegett az éreztől és a lósörényezettí tarajtól, melyet szörnyen ingani látott a sisak tetején. Elmosolyogta magát kedves atya és tiszteletre méltó anyja. A dicső Hektor azonnal levette fejéről a nagyon villogó sisakot s a földre tette. Miután pedig kedves fiát megsókolta s kezeivel ringatta, mondá „a többi közt azon fenkölt elme és gondolkozás nevezetes szavait: *„καί ποτέ τις εἴησι πατρός γ’ ὄδε πολλὸν ἀμείνων ἐκ πολέμου ἀνιόντω.“* s melyet utána annyi ezer év után minden magyar ember óhajt fiának: „légy különb ember az apádnál.“ De ki ne ismerné ezt a remek festést? Mikor ismét „kedves feleségének kezeibe tevő fiaeskáját, az pedig illatos ölébe fogadta könyek közt mosolyogva, mit férje észrevéve megsajnálta és kezeivel czirogatta, stb.“ Majd elválva hazamegy „gyakran visszatekintve, bő könyeket hullatva; otthon találta sok szolgálóját, kiket egyetemben sírásra indított. Ezek még élteben siratták meg Hektort a saját házában.“ Oly leírások ezek, melyek csak azt bizonyítják, hogy Homérosz, ha maga tán nem is volt oly szerencés, hogy boldog családi életnek örvendhetett volna, de a vágy, a fogékonyság, egy igazi nemes érzemény mindig szívében honolt a családi boldogság után!

Annaira szemei előtt lebegnek folytonosan a családi tűzhelyek, hogy legvitézebb harezosainak is a haza után mindjárt a házokat adja ajkaikra, kik nejeik és gyermekeik után vágyakoznak, sóvárögva emlegetik; a gyávák is attól tartanak, hogy nejeik és gyermekeik nem jönnek örömmel az üdvözlésükre (I. V. 684.); a vitézeket meg azzal biztatgatja, hogy nem lesz dicsőtelen dolog harezolva meghabniok a hazáért, mert családjokat mentik meg. (I. XIV. 503. XV. 494—500. 661—66.)

Mégis különös előszeretettel viseltetik a családi szentély iránt; ez az ő nyugvó pontja, melyen zaklatott lelke pihenőt talál; úgy tűnik fel, mintha önmaga gyönyörködve élné át annak szelid örömeit! Mennyi bensőséggel, a festői irálynak utolérhetetlen bájával írja le pl. Alkinoosz házat és családi életét, csak utalok az Odüsszeia VII. énekére, mert különben az egész éneket idéznem kellene. — De amennyire vonzólag írja le mindentütt a családtagokat a szolgálókkal együtt (alább még látjuk), amennyire örvend, ha egy házban víg kedélyt és tisztos mulatságot lát (O. IX. 5—11), ép annyira megborzad gyengéd lelke és felháborodik a szentelen kérőkön, kik az Odüsszeusz-ház esendjét földulják (O. I. 229): „Minden jó erkölcsös férfiu, ha ide jönne, boszankodnék, látva e sok ocsmányságot!“

Midőn Odüsszeusz átlépi Alkinoosz házának küszöbét, ily szavakkal buesuzik el a királynétől (O. XIII. 59—62): „Isten veled mindenkorra; én távozom, te pedig gyönyörködjél e háznál gyermekeidben, lakosaidban és Alkinoosz királyban!“ Lehet-e szebbet és jobbat kívánni egy jó anyának? S midőn Homérosz e szavakat adja hőse szájába, nem ismerjük-e fel

benne a költő nemes szívének azon hurját, melyen oly szívesen dalolja meg a gyermekvilágot? Mennyi naivság és jóindulat van e kis képben (O. XVII. 541.):

„ — Nagyon tiiszentett Telemakhosz, körül a ház
Megkondula belé; szép Penelopeia mosolygott.“

Mily szentelt hangon rebegteti Penelopéval az anyai szeretet ihletét (O. XIX. 160.): „Gyermekem, kit Zeusz áldása dicsőít.“ Avagy Odüsszeusz az atyai szeretetét (O. XVII. 355.):

„Istenem, áldd meg Telemakhoszt, ha a világon egy embert
Áldottál valaha: s áld meg neki, mit szíve óhajt!“

Mennyi gyermeki gyengélséggel szólítja meg Odüsszeusz atyját Laertészt (O. XXIV. 320.):

„Ime, magam vagyok az, ki felől kérdezkodol, édes
Kedves atyám, húsz évek után megtérve hazámba!
Csak szüntesd zokogásaidat, csillapítsd könyed árnját.“

S mily fölemelő az öreg Laertész atyai büszkesége e nyilatkozatban (O. XXIV. 514.):

„Gyermekem és unokám az erényért versenyez együtt.“

Tudósok, írók, ifjak, kik a házasságtörést dicsőítitek, kik az erénynek lábbal taposását dicsőségnak tartjátok, kik a haza jövőjének biztos alapját: a tisztas családok alapítását nevetségessé mondjátok; modern apák és anyák, kiknek a gyermek egy alkalmatlan butordarab, a helyes nevelés teher és életet keserítő foglalkozás, jertek a jó pogány Homéroszhoz, és tanuljátok meg tőle: mennyi boldogság és morál van a családi életben!

Homérosz szíve érzi, hogy a gyermek hálával tartozik szülőinek azon sok fáradságért, melylyel azok felnevelik, azért tesz ily megjegyzést egyik elesett harezosára (I. XVII. 301.): „Nem is adta vissza szülőinek a nevelési jutalmat, amennyiben rövid idejű volt az élete.“ És viszont fáj neki, ha a szülőt öregségére gyámoltalanul, gyermekei segélye nélkül látja; a megindulás hangja rezeg ki leírásából (O. I. 190.), midőn ily elhagyatva látja az öreg Laertészt, a ki „nem jár többé a városba, hanem künn a mezőn az aggkorral járó bajokat szenved egy öreg szolgálóval, aki ételt és italt rak eléje, mikor fáradság lepi meg tagjait, ha a szülőnek termékeny talaján vánszorog.“

Végtelenül kell fájlalnunk, hogy Homérosz életéből semmi biztos adattal nem rendelkezünk, mert akkor nagyon sok nyilatkozatának és leírásának tudnók meg az eredetét, így csak következtethetünk belőlök. Amnyit fel merünk föléle tenni, hogy egy nagyon jó édes anyjának kellett lennie, aki rendkívüli gondnal nevelte fel fiát és az esepegtette be szívébe azokat a gyengéd érzelmeket, azokat a nemes hangokat, melyek háromezer év után is oly érzékenyen hatnak az olvasóra, s melyeknél

hívebben modern írók sem tudják festeni a családi képeket. Gondoljunk csak arra az életrajzra, melyet Göthéről írt Lewes, s melynek I. kötetében oly remek vonásokkal ecseteli a költő anyját, kiről egy valaki így kiáltott fel: „Most már értem, hogy lett Göthe azzá, ami!” (9. l.) s maga a költő is azt zengé:

„Anyámtól (van) vig természetem
S kedvem mesemondásra“ —

vagy Madáchra, aki maga mondá: „Anyámnak köszönheti Éva, hogy kirívóbb színekben nem állítottam elő“ (Bécezy Károly: Madách Imre emlékezete); vagy fussuk át Gyulay Pál: Vörösmarty életrajzát, Ferenczy Garay-ját stb. stb., s amit bennök a költők anyjairól olvasunk, bizonyítják, hogy föltevésünk nem alapnélküli. Mert lehetetlen elképzelnünk, hogy valaki oly gyönyörű családi jeleneteket legyen képes festeni, ha azokat nem látta avagy át nem élte s jól mondja Castelar Emil (Lord Byron életében): „Az érzelmeket mindig anyánktól nyerjük; a jellemet az anyák alkotják!“ — A két éposznak átolvasása arról győz meg bennünket, hogy Homérosz sokat utazott, bolyongott, átérezte a hazától való távollét fájó keserveit, s a viszontlátás édes örömeit. Csakis ily közvetlen érzelmekből rajzolhatta oly remekül és meghatón Odüsszeusz és Penelopé találkozását, midőn ez férjét felismeri (O. XXIII. 205—12.):

„ — A nőnek most elhaltak térdei s szíve
A jeleken, miket oly igazán megfejté Odysseus.
Hát könyhullatván egyenest futá és körülölte
Férje nyakán kezeit, s mond csókokat osztva fejére :
Oh ne neheztelj rám, ne Odysseus, aki különben
Megaladád nemedet ; de az isten megszorított.
Aki sokallta, hogy egymásnak közelében időzve
Vigadnók el az ifjút és érnök el az aggkort!“

Majd (u. o. 239—41):

„Örömet látá férjét közelében az asszony.
Gyöngé fehér karait le nem oldozhatta nyakáról,
S a rózsás hajnal mindkettőt sírva találta.“

Ugyancsak a kellemes viszontlátást festi O. XXIV. 233—354. verseiben, a hol Odüsszeusz megpillantva törődött atyját, könyezve áll meg egy terepélyes körtefa alatt, s azon tünődik, hogy rögtön átölelje és megcsókolja-e atyját, vagy pedig próbára tegye és kikérdezzesse? A fordítás csak halvány világításban adja vissza az eredetit, pedig ebben is csinos, minő élvezet azt Homérosz isteneinek nyelvén olvasni?

De nemesak a családi boldogságot éneкли meg utolérhetően bájjal, elkeserü a családi szerencsétlenségeket is, a szomorú esapásokat, melyek tönkre teszik a földi édent; és ama soraiból azt kell következtetnünk, hogy nagy költőnk sok fájdalmat szenvedhetett házi tűzhelye körül, na-

gyon sok bús jelenetnek lehetett részvevő szemtanuja, mik örökre szive mélyére vésődtek, mert különben pusztá költői képzeletből nem teremthetett volna oly megindító rajzokat, azokat csak a való élet szolgáltatja. És e képeket annyi plasticitással domborítja ki, hogy azok megelevenednek előttünk, színt öltenek magokra; látjuk (I. XXII. 396.), mint szúrja át Akhilleusz a holt Hektor lábait, mint fűzi szíjra és köti szekéréhez. Porfelleg száll föl, melyen keresztülhatolva a kétségbeesett szülőket pillantjuk meg. „Anyja kitepte a haját s messzire oldobta fényes fátyolát s fölötte nagyon jajgatott, amint fiát nézte. Szánandólag siránkozott kedves atya, s körötte a népeket jajgatás és siránkozás fogta el a városban; s az leginkább ahhoz hasonlított, mintha az egész magas Iliont tetőtől fogva tűz emészténé.” (U. o. 406.) A nagy zajon keresztül vérfagyaláló hangok jutnak füleinkhez; a borzasztó siralmak mind jobban érthetőkké válnak, végre meghalljuk az öreg Priamosz zokogó panaszát:

„Annyi virágzó gyermekimet gyilkolta le máig!
Kiknek mindegyikét siratom, de nem összesen akként,
Mint ez egyet, ki után Aideshez visz le bűm engem,
Hektoromat: bár karjaimon halt volna meg inkább:
Majd akkor legalább jóllaktunk volna sírással
Rajta, szerelmes szüleje s én boldogtalan atya!” (U. o. 423—428.)

Ezt az édes anya fuldokló siránkozása váltja fel: „Fiam! Miért éljek én nyomorult, csapást csapásra szenvedve, miután te meghaltál? Aki éjjel-nappal dicsőségem valál a várban stb.” (U. o. 431.)

Valóban a szülői fájdalomnak meghatóbb rajzát még ujkori írónknál sem találjuk, mely tetőpontját éri el ama szavakban, melyekkel a megtört atya fia hullájának kiadatását kéri a dicső hőstől (I. XXIV. 505.):

„Az történt rajtam, mi nem eddig senki halandón,
Gyermekeim megölője kezét ajakimra vezetnem!”

E két gyönyörű sorral teljesen rokon Gyulay Pál „Pókainé“-jának eme homéroszi ihlettel irt versszaka:

„Nagyságos fejedelem. —
Elítélt fiáért könyörög az anya.
Én könyörgök, nézz rám, én, aki gyűlöllek:
Térdelek mint szolga, sírok mint a gyermek.”

S miután Priamosz könnyeivel megengeszteli a rettenthetetlen daliát és étkezés után azon vágyának ad kifejezést, hogy pihenni óhajtana, egyszerű szavakban mennyi tenger kint csetel (U. o. 637—40.):

„Mert szempilláim soha sem záródtak azóta.
Hogy kezed által az én fiam elvesztette világát;
Söt nyögök untalanul s ezerannyi kínokban evődöm,
Ott fetrengve az udvartér szemétkében alá s fel.”

Ép úgy meghatnak e remek sorok, mint a hasonló poézissal impónáló biblia jámbor Jóbja, kinek rokon sorsa színt oly egyszerűséggel van

megírva, s mégis a legmelegebb részvét könnyűt csalja ki a meghalt olvasókból. (L. Job c. 2.) Itt egyúttal megjegyezhetjük, hogy az ókori összes irodalmi művek között csak a bibliában találunk még annyi érzelmes kedélyt és igazán művelt emberiséget, mint a Homérosz époszaiban!

Vagy hogy adjuk vissza a hitves elvesztése fölött érzett fájdalom szavait, azt a mély bánatot, melyekbe Hektor neje tör ki és melyet mint egy síró fuvola sohajt el, midőn megtudja férje szerencsétlen csejtét? Szolgáloi körében van és szép virágos bíborruhát húmez. Egyszerre siránkozás jajja hat le termeibe; sajtáságos előérzet fogja el szívét, férjére gondol, ki oly érzékeny bucsut vett tőle; izgatottan ugrik fel, mint egy örült rohan ki házából fel a toronyra, s mit pillant meg ott? Férje holttestét a porban hurezolva. Sötét éj borul szemekre, elájul. Nagy nehezen tér magához rokonai karjai közt, s ekkor adja ajkaira a többi között azon szavakat, (I. XXII. 490.) melyekből azt gyanítom, hogy Homérosz korán juthatott árvaságra; mert oly hiven és megindítóan leírni az árva sorsát, annak elhagyatottságát, a durva bánásmódot, melyben mindenki részesíti, ennek fájó érzetét — csak az képes, aki maga is az árvaság keserű kenyerét ette; ime:

„Többi társi* közül kireked széltében az árva:
Két seme mindenkor lesütött, arculata könyves.
Olykor az inséges fiú atyja barátihoz elmegy.
S kit dolmányánál megránt, kit az öltönyegénél:
És hahogy egy szánója talán odanyújtja kupáját,
Ajkit megnevezte, de nem nedvezte meg ínyét.
Őt egy mindenikes lakomából is eltaszigálja,
Ökleivel vervén és csúfosan elhurogatván:
Lóduj, a te apád nem ül a vendégi sorokban.

Sírva jövend özvegy szülő anyjához az árva^a, aki előbb otthon a legjobb ételekben részesült, s ha játékában kimerülve szende álmom szállta meg szeméit, dajkája puha karja ringatta el — az most sokat fog szenvedni. Egy másik helyen is (I. XI. 394), bár röviden jellemzi az árvaság helyzetét, ahol Diomedesz avval dícseszkiz, hogy az ő nyila „azonnal lélektelessé teszi az embert, s neje egészen szétmárcangolja az arcát, *gyermekei pedig árvák.*“ S ha esetleg mégis oly szerencsés lett volna költőnk, hogy sokáig élvezhette szülői áldó jóságát, így még jobban kell magasztalnunk nemes szívét, mely annyi részvétet ápol a szegény árvák iránt.

Sok szép tulajdonsága van még a költők fejedelmének, végezzünk hát a családi gyászszal! S mivel fejezhetném ezt be szebben, mint

* Szabó I. itt korácsi-t ír, én nagyobb világosság kedvéért tettem társit, különben kortársai kellene, de a vers mértéke nem engedi.

azon bucsuszavakkal, melyekkel Andromakhé válik meg férje máglyájától, s melyeknél szebbet költő nem is festett többé (I. XXIV. 725—745.):

„Férjem, ah ifjontan vesztéd el az életet, engem
 Özvegységre hagyál házadban! — — —
 Bárha szüleidnek sok szörnyű keservet okoztál,
 Oh Hektor, de nekem maradott a bú maga mégis!
 Jaj, mert nem nyújtád kezedet holtodkor utánam,
 S nem mondál egy okos bucsuszavat, amely eszében
 Forgana mind éjjel mind nappal hü siratódnak!“

Három ezer év előtt foglalta ily szókba Homérosz a harcos hitvesének fájdalmát, azóta hány millió ajkon jajdult fel ez érzet, kiket hasonló sors ért, s mégis nem akadt még költő, ki czifrabb frázisokban is különben tudta volna megörökíteni, mint az örök ifju Homérosz!

Homérosz szíve azonban nem csupán a szorosán vett családtagokat öleli fel szeretettel, de nemes érzelmeit kiterjeszti mindazokra, akik csak a ház körébe tartoznak. A cselédeket nem tekinti pusztá eszközöknek, kiket lenéznek s kik a házi teendőket gépiesen és kötelességből végzik, hanem szeretettel ragaszkodnak a család tagjaihoz, érdeklélnek a családi események iránt és részt vesznek annak jó- és balsorsában, szóval a legszebben egészítik ki a keretet.

Láttuk már Hektor bucsujánál, mint siratták meg előre halálát a szolgálói. De az Odüsszeia az, mint a családiasság nagyobb tere, a hol egész szerepet visznek a házi cselédek. Nauszikáa királyleány nemcsak mosni megy szolgálóival, de a munka után labdáz is velök (VI. 100.) Mikor Odüsszeusz hosszas bolyongásaiból hazatérve legelőször kondásával találkozik, a ki nem ismeri meg — és mindenről kérdezősködik tőle, Eumaiosz keseregve emlegeti drága jó urát, a ki azóta már valószínűleg a tengerbe veszett, s a kit úgy szeretett, mint a tulajdon édes szülőt; „nem fogok többé ily szelid más urat találni, akárhová jönnék, még akkor sem, ha ismét atyám s anyám házába érkezném, ahol születtem s ők magok fölneveltek. (XIV. 139.) Fel is vidul Odüsszeusz, hogy ily hűséges cselédje van. (U. o. 526.) — Ugyancsak ez a hűséges kondás nagy örömmel fogadja kis gazdáját, Telemakhoszt, midőn a kérők lesétől megmenekülve hazatér és össze-vissza esókolja :

„Megjűsz Telemakhosz, jaj drága világom!
 Jersze be, oh kedves gyermek, had lássalak és oly
 Váratlan hazatértelen a lelkemben örüljek“

mondja lelkendezve Eumaiosz (XVI. 23.); hűsége feljogosítja, hogy gazdája fiát oly szeretettel ölelje keblére, mint egy második apa.

Mily hűséges és becsületos embere az Odüsszeusz háznak e vén kon-

dás, igen szépen jellemezteti saját nyilatkozatával, melyben nem meri felfogadni tanyaörül a koldúsrubába öltözött Odüsszeuszt, mert:

„Tartok azonban tőle, nehogy megszídjon utóbb is
Érte; pedig de igen metszők a gazda szidalmi.“ (XVII. 188.)

Ily érzékeny lelkületűnek festi Homérosz még a cselédet is, aki hősét környékezi; mert hogy nem mindegyiket rajzolja egyformán, bizonyítja Melantheusz kecskepásztor, ki az urát nem ismerve fel, gúnyos szidalmakkal illeti, s akire vonatkoztathatjuk a hű Eumaiosz szavait (u. o. 320.):

„Házi cseléd ugyanis, ha urát sarkába nem éri,
Már azután többé igazán nem végezi dolgát!
Mert mennydörgő Zeusz elvette felényi erényét
Embernek, kit szolgáltság munkáira sorsol.“

Ugyancsak Homérosznál találjuk először megható rajzát annak a jó dajkának, akit utána annyi meg annyi költő és író megörökített, s akinek emlékét mindegyikünk szívében hordja, kik ilyenekkel birni szerencsések lehetének, s akiről oly szépen zengi Arany János (A dajka sírja):

„Felejtve régen játék, dal, mese,
Hű szíve az, mi nem lesz sohasé.“

A derék Eurükleia az, a háznak örökölt tagja, aki még Odüsszeuszt dajkálta, s ennek fiát is az ő karjai ringatták. A mint lábvizet ad urának, s egy régi forradásról felismeri, annyira meg van illetődve, hogy felborítja az edényt, a padlóra dönti vizét:

Két szeme könnyekkel (telt el), szava élénk hangja elállott.
„Jaj, biz Odüsszeusz vagy, szeretett fiam! Ah, hogy előbb nem
Ismerhettelek el, mint megtapogattalak, uram!“ (XIX. 472)

Nem is marad hálátlan Odüsszeusz cselédei hűsége iránt, s miután megismeri Filoitiosz csordásának is a jóra valóságát, azzal jutalmazza meg őket, hogy nekik fedezi fel magát először (XXI. 207.) és megígéri:

„Hogyha megengedi a hőslöket törnöm az Isten.
Mindkettőtöknek feleséget s házat adandok.
S jószágot hozzám közel; és már annak utána
Telemakhosz pajtásai és jó bátyjai lesztek.“

Mind e sorok egy páratlan nemes szívnek utólérhetetlen poézissal bearanyozott kedélyéről tesznek tanubizonyosságot, melyeknek érdemét még inkább kitéríteti azon körülmény, hogy oly korban helyezte már a családi tűzhelyet az emberi élet legszebb helyére, és oly alakban, melynél a mai kor sem produkál különbséget, (midőn akárhány intelligens házban a cselédet emberi rangja alá süllyesztik.) s amelyben akkor a többi népeknél az egyénnek sem volt meg az emberi méltósága!

Az idegent ma sem látjuk szívesebben, ki távoli kedveseinkről hoz hírt, mint Penelopé fogadja Odüsszeuszt, midőn ez idegen képében refe-

rál neki férje utolsó találkozásáról (O. XIX. 254.): „Már ezután, idegen, igen kedves leszesz a mi lakunkban!“ Mikor Hermész utitársul szegődik az öreg Priamoszhoz, hogy ezt elkísérje szomorú útjára, fia kiváltására, s beszélgetéseik közben részvételt ezt mondja Hektorról: „A te fiadban a legvitézebb férfiú veszett el“ (I. XXIV. 384.), megenyhül az ősz szíve, jól esik neki az elismerő szó, s ily hálásan tudakozódik kiléte után: „Ki vagy te, nemes ifju, és minő szülőktől való, aki szépen említed szerencsétlen fiam halálát?“ (U. o. 387.)

És hogy a családi kör teljes legyen, még a hű kuvaszt is belehozza Odüsszeia költeményébe. Már a XVI. énekben (10.) figyelmezteti Odüsszeusz a kanásztát, midőn Telemakhosz közeledik hozzájuk, hogy valami ismerőse jön, mert a kutyái nem ugatják meg, hanem farkukat esóválvá hizelegnek neki. A XVII. énekben pedig megható érzékenységgel festi le Odüsszeusz vadászebét, a vén Argoszt. Ott fekszik olhagyatva, kulláncsesal ellepve az egykor füрге kutya a trágyadombon (300.):

„Most hogy sejtíté közelében lenni Odüsszeuszt,
Megesóválta ugyan farkát s füleit lekonyítá,
Ámde saját gazdájához nem futhata többé;
Aki amarra tekintve könyvet förlött ki szeméből,
Rejtve kanásztától.“

S miután Odüsszeusz bement a lakába,

„Argosz ebet pedig egyszeriben meglepte halála,
Hogy húsz évök után megpillantotta Odüsszeuszt.“

Talán magának Homérosznak volt egy kedves emlékü kutya, hogy még név szerint is megéneklé, sőt gazdájával megkönyezteté, de annyi bizonyos, hogy e könyvek egy rendkívül érzékeny szívnek az áruói. Különben a nagy lelkeket jellemzi, hogy miután nagyon könnyen meghasonlanak az emberekkel, a hűség képviselőjével kötnek benső barátságot. Lord Byronról említi Castelar, hogy volt egy kedvelt kutya, mely egy napon megdühödött; oly gondosan ápolta, mintha testvére lett volna, s midőn kimúlt, emlékkövet állított neki. — Wagner Rikhard, századunknak egyik legnagyobb zenésze, még életében megcsináltatta sírboltját. Ennek közelében borostyánnal körülfuttatott kö áll e felirattal: Itt nyugszik Russ és vár! E kö alatt van eltemetve Wagner kedves ebe, mely néhány évvel ezelőtt méreg által mult ki. (Pesti Napló 1883. 49. sz.)

Imé! Olyan egyszerű szavakkal és keresetlen képekben állítja élénk Homérosz a családot, melyet aztán lelke hurjainak dallamával oly kedves harmoniába olvaszt össze; ebben rejlik Homérosz bűbája, melylyel a világot már három ezer éve igézetében tartja. Jól mondja Ferenczy (i. m. 103. l.): „Miért nem leljük gyönyörünket gyakran újabb költőinkben, kiknek művei akár az érzékiség magasztalásával, akár a képzelet ragyogó színeivel ingerlik, akár a világfájdalom vagy tomboló öröm szertelenségeivel akarják elragadni lelkünket? Mert nem értenek Prometheusz mesterségé-

hez, nem tudják az ész eszméinek örökragyogó napjából egy szikrát lehozva életre gyújtani a holt anyagot.“

Hogy Homérosz a szerelemtől sem volt idegen, hogy az ő koblében is föllángolt az az érzelem, melyet az emberi szív virágjának neveznek, s a mely nélkül „*parum comis Juventas*“ mondja Horatius (O. I. 30.) s a boldog családi élet alapítása is khiméra marad és költőnk sem tudott volna annak érzete hiányában igazi családiasságot festeni, — gyanítjuk az I. XXIV. 130. verséből, melyet Thetis istenasszonyval mondat.

A házból lépünk ki a hazába, és tekintsünk szét, találunk-e oly helyet, melyből a danaok megéneköljének *hazafias érzelmeit* kiérezhetjük? Midőn Hektor így szól: „Egy jóssel a legjobb: megvédeni a hazát“ (I. XII. 243.) ép úgy érezzük a költő hazafias hevét, mint mikor Kölesey ismeretes disztikhonját olvassuk: „A haza minden előtt.“ A Horatius mondásának: „*Dulce et decorum est pro patria mori*“ (O. III. 2.) eredetijét szintén megtaláljuk Homérosznál, (I. XV. 494.) ahol Hektor így buzdítja a trójaiakat: „Harcoldjatok tömegesen, s aki közületek megsebesülve vagy lesújtatva eléri halálát és végzetét, haljon meg; *nem lesz neki dicstelen a hazáért harcolva meghalni*, s mentve lesznek azontul neje és gyermekei, háza és öröksége sértetlen marad, ha az akhaiok hajóikkal a kedves hazai földre mennek.“

Az agg Nesztor, ki már két nemzedéket élt túl, s még mindig megállja a helyét, ily hazafiasan tüzeli a esüggelöket (I. XV. 661.):

„EmberkedjeteK oh feleim: mindenki tekintsen
A szégyenre vidékitül is: gondolatok édes
Gyermekitek, javatok, feleségtek, szüleitekre
Híven, akár élnek lakaikban, akár pedig halnak!
Ugy van, ezen tovalévőkért esdeklek, erősen
Álljatok és többé soha hátat senki ne adjon.“

S midőn Hektor az utolsó rohamra készül, s érzi, hogy a halál tor-kába rohan, ily lelkesedéssel buzdítja magát (I. XXII. 304.): „Ne veszszek el gyáván és dicsőségtelenül, hanem nagyot véghez vite, melyet az utódok is meghalljanak.“ — Mint jó hazafi, irtózik a belhábórutól, mely polgárt polgár ellen, szülőt gyermekei ellen és viszont uszít, azért mondja a böles Nesztor (I. IX. 63.): „Nincs annak sem nemzete, sem törvénye, sem hona, aki a szörnyű polgárháborut szereti.“ Mennyi lelkesedés és hazafias hév van Aiasz beszédében (I. XV. 733.), melyben a danaokat a trójaiak ellen tüzeli:

„Oh feleim, daliás danaok, esetetői Arésznek!
Nincs közelünkben erős város, tornyokra kiépült,
Mely felváltogató seregével üldítene minket:
De mezején a fegyverezett deli trójaiaknak,
A tenger közelében ülünk, tova drága hazánktól:
Igy karainkban az üdv. és nem hanyag ütközetekben!“

Az a hazafiság, mely ily bátran és lelkesen szól ki belőle a csataterén, hol az ellenség ellenében kell a hazát megvédeni, szelid áhítatba változik át azon vágyakodás folytán, melyet a távollét idéz elő: „*φιλήνεις πατρίδα γαίαν*“ azaz: a kedves hazai földre (I. II. 140. 454. IV. 180. XI. 14. XXIII. 150.) vágyik szüntelen vissza embereivel együtt, nem felejteti azt velök még a harezi dicsőség és a zsákmány reménye sem! „Természetes, hogy nagy baj — mondja Odüsszeusz (I. II. 290.) — ha a kinlódó haza kívánczik; mert ha valaki csak egy hónapig messze marad az ő feleségétől, nehezen tűri ezt a sokevezőpados hajón; nekünk pedig már a kilenczedik év forog körül, mióta itt vagyunk.“

Azt a büszke nemzeti öntudatot, erejében való bizakodást és rettenthetetlen bátorságot, mely később is Marathon-, Thermopilai-, Szalamisz-nál, stb. csodákat művelt, érezzük ki Homéroszból, midőn Agamemnon az áldozatnál így imádkoztatja (I. II. 413.) Zeuszhoz:

„A nap előbb ne nyugodjék el s le ne szálljon az alkony,
Míg Priamosz kormos palotáját mind fenekestül
Föl nem forgatom és le nem égetem a kaput arról:
Míg Hektor kebelén át nem rongyolta vitézlő
Fegyverem a vértet, s körülötte sok ifju levante
Társi hanyatthomlok mezejök földébe haragnak!“

Ugyanaz a climax, ugyanaz a harezias elragadtatás, melyet a bibliában is olvasunk, midőn Jozsue így kiáltott fel: „Nap ne mozdulj Gabon ellen és hold Ajalon völgye felé!“ (Lib. Josue c. 10 v. 12.)

Az Odüsszeia, mely különben is bővebb tárháza a költő érzelmeinek, még több helyen ismétli az édes hazai földet; így I. 203. 290. IV. 262. 545. 558. Ugyanezen ének 521. versében mennyi kedvességgel írja le Agamemnonnak hazaérkeztét: „Örülve lépett a hazai földre s megesókolá, érintve hazáját és sok forró könnyet hullatott, mivel gyönyörtelven látta a földet.“ E sorok is nagyon találólag jellemzik Homérosz szívében azt a helyet, mely hazájáért lángol szüntelen! Csak e szív mondhatja azt, amit Odüsszeusz ajkára ad, (IX. 27.) (s azt véljük, e hűségben festette magát leghívebben költőnk,) hogy: „Én valóban nem vagyok képes saját földemnél más édeesebbet gondolni.“ De mégis legszebben nyilatkozik hazája után való vágya ott, hol Odüsszeuszt Kalüpszó nümfa körében állítja élénk. Hasztalan esábitja ez minden kellemével, hiába ajál föl neki kényelmes, gondtalan életet, se a szerelem, se a kényelem nem képes kielégíteni azon vágyát, mely a haza után eped. A kipróbált vitéz kijár a tengerpartra, s könyázott szemekkel keresi hazája táját: „csak látni óhajtván hazai földének felszálló füstjét, meghalni kíván.“ (I. 58.) Mily szépen összevág ezzel az a „Mi füstölög ott a sikon távolban“ kezdetű melabús danájú magyar dal, mely ugyanazt zengi:

„Messze jártam, távol is volt jobb dolgom,
Hej, de szívem csak azt mondja: jobb otthon!“

Odüsszeuszt hiába vendégeli Alkinoosz, hasztalan énekel Demodokosz dalnok, a vig lakoma nem tudja feledtetni hazáját, nem képes csillapítani honvágyát, hanem „sokszor fordítá fejét a fénylő nap felé sóvárogva, hogy lealkonyodjék, mert már hazatérni óhajtott.“ (O. XIII. 29.)

S míg csak Odüsszeusz bolyongása véget nem ér, míg csak Itthaké földén ki nem köt, meg-megujul a kedves hazai föld emlegetése. (V. 204. X. 49. 562. XI. 455. XIII. 219. 251. XIV. 333.)

Ime így nyilatkozik Homérosz hazafisága a lelkes bátorságban, a haza földének szeretetében és a megindító honvágyban!

Az ókori társadalom egyik legszebb ékességének: a *vendégszeretnek* is gyönyörű példáit találjuk époszainkban és a kifejezéseiből következtethetjük, hogy dalnokunk maga is vendégszerető volt és viszont szívesen vette, ha vendégül jól fogadták; azért mondja Nauszikáa (O. VI. 207.) „Zeusztól vannak az összes vendégek, s a kis adomány is kedves nekik.“ Ugyanígy nyilatkozik Eumaiosz kondás is (O. XIV. 57.) Az Iliászban egyik elesett harcosának, Akshülosznak érdemüül szintén azt hozza fel, hogy „kedves vala az emberek előtt, mert mindenkit vendégszeretőleg fogadott az országút mellett lévő lakában.“ (I. VI. 14.) S ki nem ismeri ugyancsak a VI. éneknek azt a szép epizódját, midőn Diomedész és Glaukosz a harez hevében találkoznak; már-már egymásra rohannak, midőn kölesönösen megtudják, hogy már ősök vendégbarátok voltak:

„Igy Argosz közepén gazdálal vagyok ősi lakomban,
Mint te nekem Lükiában vagy, lahogy arra vetődöm.
Hagyjuk azért egymást dárdával az ütközetekben!“ (224.)

És a kibékülés jeléül még fegyvereiket is kieserélik. Így szövi be Homérosz művelt lelkének humánus érzelmeit még a csatamezők vértszomjazó daliáiba, így oszlatja el szemünk elől annak vértől párolgó mezejét, s élénkbe áll újra meg újra az ő páratlan emberies szíve!

Telemakhosz is mily udvariasan szólítja meg az idegen alakjában megérkező Pállaszt: „Üdvözlégy, vendég! Szívesen fogadunk téged.“ (O. I. 123.) és ismét: „Kedves vendég! Vajjon fogsz-e rám haragudni a mondanók miatt“ (u. o. 158.) és mily szívesen látja el ajándékkal (u. o. 311.);

„Némi ajándékot vigy tőlem eviczke hajódra.
Szép és értékest: mit nyájas zálogul iktass
Kincstárodba, minöt vendégnek ajánlani törvény.“

Ugyancsak idecsatolhatjuk Menelaosz beszédjét Telemakhoszhoz (O. IV. 169—182.), melyben annak ad kifejezést, mennyire szívesen fogadta volna édes atyját, sőt rávette volna, hogy lakását Itthakéból hozzá tegye át, és együtt éltek volna a legnagyobb boldogságban, míg csak a halál el nem választja őket!

Tekintsük ezeketán Homéroszt úgy, amint künn a világban, a tár-

sadalomban az emberek közt megfordul, minő hatással vannak rá az élet viszonyai, minő érzelmeket kelesztenek benne. Itt először is Homérosznak finom *illemérzéke* ütlik szemünkbe. Napjainkban, midőn az erkölestelen és frivol iratok egész tengerével árasztják el az irodalmat annyira, hogy ifjúságunkat a legnagyobb elővigyázat mellett sem vagyunk képesek ellenőrizni; midőn azt látjuk, hogy magokat intelligens egyéneknek tartó emberek mentik fel magokat azon illemkorlátok alól, melylyel magoknak és a haza becsületének tartoznának, — jól esik az öreg Homéroszhoz fordulni és tanulni tőle finomságot, gyengédséget és illemet abból a korból, a melynek a naivsága még többet engedhetett meg magának, mint a mai!

A költő Eurükleiat, Odüsszeusz- és Telemakhosznak közös és „hű érzelmű“ dajkáját, mindjárt az Od. első énekében mutatja be, s elmondja, hogy még ifjúsága virágjában vásárolta húsz ökörért Laertész. S itt nem frivol megjegyzéseket tesz rá, mint nem egy modern írónál találjuk, hanem kiemeli, hogy ép úgy becsülte meg lakában, mint a feleségét; soha sem ejtett foltot becsületén és el is kerülte a neje féltékenységét. (430. v.)

Mennyi szemérem érzettel írja le Odüsszeusz- és Nauszikáának első találkozását, midőn amaz ruhájától megfosztva előbujik a bokrok közül (O. VI. 127.) és csak távolról szólítja meg nyájas szavakkal, nem meri térdeit könyörögve átkarolni, hogy meg ne haragudjék. (U. o. 145.) Nauszikáa nem engedi meg, hogy Odüsszeusz vele együtt menjen be a városba, mert maga is megharagudnék arra:

„Aki szerelmes atyja vagy anyjának hirtől nélkül
Férfiaval szót vált, mielőtt nászünnepé megvolt.“ (U. o. 287.)

S midőn a királyné leányát megdorgálja, hogy miért hagyta magára az idegent, ez maga menti ki, hogy ő nem akart vele menni, mert „féltem és szégyeltem magamat, hogy ha meglátsz, meg ne haragudjál, mi ugyanis emberek gyanakodók vagyunk a földön.“ (O. VII. 303.)

Demodokosz dalmok ama énekében is, melyet Arész és Afrodité szerelni kalandjáról zeng, e szavakat olvassuk (O. VIII. 324.): „De az istennök szeméremből egyenkint otthon maradtak.“

Mint botránkozik meg Homérosz a kérőknek illetlen magaviseletén, azt már fentebb hallottuk. Mikor pedig Odüsszeusztól neje kérdezi, hogy végre mondja meg kicsoda, valóságos etiquette szabályt mond el neki: ne kérdezze ezt tőle, mert csak fájdalomakat ébreszt szívében és különben

„Sem lehet ildomos úgy mások házában epedve
Ülni, s kivált nekem keseregni derűre-borúra:
Mert ha magad nem is, egy szobalány bosszúra fakadtan
Azt mondhatja, mikép bor ríkat nálatok engem.“ (O. XIX. 118.)

Ennyire figyelmes Homérosz és van tekintettel a társadalom azon törvényei iránt, melyeket az illem szab elő!

Az eddigiekben már láttuk, hogy Homérosz mint adja egyéni érzel-

meit az egyes hősei ajkára és jellemző tulajdonságait mint ruházza azokra. De sehol sem jelentkezik ez oly közvetlenül, mint ahol a dalnokot festi, ahol ennek alakját hozza be eseményei közé. Érezzük, hogy Demodokosz csak álarcz, mely mögöl e renek dalok igazi költője szól ki, mert annyi lelkesedéssel szólni a *dal, a zene hatásáról*, oly hévvel és annyi bölcseséggel beszélni a Muzsa felkentjéről és isteni küldetéséről abban a korban csak Homérosz tudott, aki érezte lelkében a mennyei szózatot, ereiben lüktetett a pierai forrás szent habja, szívéből szóltak és szívéhez az égtől ihletett hangok! És illúzióinkat e sorok olvasásánál még jobban táplálja a monda, hogy Homérosz megvakult, és e dalnokát is vaknak festi. De hát a későbbi irodalom is nyújt hozzá analogiát Ossziánban, Miltonban stb. és Garaynk is megvakulva mondatolá toll alá hattyudalát, legszebb költeményét, a „Szent Lászlót“! Ismerkedjünk meg közelebről Demodokoszszal (O. VIII. 43.):

„Híjjátok az isteni dalnokot, — mondja Alkinoosz — akinek kivárlólag adott az Isten daltehetséget, hogy gyönyörködtessen, mikor a lelke dalra ösztönzi.“ A hirnök most bevezeti a dalnokot:

„Kit szeretett a Muzsa, s adott számára roszat s jót,
Meffosztván szemitől és áldván isteni dallal.“ (U. o. 63.)

A lakoma végeztével „a Muzsa buzdította a dalnokot, hogy énekelje meg a férfiak dicsőségét abból a mondából, melynek híre akkor a magas égig hatott: „Odüsszeusz és a pelouszi Akhilleusz viszályát stb.“ (U. o. 73.) Csak a kijelentés hiányzik a hü leírás végén, hogy „ez a dalnok, — hallgatók! — én vagyok, Homérosz!“ Odüsszeusz olismerése jeléül húst és üdvözetét küldi: „mert az összes halandó embereknél tisztelet- és becsülésben részesülnek a dalnokok, kiket a Muzsa tanított énekekre és szereti a dalnokok fáját.“ (U. o. 479.) Hasonló elismeréssel nyilatkozik alább a 496—8. verssorokban. Ugyanily tartalmú az O. I. 347. s köv. sorai.

Mikor Odüsszeusz a gonosz kéröket hűtlen eselédjeivel együtt kivégzi, egyedül Fémioszt, a kérök lantosát, kiméli meg, aki így könyörög hozzá (O. XXII. 345.):

„Mebánnád magad is késöbben, hogyha megölnél
Dalnokot, éneklöt a mennyei s földi valóknak.
Entudományu vagyok, s e minden hangokat isten
Adta belém! — Nem azért énekelék az akhiv höslök lakomáiban.“

A dalnokokat emeli ki (O. XVII. 385—6.) soraiban, úgy szintén hasonlataiban (O. XVII. 518. XXI. 406.)

Érdekesen jellemzik Homérosz kedélyvilágát azon sorok is, melyekben a dal, a zene hatását festi. „Hagyj fel e szomorú dallal, — mondja Penelopé Fémiosznak (O. I. 340) — mely keblemben mindig kinozza édes szívemet.“ A XVII. 358. szerint „szépen hangzott“ a dalnok éneke, míg ettek.

Még a harezias Akhilleuszt is úgy találják sátoránál (I. IX. 186.), a mint szívét fölvidítja zengedező, szép, művészi citherával. „Ezzel gyönyörködtette lelkét s énekelte a férfiak dicső tetteit.“ Agamemnon meg, míg társai alusznak, Trója mezejére bámul és elméláz „a fuvolyák és sípok hangján.“ (I. X. 13.)

Az a panasz, mely még nemrég is felhangzott nálunk, hogy a költőket anyagilag soha sem jutalmazták érdemeik szerint, s hogy sokan nagy nyomorban sinylődtek, úgy látszik már a műveltség első szakában meg volt, s már nagy költőnk átélte a Horatius-féle „multa tulit fecitque puer sudavit et alsit“ (Ep. II. 3. 413.) életigazságot. Felszáll lángszelleme a csillagokig, sőt azon túl az istenek lakába hatol, s elkábul a nektár és ambrozia mennyei illatától, ámde — — ő is ember, halandó porhüvelybe van öltöztetve az évezredek átítható lelke, elszáll a bűvös álom, eloszlik az égi mámor, és ő azon kellemetlen tudatra ébred, hogy ő is csak a földi rög lakója és iszonyuan gyötri az — — — éhség. Athéné leszáll a boldog Olümposzról és Akhilleuszba nektárt és ambróziát csepegtet, hogy meg ne szállja a „kellemetlen éhség.“ (I. XIX. 354.) Akhilleusz a XXIV. énekben avval a hasonlattal biztatja az elkeseredett Priamoszt a vacsorához, hogy a széphajú Niobe sem felejtkezett meg az étkezésről, bár tizenkét gyermekét vesztette el egyszerre. Iszonyuan siratta őket Niobe,

„Mégis eszébe jutott az ebéd, ha siratni kifáradt.“ (613.)

De hogy mennyire kellemetlen rája nézve az éhség, és nem egyszer kihozza költői hangulatából, azt legjobban magyarázza meg az Odüsszeusz szájába adott eme kifakadása (O. VII. 216.): „Nincs kutyább a gyűlöletes hasnál, mely a szükséggel kényszerít, hogy önmagáról emlékezzék meg a nagyon sanyargatott és lelkében gyászt viselő is. Nekem is van gyászom a lelkemben, de a has mindig enni és inni készlet s mindent felejtet velem, amit szenvedtem s azt követeli, hogy tele tömjem.“ Ugyancsak a gyomrot korholja az O. XVII. 286. s köv. soraiban. Lehet, hogy mint vándordalnokot a kellemetlen éhség lealacsonyítja, sőt koldulni is kényszerítette (O. XVII. 558. és XVIII. 54.), de szerénysége és szemérme nem sok szerencsével járt, mert kétszer is találunk ily nyilatkozatot: „Nem jó a koldúsnak, ha szemérmes ember.“ (O. XVII. 347. és 578.) Azt gyanítjuk ezek folytán, hogy nem sok gyönyörűsége volt az életben annak a férfinak, ki az évezredek művelt embereinek annyi gyönyört nyújtott. Pedig aligha esalódunk, mert különben ily helyekre alig akadnánk a fölséges két költeményben. S ha az Odüsszeiából annyi művelődéstörténeti adat mellett még azt is megtudhatjuk, hogy a nagyurak már akkor tartottak ölebeket (XVII. 309–10); ha azon társadalmi politikát is kiolvasták belőle, hogy „már az Odüsszeia tud arról, hogy sokszor a nők szívén keresztül lehet a férfiak kegyébe jutni (O. VI. 310.) s hogy a nők a tény-

nek felhasználásában nem is igen szoktak késlekedni“ (Ferenecz i. m. 109. l.) — a szereplők beszédeiből nem lehetne kiérezni a költő kedélyét, aki maga adja a szókat szájokba?

A leírásokban, elbeszélésekben előforduló ilyen *érzelmes kifejezések*: „mindnyájoknak megindult a szivük“ (I. V. 29. és hasonló O. XV. 486); „neked sem indul meg a lelked“ (VIII. 202, és hasonló XI. 804.); „sajnálkozik rajta a szived“ (XVI. 450.); „nagylokkü szívem“ (O. IX. 299.) „vas a te szived, vas a te lelked“ (I. XXII. 357. XXIV. 205. 521.); „kegyetlen“ (O. IX. 287.); az ajándékot szívből adja Telemakhosz (O. I. 316.); a szereplőknek örül és felvidul a szivük (O. IV. 259. 548. XXIV. 544.); de még többször a csapások és fájdalmak alatt megtörik, búsul, emésztődik (O. IV. 481. 538. 703. IX. 62. 75. 105. X. 198. 496. XI. 181. XII. 153. 270. XIII. 286. XIV. 310. XV. 481. XVI. 92. XVII. 150. XIX. 516.) elzsibbad (XXIII. 93. 105.) — mind csak azt mutatják, mennyire érzékeny, mennyire a szív embere volt Maconida! Igaz, hogy a költőnek alapja egy melegen érző szív, mégis mennyi a különbség köztök? Mennyivel érzékenyebb Catullus, Vergilius mint Horatius, Tibullus Ovidiusnál, Lamartine mint Béranger, Lenau mint Heyne, Arany mint Petőfi stb.?

Az álomkép és így szólítja meg Penelopét (O. IV. 804.): „Alszol kedves szivedben gyötrött Penelopé?“ Maga a szív jelzője „*σῆλον*“ nagyon jellemzi a költő érzületét épen úgy, mint alább a szívtelen ember megvetése, midőn Odüsszeusz így korholja Antinooszt (O. XVII. 454.): „Oh nyomorult, neked hát a szinhez nem jutsz szív is!“

A külső, látható dolgokat pontosan leírni még csak könnyű, de bensőnket, annak mozzanatait, örömeit, fájdalmait, háborgásait csak az tolmácsolhatja híven, a ki az élet iskoláját végig járta, a ki maga élte át annak örömeit és tapasztalta keserűségeit. „Ézt én tudom — mondja Petőfi is (Hazámban): —

Kit örömeivel a tapasztalás
Sötét pohárból annyiszor kínált.
Hogy ittam volna inkább a halált!“

Sok háborgáson mehetett keresztül a költők fejedelmének is a szive, sok zaklatást és méltatlanságot kellett lelkének eltűrnie, abból következethetjük, hogy ily szemléltetón állítja elénk Odüsszeusz szívének hullámozását, amint lakának tornáczában fekszik és nem tud elszunnyadni. (O. XX. 9—18.):

„Nékie keblében zajosan háborga fel a szív.
— — Keserűn ugatott szive keble balában.
Mint neveletlen kölkeinek körülötte síró eb
Mindenegy isméretlent megcsahol és neki berzedt:
Úgy ugatott ennek belsője az iszonyu dologon.
De mellét sújtván mondá korholva szívéhez:
Veszteg, oh szív: láttál immár kínosabbat is ennél.“ Stb.

Penelopé sem tud igen aludni, vissza-visszasíratja a férjét, s abban a gyönyörű imában, melyet a szűz Artemiszhez intéz, így panaszolja el szive fájdalmát (u. o. 83.):

„Még a bajt tűrhetni, midőn bús ember egész nap
Szívet sorvasztó siralomban tölti világát,
Éjjel azonban nyugta vagyok; mert messze felejtet
Jót-gonoszat, miután becsuká szemeinket az álom:
De nekem álmokat is rosszakat küld látnom az isten.“

De ne gondoljuk, hogy Homérosznak minden alakja ilyen érzékeny szívű; ott van pl. Antinoosz, aki Odüsszeusznak hű cselédjeit lehurrogatja, hogy miért sírnak (O. XXI. 85.)

Érdekes itt az is, hogy mint változtatja Homérosz az érzelmek helyére a kifejezéseit: *ἦτορ, κῆρ, κραδίη, θυμός, φρένες*, gyakran kettő is összekapcsolva: *κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν* (O. XX. 10.) váltakoznak ép úgy, mint az érzelmes magyar népdalokban találjuk ezeket: „Fáj a szívem“, „édes szívem“, „borús a lelkem“, „keblem feszül“, „szűm megreped“, stb.

Homérosz gyengéd szívének hű tolmácsai azok az *érzelmes hangok* is, melyeken az egymással valamely viszonyban lévők egymást megszólítják. Andromakhé így kezdi beszédét férjéhez (I. VI. 407.): „Csodálatos ember! Téged a te erőd veszt el! Nem is szánaokozol gügyögő kis gyermekeden, s rajtam nyomorulton, aki ma holnap özvegyed leszel. Mert az akhaiok nemsokára megölnek téged. Nekem pedig jobb volna, hogy ha tőled megfosztanak, a földre sülyednem; mert nem lesz többé más vigaszom, csak szomorúságom!“ Szintoly megható azon siralom, melylyel Briszisz szólítja meg jóakarója, Patroklosz hulláját (I. XIX. 287.):

„Patroklosz, ah legjobb akaróm nekem árva szegénynek,
Én a sátor alatt életben hagytalak innét
Elmenet, és íme, most kiterítve talállak oh áltott
Férfit, visszajövet: hah, mi egymást éri az én bűn!“

Akhilleusz is megszólítja e „szerencsétlen, legkedvesebb“ barátját (u. o. 315.) s azt mondja, hogy nagyobb csapás még akkor sem érte volna, ha azt hallaná, hogy atyja halt meg. Mily szép nyilatkozata ez a hű baráti szívnek, s jelzi, hogy Homérosz keblében a *barátság érzelmének* szent oltára volt felállítva, melyen a legnemesebb láng lobogott. Ez sugalmazta azt a gyönyörű beszédet is, melyet Patroklosz szelleme intéz a szendergő Akhilleuszhoz (I. XXIII. 69.):

„Acsol-e, s engemet elfeledél, peleiüsi Akhilles?
Élőt nem hanyagoltál el, de halálra jutottat!“

S miután arra kéri, hogy mielőbb temettesse el testét, mert különben nem engedik be Aidészbe, megjósolja a barátjának is korai halálát, s így végzi:

„Egyre kívánlak azért könyörögni, ha tenni akarnád:
Csontaimat ne rakasd külön a tiedtől, Akhilles,
Ámde miképen együtt növekedtünk nálatok otthon:
Úgy csontinkat azon ravatal kebelezzé minékiünk,
A köz aranykorsó, melyet édes anyád ada néked.“ (82.)

Szorult szívvel riad fel Akhilleusz s így kiált fel (u. o. 103.): „Oh istenek! Valóban Aidész házaiban is létezik lélek és árnykép; de egyáltalában nincs benne akarat.“ Ugyaníly meghatók még Hektor (I. XXII. 337.) és Andromakhé megszólításai (I. XXIV. 725.); amazé Akhilleuszhoz, ezé férje holttestéhez.

Az Odüsszeiában, melyet a többség nézete szerint Homérosz az Iliász után öreg korában írt, s a melyből valóban sok szenvedés és megpróbáltatás hangja szól ki, még több helyen akadunk ilyen érzékeny megszólításokra. Midőn már-már a fiaiak szigetén köt ki Odüsszeusz, Poseidón egyszerre nagy vihart támaszt, melynek láttára ily szóokban tör ki a sokat hányódott hős (O. V. 299.): „Jaj nekem, én szerencsétlen, mi történik velem? — Háromszor és négyszer boldog danaok, kik a széles Trójánál veszték el. Bárcsak nekem is így kellett volna meghalnom s végsorsomat elérnem ama napon, midőn igen sok trójai érezes dárdákat hajított ellenem a holt Akhilleusz körül stb.“ Még szomorubb hangok ütik meg füleinket az alvilágban (XI. ének), ahol Odüsszeusz találkozik elhunyt bajtársai lelkeivel. A szelid lelkű, melankholiára hajló Vergilius lelkét különösen érzékenyen hatották meg ezek, azért találjuk fel Aeneis-ében is majdnem szóról-szóra áttéve. Ezek is bizonyítják, hogy a Maconida kedélyvilágát helyesen értelmezzük époszainak ilyen helyeiből. Az előbbi Odüsszeusz felkiáltását adja Aeneas szájába (Aen. I. 94.): „O terque quaterque beati, Quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis Contigit oppetere!“ És még hány ilyen hangulatos sort vett át Vergilius!

Ép ilyen érzelmenteljes, megható megszólítások a XI. 72—80. sorai, hol Elpenor eltemettetését kéri Odüsszeusztól, hogy hanyjon fel neki sirhantot az ősz tenger partján, és evezőjét szúrja a sirhantjára. (Mily rokonhangok ezek a Toldi estéje-nek fentebb már idézett helyével, hol Toldi Benczét arra kéri, hogy sirjára csak azt az ásonyelet tűzze, melylyel sirját ásta.) Ugyanazon éneknek 210—15. sorai, melyben Odüsszeusz anyját óhajtja megölelni; háromszor próbálja átkarolni, de az mint könnyű felleg tűnik el; úgy jár Aeneas is (Aen. VI. 700.)

„Ter conatus ibi collo dare brachia circum,
Ter frustra compressa manus effugit imago.
Par levibus ventis voluerique simillima somno.“

A XIII. 38—46., hol Od. Alkinooszt szólítja meg, s a legszebb áldást kívánja. XVII. 240. Eumaiosz imája a csermely szűz nümfáihoz, melyben gazdája visszatérését esdi. XIX. 71—80. Odüsszeusz korholja hűtlen

kecskepásztorát, melyben a többi közt ezt is mondja: „Láttam már dús házban boldog időket néhanapján magam is.“ XX. 201. Filoitiosz, a derék ökörpásztor így kiált fel:

„Zeus atya, nincs nálad rettentőbb isten az égen,
Hogy nem szánod az embereket, ha világra teremtéd,
Búnak bánatnak kínos fájalmira vetni!“

Mint jellemzik Homérosz finom árnyalatú kedélyét azok a beszédek, melyeket az alvilágban (XXIV. ének.) a hősök egymáshoz intéznek; 24—34. Akhilleusz megszólítja Agamemnonot, s szánakozik rajta, hogy miért nem esett el inkább Trója alatt, mily dicsőség lett volna az ránézve!

A 34—97. versekben Agamemnon magasztalja Akhilleuszt:

„Te halottadban sem vesztéd, lelkes Akhilleusz,
Nagy nevedet, hanem emléked mindenha virágzik.“

Mint jósol e sorokban hallhatatlanságot a költőnk, kit N. Sándor is irigyelt a hőstől, s boldognak mondotta, mert volt Homérosza — könnyen kivehető. S a 191—201. sorokban a szerencsétlen Agamemnon üdvözli a sok hányattatás után a boldogság révpartjába érkező Odüsszeuszt:

„Laertésznek eszélyes gyermeke, boldog Odüsszeusz,
Élted párjával de szerencsés férfiú voltál!
— — — Az okáért el sem enyészik
Híre magasztos erényének, sőt kellemes dalt
Szerzenek a népnek menny istenségei róla.“

Egyúttal lehetetlen e sorokból ki nem érezni nagy költőnknek azon ihletett jóslatát, melylyel hallhatatlanságot ígér magának. Nem mondja ugyan ki oly nyíltan, mint Horatius a „Non omnis moriar, multaue pars mei vitabit Libitinam“ (O. III. 30.) sorában, vagy Petőfi a „Jövendölés“ cz. költeményében, de azért az az öntudat szól ki belőle, mely minden nagy költőnél feltalálható, s mely érzi műveinek elévülhetetlen értékét! (Különb. l. „Nagy költők jóslatai hallhatatlanságukról“ cz. értekezésemet „Szegedi Híradó“ 1886. 45. sz. és „Szabadság“ 1886. 235. sz.)

„Érdekes jele még a költő némi subjectivitásának — mondja dr. Csengeri Odysseia kiadásában (LXIII. l.) — hogy némelyik személyét (mint Menelaoszt, Eumaioszt) második személyben maga megszólítja (apostrophe).“

Nézzünk erre is egy példát az I. XVI. 783. s következő soraiban, ahol Patroklosz már háromszor rohanta meg a trójaiakat. „De midőn már negyedszer tört ki, akkor bizony megjelent neked, Patroklosz, az életed vége. Mert találkozott veled a kemény csatában a rettenetes Foibosz.“ Vagy a 843. sorban: „Ézt pedig ájulva megszólítád, Patroklosz lovag.“ És előbb u. a. ének 692. versében: „Ekkor kit öltél meg először, kit utószor, Patroklosz, midőn már az istenek halálra híttak téged!“ Patrok-

losz csakugyan még ez énekben eselik, innen a költő izgatott érdeklődése iránta, minden léptét figyel, s e miatt egy-egy perczre kilép incognitójából és személyesen találkozunk vele.

Nagyon érdekesen világítanak költőnk belsejébe azok a *hangulatos, melankholiára hajló kifejezések* is, melyekre uton-utfélen rábukkanunk.

Egy sajátos hang ez, hasonló a néma éjbe behangzó furulyaszóhoz, a kolompok néla kongásához, melyek nem kínzó, de mégis szelíden fájó érzelmeket keltenek föl bennünk. Olyan őszi alkony-félék ezek, midőn a félhomályu köd s a lehulló sárga levelek édes-bús bánatra hangolják sziveinket, a mulandóságot juttatják eszünkbe, s az elmulás tudata tompa ábrándba ringatja lelkünket.

Nincs költő, kinek műveiben ennek képét vagy hangját meg ne találjuk. S hogy Homérosznál ez érzelmes sorok nem toldottak, legszebben bizonyítja az, hogy ezek mind a két époszon végig ugyanazon hangon szólnak, s teljes összhangzatban vannak az általános hangulattal.

Az élet szenvedései, a csalódások, a tapasztalt keserőségek s egy sajátos fájó érzés, melyet Castolarral (i. m.) így irhatunk körül: „Nem övezheti a homlokot babérkoszorú anélkül, hogy a szívet töviskoszorú ne övezné. Senki sem irhatja fel a hír templomában halhatatlan nevét, ha csak saját vérével nem írja fel“ — igen, mert ily nagy szellemet tökéletesen senki sem ért meg kortársai közül, s így mintegy száműzve érzi magát az emberek sorából — adatja vele Zeusz szájába e keserű mondást, hogy minden földi lény közt az ember a legboldogtalanabb. (I. XVII. 446.) Evvel teljesen megegyez Odüsszeusznak mondása (O. XVIII. 130.) hogy az embernél gyarlóbbat nem nevel a föld.

Akhilleusz költőnk kiváló alakja, azon érzelmek alapján nevezi magát „a föld haszontalan terhének“ (I. XVIII. 104.) s az agg Priamoszt is úgy vigasztalja (u. o. XXIV. 225.): „Igy határozták el ezt az istenek a nyomorult halandóknak, hogy szomorkodva éljenek; magok azonban a bűtől mentek.“ A költő másik, kiválóan dédelgetett alakjáról Odüsszeuszról fia, Telemakhosz így nyilatkozik (O. I. 219.): „Azt mondják, hogy a halandó emberek közt a legszerencsétlenebb az, akitől születtem“ és (O. III. 95.) Ugyanígy szól róla Hermész (O. V. 105.) és így szólítja meg édes anyja is az alvilágban (O. XI. 216.) Lükaon, Priamosz fia, Akhilleuszra avval is akar hatni, hogy őt az anyja rövidéletűnek szülte (I. XXI. 84.) de az a kegyelmet ily tompa fájdalommal tagadja meg tőle (u. o. 106.): „Halj meg barátom. Mit jajgatsz ennyire? Meghalt Patroklosz is, aki nálad sokkal jelesebb. Nem látod, milyen szép és nagy vagyok én? Derék atyától való és istennő anya szült engem, s mégis közel a halálom és erőszakos végzetem!“ Az istenek küldötte meg szelíden vigasztalja Priamoszt, hogy fia hullája egészen üde és harmatos, mert „így viselik fia gondját a boldog istenek holtakor is, minthogy mindenkor kedvese volt a szívöknek.“

(I. XXIV. 422.) — Nagy költőnk görög létére is elismeréssel van a trójaiak iránt és méltányolja hősiességöket; de tudja, hogy az isteni végzés folytán Trójának el kell pusztulnia, s azért borongó lélekkel, fájó hangon mondatja el Hektorral ugyanazt a szomorú jóslatot (I. VI. 447.) melyet még Agamemnon (u. o. IV. 163.) a boszu érzetével hangoztatott: „Tudva tudom, s lelkemben előre is érzem :

Lészen idő, mikoron a szent s magas Ilion elvesz,
És Priamosz maga és Priamosznak trójai népe!“

És mikor a trójai nép összes reménysége, hazájok oszlopa kidől: „a nagy költemény utóhangja, mint egy vég-kiongesztelődés, egy fensőbb s igazán emberies összhang, a Hektorért való siralomnak van szentelve; az utolsó benyomás, melylyel a múltól bucsut veszünk, a Hektor iránti részvét.“ (Szász K. i. m. I. 570. l.) Az éposz legutolsó sora is egy mélabús akkordban hangzik el: „Igy gondozták ők a lószelídítő Hektor temetését.“ (XXIV. 804.)

Homérosz annyira belcéli magát hősei közé, akkora részvéttel kíséri viselt dolgaikat, hogy nem tudja egyéni érzelmeit elpalástolni, s így történik, hogy már előre sajnálkozik valamely hőse eleste fölött, s bánatosan jelzi már előre a veszteket; így (I. XVI. 461. 686. XVIII. 94.) a hol maga Thetisz könyek közt mondja meg fiának, hogy Hektor után csakhamar meg fog halni. A XIX. 409-ben pedig saját lovai jelentik ki közeli halálát.

Az O. XXII. 33. sorában a költő maga nevezi botoroknak a kérőket, amiért nem tudják eszökkel felérni, „hogy valamennyiökön már ott csügg a gyászos enyészet.“

A lemondás szelíden fájó érzelmeit is megtaláljuk Akhilleusz ama beszédében, melyet anyjához intéz. (I. XXIII. 115.): „A halált elfogadom akkor, midőn Zeusz és a többi halhatatlan istenek teljesíteni akarják. Hiszen Héraklész sem kerülte ki a halált, aki a khrónoszi Zeusznak legkedvesebbje volt; hanem leverte a végzet és Hérának kemény haragja. Úgy én is, ha számomra hasonló sors van rendelve, feküdni fogok, mi-helyt meghalok; most azonban kitünő dicsőséget fogok aratni“ stb.

Ugyancsak a fájó lemondás hangját halljuk Telemakhosz ajkán, mikor atyjáról így beszél (O. I. 166.): „Szerencsétlenül elveszett ő, és nem szolgál vigasztunkra, még ha a földi emberek valamelyike azt is mondja, hogy még megjön. Rá nézve elveszett a visszatérés napja!“

A halál mindig rémes ijedelmeket okoz a halandókban. Mennyire megenyhül annak irtózatos tudata lelkében, midőn Tiresziász jós által az alvilágban ily halált jövendöltet Odüsszeusz főhőse számára (O. XI. 134.):

„— — — szende halál jó

Rád a tengerről, mely szép vénségben elaggott
Tagjaidat lenyugaszsa, midőn körülített az ország
Nemzete boldog lesz.“

És Penelopé sem óhajt más halált, mikor a szolgálói felébresztik (u. o. XVIII. 200.):

„Oh mi szelid álom lepe meg gyötrelmeset engem!
Bár ily szende halál küldetnék Artemis által
Énnekem egyszeriben,“

hogy végre megszűnnének keservei.

Ne csodáljuk aztán, ha a minden szépért lelkesülő görög nép szívet megragadták e költői sorok, s még a halál alakját is poézissal vették körül; még a későbbi korban is nem az az aesthetikátlan ijesztő, borzalmat keltő esontváz jelképezte a halált, mely napjainkban, hanem egy szelid tekintetű üde ifju, ki jobbjobban lefordított fáklyát tart. Azon ízléstelen és minden szebb érzést lehűtő ábrázolásnak visszataszító példáját találhatni az ó- és középkori művészet hazájában, az örök városban, hol a S. Maria della Concezione nevezetű templom alatt levő és négy teremből álló halottas kápolna fala 4000 kapuczinusnak esontjaival van felékesítve; még a mennyezet ékítményeit is ezekből állították össze. Sokat haladtak e tekintetben a firenzeiek, kik gyönyörű temetőjükben olhunyt kedveseik sirja fölé azoknak művészi kivitelű, carrarai márványból készült mellszobrait állítják.

Az igazi fájdalom még a hiúságot is kiöli a nőben. A hűséges nők példányképét, Penelopét, hiába biztatja derék komornája, hogy kendőzze egy kissé magát, mert könnytelt szemekkel nem indulhat a kérők közé; a szelid lemondás bús hangján válaszolja neki (O. XVIII. 179.):

„Elvették az én szépségemet akkor
Meny halhatlani, amint ő elevedze hajóin.“

Ugyanezt válaszolja a kérők udvarlásaira is (u. o. 250.) és csak egyre férje után eped. És mikor felemlíti annak szavait, hogy ha fia felnő és ő nem tér vissza, menjen férjhez — nem örül neki semmit sem; hanem a lemondás bús hangján mondja (u. o. 271.):

„Megjön az éj, mikor elközelít szomorú lakodalma
Árva személynemnek, kit Zeus megfoszta örömtől!“

Ugyancsak Homérosznak bánatra hajló szívet jellemzik azok a *sóhajtozások*, amelyek alakjai kebléből kitörnek. A harcban rettenthetetlen dalia, Akhilleusz „nehezen sóhajtozva“ válaszol anyjának (I. I. 364.) Patroklosznak (u. o. XVI. 48.); majd a sokzaju tenger partján fekszik mélyen sóhajtozva (u. o. XXIII. 59.); Alkinoosznak feltűnnek Odüsszeusz mély sóhajtasai (O. VIII. 95); Telemakhosz jajgatva sóhajtozik atyja után (u. o. XVI. 195.) Penelopé senkivel sem törődik, csak férje után epedezve sóhajt. (U. o. XIX. 136.) Mikor Alekszandrosz Menelaosz láttára gyáván visszavonul, a hű Hektor így sóhajt fel (I. III. 40.):

„Bár ne születnél, vagy bár vesztél volna te nőten.“

Helené meg, mikor látja, hogy mennyi bajnak lett az okozója, az öreg Priamosz előtt e szókra fakad (u. o. 173.):

„Bár inkább gonoszúl elvesztem volna, fiaddal
Mint ide jöttem volt.“

S ugyanígy sohajtoz sógora előtt (VI. 344.). — Akhilleusz is, (I. XVIII. 98.) mert nem siethetett barátja segítségére.

Az öreg Priamosz meg elkeseredésében így szól kilencz gyermekére (XXIV. 253.): „Vajha mindnyájan együtt ölettetek volna meg Hektor helyett!“

Az érzékeny kebelnek e nyilatkozatai teljesen ugyanazok, melyek a mai napig változatlan kriterionjai a kedély emberének, akinek szive olyan, mint a rezgő nyárfa levele, melyet a legkisebb szellő mozgásba hoz.

E tekintetben is kitünően festi hősét, Akhilleuszt, akinek alakján Homérosz úgy látszik, ifjusága egész hevével csüng; ez az ő ideálja, ennek képzeli magát, s tán ez a lélektani oka annak is, hogy e rettenthetetlen hőst, akinek pusztá kiáltásától hadseregek rémülnek meg, oly érzékeny szívűnek, oly bánatos kedélyűnek festi. Mikor ez Agamemnón ellen megsértett férfit büszkeségének egész indulatával tör ki, és fejedelmi pálczájára tesz esküt, ily mélabúra hajló szavakkal végzi esküjét (I. I. 240):

„Majdan eszébe jutand még egyszer Akhilles az összes
Argosi tábornak, ha ezen, bármennyire búsulsz,
Nem lesz erőd igazítani! Midőn egymásra omolnak
Emberölő Hektor kezitől, te magadra haragszol,
Hogy mire sem becsülél a legderekabbik akhivot!“

És inkább epeszté szívét hajóinál maradván, habár a harczi zaj után vágyódott. (u. o. 491.) Mikor pedig a sátorában lakomára gyűlnek össze, s Odüsszeusz ráköszönti poharát és kibékülésre akarja bírni, hogy, ha már Agamemnont nem tudja szivelni, tekintsen legalább honfitársaira, Akhilleusz válaszából az a fájó, elkeseredett hang szól ki, melyet éreznek azok, akik munkájokért nem látnak elismerést, érdemeiket meg figyelmen kívül hagyják (I. IX. 316.): „Nem volt semmi köszönet abban, hogy ellenséges férfakkal szüntelen harczoltam. Egyenlő jutalma van a veszteglőnek és annak, aki erősen harczol, s ugyanazon tiszteletben áll a gyáva és a bátor. Egyaránt hal meg a tétlen ember és aki sokat dolgozott. Nincs is semmi előnyöm mások fölött, jóllehet fájdalmakat szenvedtem lelkemben, és mindig viadalnak tettem ki az életemet.“ Ha Homéroszban Túrtaiosz harczias szelleme lakozik, bizonyára keményebb szívűnek rajzolja hősét, akit ilyen érzékenykedések nem bántanak és nem hozzák ki sodrából!

S hogy már költőnk ismerte a szív azon betegségét, miszerint a rendkívüli epedések, vágyakozások felemésztk a lélek hüvelyét, a testet,

söt halált okoznak — gyönyörűen illusztrálják Odüsszeusz édes anyjának a szavai. Mikor t. i. Odüsszeusz az alvilágban találkozik jó anyjával, s tőle családja hogyléte iránt tudakozódik, a többi közt azt is megkérdezi, hogyan halt meg? Artemisz nyila ölte-e meg, vagy valamely betegség? Édes anyja így válaszol (O XI. 202.): „Dicső Odüsszeusz! engem az utánad való vágyam, a miattad való gondom, s a te szelid képed fosztott meg mézédés lelkemtől.“

Homérosz gyengéül lelkülete még a hős lovait is érző szívvel ruházza fel. Főntebb már említettem, hogy Akhilleusznak a saját lova is megjósolja a halálát. Az I. XVII. 426. s következő soraiban pedig azt olvassuk, hogy „Akhilleusz lovai a csatától távol állva sirtak, mihelyt érezték, hogy kocsisuk leterült a porban a férfölő Hektor által.“ Hiába nógatja őket Automedón nyájas szóval, ostoresapásokkal, azok „mozdulatlanok maradtak, a nagyon szép kocsit tartva, fejöket a földre löggatva, s forró könnyek folytak a siránkozók pilláiról a földre a kocsis után való vágy miatt.“ Azt tartja a magyar közmondás, hogy aki az állatokat szereti, annak rossz szive nem lehet. Minő jó szive lehetett dalnokunknak, kinek igen finom árnyalatu kedélye még az állatokba is bánatot fest! Különben érdekes analogiát találunk a magyar költészet terén is, pl. Gyulainál: „És haldokló gazdájára búsan nyerít a ló“ (Világosnál), — meg a népköltészet, elbeszélés stb. terén, hol gazdájá bujában részt vesz a lova, kutyája, stb.

Hogy következtetéseim nem alaptalanok, hogy a homéroszi költeményeknek e melankholikus hangját már az ókorban átérezték, fényesen bizonyítja Scipio, aki midőn Carthago végpusztulását szemlélte, könnyek toltak szeméibe, hazája jövőjére gondolt és Polybius történetíró szerint szomorúan ismételtette az Iliásznak fentebb már idézett versét (VI. 448.):

„Εσσειται ἡμαρ οὔτ' ἄν ποτ' ὀλώλη Ἴλιος ἰσθῆ
καὶ Πριάμοσ καὶ λαὸς ἐνμμελίω Πριάμοιο.“

Midőn Mummius, római hadvezér, az elfoglalt Korinthoszba bevonult, egy ifju fogolylyal verset íratott fel. Az ifju a búsuló Odüsszeusznek eme versét írta fel (O. V. 803):

„Τρισημάχαρος Δαναοὶ καὶ τετραάκις, οὔτ' ἰοί' ὄλοιο,“

mire Mummius könnyekre fakadt és az ifjut rokonaival együtt szabadon bocsájtotta.

Homérosz Iliászat átolvasva azt találjuk, hogy az eleinte elég bőven rendelkezik vidám, pajzán képekkel (pl. az I. énekben Héfaisztosz tréfálkozása, kin az istenek oly jóízűt nevetnek); itt-ott felesillan a humor (pl. a II. énekben Therszitész esete, a XIV.-bon Héra csele Zeuszszal vagy a XXIII. 771—81. soraiban, ahol Akhilleusz Patroklosz temetése

alkalmával harcjátékot rendez, a versenyfutásban elesik Aiasz és szája, orra tele lesz ökör-trágyával; felugrik, s azt kiköpködve beszél, amin a többiek jóízűen nevetnek), de „a dalnok arcza, mely eleinte derült, fokonyként tragikus komolyság s izgult indulat kifejezését váltja.“ (Müller-Donaldson-Récsi: A régi görög irod. tört. I. 61. l.) Honnan e változás? Bizonyára abban a sok szenvedésben, melyeken költőnk átment, abban a temérdek fájdalomban fekszik az oka, melyek keblét annyiszor marcangolták, melyek utóbb kedélyén uralkodtak s melyek lantjának idegeit csakhamar szomorúságra hangolták. Rá is alkalmazhatjuk Villemain szavait, miket Dantéra vonatkoztat (annál inkább, mert egyedül ennek a fantáziája fogható Homérosz szemléltetéséhez az egész világirodalomban): „Épen a költemény és az ember, a vallásos gondolat szemlélődéseinek és az elszenvedett élet megpróbáltatásainak ellentétéből támad az emberi pathetikuin, mely az eszménybe vegyül. A költő visszavezet a földre fájdalommal, amint Istenhez emel lángeszével.“ (Pindar szelleme. 361. l. ford. Csiky Gergely.) Valóban egy átszenvedett élet hangjai azok, amik annyiféle kifejezésben és jelzőkben szívünkre hatnak, mert annyi közvetlenséggel csak oly kebelben fakadhattak ezek, mely dús talaja volt a *fájdalomnak*.

Homérosz Iliásának I. énekét mindjárt Akhilleuszhoz azon haragjával kezdi, mely „az akhaioknak számtalan szenvedéseket okozott“, (2.), s okát is adja (96.) Azután hány helyen olvassuk, hogy hősei fájdalmat éreztek (I. 102. 188. XVI. 508. 599. XVII. 83. XIX. 307. XXIV. 91.) bú hatotta meg szívüket, lelküket (II. 171. III. 97. V. 364. VI. 523, VIII. 124. 147. 316. IX. 9. 249. XI. 249 XIV. 39. 476. XVI. 52 XXII. 242. XXIII. 165. 285.) Helenének végtelen fájdalom van a lelkében (III. 412.); Agamemnónéban szörnyű fájdalom, ha Menelaosz meghalna. (IV 169.) Ily szomorú helyek V. 153. s köv. VI. 241. XIII. 403. 417. XVIII. 22. 461. XXI. 585. XXII. 272. Még az isteneknek is kijut a fájdalomból: (V. 384. XV. 25. XVIII. 90. 429. XIX. 125. XXIV. 104. Agamemnón meg úgy esküszik meg, hogyha esküje hamis, akkor „adjanak neki az istenek nagyon sok fájdalmat.“ (XIX. 263.) A fájdalom néha eltűrhetetlen Akhilleusz szívében (XIX. 367.); a trójaiakéban is (XXIV. 708.) A fájdalomnak örökszépességű elegiája azon beszéd, melyben az öreg Priamosz rá akarja bírni Hektort, családja szemefényét, hogy ne ütközzék meg Akhilleusszal. (XXII. 38—76.) S mikor holttestét haza hozni készül, a bánész tömeget korholja, hogy talán bizony örülnek azon, hogy Zeusz eme fájdalmakat róttá rá? (XXIV. 241.) Akhilleusz arra kéri az ősz Priamoszt, hogy siránkozásával ne keltse föl lelkében a fájdalmakat, mert akkor nem kimélné meg, s átlépné a Zeusz parancsait (u. o. 567.) a mennyiben megsértené a vendégjogot.

Az Odüsszeia még jobban bővelkedik a *szenvedések, fájdalmak, szo-*

morkodások stb. említésében. Mindjárt az éposz kezdetén arra szólítja fel múzsáját, hogy azon férfuról beszéljen neki, aki „sok fájdalmat szenvedett a szívében.“ (I. 4.) Pallasznak e hőse miatt „kínlódik a szíve (u. o. 48.) Telemakhosz is „szívében szomorkodva ül“ a kérők közt (114.) és a gyűlésben is mindjárt fájdalmát említi fel. (II. 41. és 79.) Menelaosz is a sok szenvedését említi (IV. 95.) Kalüpszó meg azt jósolja Odüsszeusznek, hogy „a te végzeted sok fájdalommal eltelni, mielőtt haza érkezel.“ (V. 207.)

Így találjuk a fájdalmak és szenvedések említését V. 449. VI. 175. VII. 147. 223. IX. 53. X. 143. 376. XI. 387. 541. XII. 427. XIII. 90. 310. XIV. 138. 169. 197. XV. 361. XVI. 87. XVII. 489. XIX. 347. XXIII. 15. 52. 360. XXIV. 314. Mikor Alkinoosz király Odüsszeusz nemzetsége után kutat, ez így mutatja be magát (VII. 211.):

„Akiket e földön legtöbb fájdalommal égni
Tudtok, azon boldogtalanokkal vessetek össze!“

Az ily szók csak annak lelkéből fakadhatnak, aki tövisek közt járta meg az élet útját; ez adja Odüsszeusz ajkára azt a keserű nyilatkozatot, melylyel Alkinoosz fiának biztatására (VIII. 149.), hogy üzze el a bűt lelkéből, válaszol: „A fájdalom inkább fekszik a szívemen, mint a harezi versenyek, aki az előtt nagyon sokat szenvedtem és sokat türtem.“ (U. o. 154. és hasonlóan 182. IX. 15. XIX. 167.) A XI. 271—280. verseiben már hangzik Oidipusz szomorú esete, mely Szofoklésznál a kétségbeesés jajává nőtte ki magát:

„Vigyetek el, ki e föld átka vagyok.
Leggonoszabb, legméltóbb istenek
Gyűlöletére.“ (Szofokl. Oidipusz király. Ford. Csiky Gergely.)

És mikor Homérosz ezt mondja (XV. 400.): „A fájdalom között is gyönyörködik a férfi, aki nagyon sokat szenvedett“, ki nem ismeri fel ennek akkordját a szintén sok lelki szenvedésen átment Tompa versorában: „Van a letűnt bánatban is kék!“ (Gyógyulás.)

Penelopé is így panaszodik (XIX. 512.):

„Engem ugyan tengerbúval szeretett meg az isten!“

Csak nagyjában tettem említést és a sorokat jelölve, melyek a fájdalmat hangoztatják, s melyekből azt következtettem, hogy Homérosznak nagyon sokat kellett szenvednie; hisz éppen a fájdalomnak e gyakori emlegetése, s azon körülmény, hogy époszaiban alig van alak, akinek nem jutna ki a fájdalomból, tükröztetik vissza fájó lelke világát! Boldog ember ajkaira nem jön ily gyakran a bánat említése!

A fájdalomnak legbiztosabb jele *a könny, a sírás*. Alig találunk a világirodalomban költeményt, mely annyi siralmat tartalmazna, mint Homérosz époszai; mit bizonyíthatna ez ismét mást, mint hogy mennyire érzékeny szíve van a költők fejedelmének, s e gyengéden érző szívvel ruházza

fel költői alakjait. És jegyezzük meg előre, hogy e könyveket vajmi ritkán a testi fájdalmak sajtolják ki (s a barbár népek csak ezt ismerik), hanem lelki állapotok s ezek könyvei már művelt egyéneket jellemeznek; miből láthatjuk, Homérosznak érdemei mily óriás magasságra emelkednek ki az ó-világ sötétségéből! Annyira érzékenyül, hogy még az istenek szeméibe is könyveket fest, pl. I. V. 871. VIII. 33. XV. 114.

De nézzük végig először az Iliászt. Már az I. énekben látjuk, hogy Akhilleuszban, e marczona katonában, kinek bátorsága egy nemzetnek szerzi meg a győzelmet, galambszív lakik; Agamemnón elveszi tőle a szép Briszeiszt, s mikor ezt legjobb barátja, Patroklosz vezeti ki a sátorából, könyezve (349.)- fordul el társaitól, leül az ősz tenger partjára, nézi a végtelen viz-síkot és könyveket hullatva (357.) esdekel isteni anyjához. Mire anyja, egy istennő, szintén könyezve válaszol (413.) A bájos Hele-nét, kiért két nemzet szállt ki a sikra, szintén „gyengéd könyek“ közt találjuk (III. 142. és 176.) Mily gyengédek azok a könyek, melyeket a hü Andromakhé hullat Hektor kebelén (VI. 405.); balsejtelme sugja, hogy ez az utolsó találkozásuk az életben! — Agamemnón is könyezve beszél a gyűlésben (IX. 14.) Ugyancsak könyezni látjuk a harezosokat XIII. 88. XVII. 696. XVIII. 18. 32. Thetisz istenasszonyt is minduntalan könyben úszva találjuk, így: XVIII. 72. 94. XXIV. 85.

Mikor Patroklosz hulláját viszik, Akhilleusz „forró könyveket hullatva“ követi (XVIII. 235.) és egész éjjel siratja (u. o. 316. és XIX. 5.) Szintoly megható azon elegia, melyben Briszeisz siratja el pártfogóját, Patrokloszt (XIX. 287—300.) és amelyben Hektor anyja kéri fiát, hogy ne harezoljon a falakon kívül: „Hiszen ha téged megöl (Akhilleusz), — mondja az ősz anya — nem foglak többé az ágyon kiterítve megsírítani, kedves sarjadékom, kit én szültem, sem a sokhozományu feleséged.“ (XXII. 86.) S még gyakran meg-megujul a siralom a feledhetetlen jóbarátért, Patrokloszért (XXII. 1. 9. 109. XXIV. 3.) annyira, hogy „ázott a homok, áztak a férfiak fegyverei a könyektől“ (u. o. 15.) És miután a máglyán elégették „sirva szedték össze a szelid társnak fehér csontjait arany csészébe“ (u. o. 252.) A XXIV. énekben pedig az utolsó trójai hősert folynak a könyek. Irisz már iszonyu siránkozás és jajgatásban találja Priamosz házat. (160.) Priamosz minden áron menni akar fia holttestéért, s e szándékában nem tudja neje megingatni még Akhilleusz kegyetlenségének ijesztésével sem, mert ugymond:

„Rögtön holtta tehet engem Akhilles,

Csak fiamat megölelve buval jóllaknom adassék!“ (226—7.)

S o vágyat igazolják legnagyobb ellenségének, Akhilleusznak a szavai: „Sok könyre is érdemes ő a te részedről.“ (610.), mondja Priamosznak. S a költemény hátralévő részében (mint 710. 720. 772. 786. 792.) a haza

hozott Hektor ravatalánál álló szülők, feleség és rokonok könyeit szemléljük, siralmait halljuk.

Az Odüsszeia, mely az átszenvedett élet fájdalmainak a hü tükre, szintén bőven tár elénk oly helyeket, a hol a költő könyeket, sirást esetel. S e könyeket itt nem a háboru rémei, hanem legtöbbször a családi viszonyok csalják ki.

Az éposz kezdetén már siránkozva találjuk Telemakhoszt (I. 243. II. 81.) és Penelopét (I. 363.) Majd a dajkája jajdul fel, hogy Tel. el akar utazni (II. 361.); de ez megnyugtatja és lelkére köti, hogy anyjának egyhamar meg ne mondja, „nehogy a sirással szép alakjának ártson“, (II. 376.) teszi hozzá naivul Telemakhosz; érdekes dolog ez, hogy a gyermekvilágban ma is feltaláljuk e hiúságot, hogy t. i. hiuk anyjokra és féltik azok szépségét; e naivitást annyi század haladása sem tudta megváltoztatni.

Menelaosz legjobban siratja Odüsszeust (IV. 105.) s szavaival „fölkelté (Telemakhoszban) atyja után a sirás vágyát“ (u. o. 113.); ez is egyike Homérosz azon szokásos kifejezésének, melylyel már az Iliásban többször találkozunk. (Itt a IV. 183. XVII. 46. XIX. 249. XXII. 500. XXIII. 231.)

Így találkozunk még a könyek említésével IV. 153. 194. 259. 539. 543. 705. VIII. 86. 92. 522. 540. 577. X. 201. 209. 248. 409. 486. 567. 570. XI. 5. 55. 181. 466. 472. 616. XII. 12. 234. XIII. 199. XIV. 129. 174. 280. XVI. 38. 145. XVII. 8. XIX. 3. 61. 541. XXI. 55. 82. Helenének olyan varázsszere van, melyet ha a borba önt, attól egész nap nem hullat könyeket az arczáról az, a ki issza. (IV. 223.)

Mikor Penelopé megtudja egyetlen fia elutazását, fájalmában hálótérme küszöbére ül le és ott sir szolgálóival együtt (IV. 716.) Végre is Athéné istennő egy álmoképet küld hozzá, hogy „szüntesse meg a jajgató, zokogó Penelopé sirását és könyező zokogását.“ (u. o. 800.) Odüsszeusznak bármily jó dolga volt Kalüpszónál, azért „soha sem száradtak meg szemei a könyektől, hanem édes élete a hazatérésért való jajgatásban folyt le.“ (V. 151.) Agamemnón „keservesen sir“ az alvilágban, mikor Odüsszeust megpillantja (XI. 391.) Ennek az volt a tengeren a legsiralmasabb látványa, mikor Szkülla hat társát elragadta a hajóról. (XII. 258.) A kondás, elbeszélvén Odüsszeusznak családjá hogylétét, atyjáról, Laertészről ily bús képet nyújt: mindig imádkozik Zeuszhoz, hogy haljon meg, „mert rettenetesen siratja eltávozott fiát és okos feleségét, aki halálával nagyon megszorította s kemény vénségben hagyta.“ (XV. 355.) Mikor Odüsszeusz bevallja fiának, hogy ő nem idegen, hanem az atyja, akkor „megesókolta a fiát s arczáról könyet hullatott a földre; pedig addig mindig szilárdul visszatartá.“ (XVI. 190.) Mily megható leírása ez az atyai szívnek! Azután még sokáig együtt sirnak, fiu és apa, a nem várt

találkozáson. (u. o. 213.) Penelopé, valahányszor csak lakóosztályába megy, vagy ott van, mindig férjét siratja (u. o. 449. XVII. 102. XIX. 513. 595. 603. XX. 58. XXI. 357.) és sirva öleli meg visszatérő fiát. (XVII. 38.) S amint Odüsszeusz fiával szemben jó ideig visszatartá könyeit, úgy titkolta el neje előtt; szempillái oly merevek maradtak, mint a vas vagy a szarvak, bár szíve megesett zokogó hölgyén. (XIX. 210.) Később vigasztalja, hogy ne emészsze magát a folytonos síralmakkal, ámbár ezt nem veszi tőle rossz néven:

„Mert még más urat is meg szoktak sírva siratni (a nők),
Nemhogy bajnok Odysseust, kit közel istenel a hír.“ (u. o. 265.)

Amint az Iliászban láttuk Hektor temetését, s hallottuk azokat a síralmakat és gyászbeszédeket, melyeket környezői tartottak hozzája, úgy tudjuk meg a hasonló sorsú Akhilleusz temetését az alvilági lelkek beszédeiből az Odüsszeiában. Hektor és Thetisz jóslata csakhamar beteljesedett Akhilleuszon is; a danaok serege szívből siratta meg rettenthetetlen vezérét és szépen megmosta testét. (XXIV. 45.) Azután a táborban:

„A tengeri agg szent leányai környüled álltak,
Szánandóan sírván s rád halhatlan mezet öltvén;
Mind a kilencz Musák bájhanggal váltva fel egymást
Gyászoltak: könyek nélkül egy akhiv daliát sem
Láttál volna, úgy érdeklött a mennyei gyászdal.
Így siratánk mi tizenhét éjjelen és napon által
Téged, öröklő istenek és napalatti halandók.“

A 18. napon aztán elégették a máglyán, hófehér csontjait arany hamvvederbe szedték össze, és összevegyítették Patroklosz hamvaival! S az a hős, aki egész életén át vaskleblében oly fájó szívet hordott, aki maga is annyit könyezett, megérdemelte a részvétnek e nemes könyűit, s azt a boldogságot, hogy ama barátjával, kitől a balsors oly korán elválasztotta, holta után egyesülhessen — — hamvaiban úgy, amint azt maga Patroklosz kérte! Csakhogy míg az Iliásztól könyek közt vettünk bucsut, az Odüsszeia, mely végig annyi szenvedést és küzdelmet festett, a végén kiderül, s egy vidám napnak utolsó bucsusugarai aranyozzák be a sok baj után a boldogság kikötőjébe ért derék családot!

Ha a Maeonida életéből csak egy parányi biztos adat maradt volna korunkra, tán megtudnánk mondani, mi okozta, hogy annyiszor jön ajkaira a sírás emlegetése; nincs hőse, kinek szemében a könny ne esilogna; alig van ének, melyből a zokogás hangja nem jönne füleinkbe, nem érzékenytené el szívünket! De azt bátran merjük következtetni, hogy sok sírásának a keserű emléke hagyta meg minduntalan nyomait éposaiban, s valószínűleg az ión szigetek partjai s az azokat verdeső tenger mormoló hullámai voltak szem- és fültanúi a költő szemgyöngyeinek és síralmainak, mik az élet csapásai vagy az emberek durvaságai vágta szívsebéből fakadtak! Ennek utözöngéi adták aztán az éposz fájó hangjait. Mert jól

mondja Lewes (Göthe élete I. 213. l.) „A költő nem láthat írni, míg szemei könyvekkel vannak tele; nem dalolhat, míg keblét sohajok dagasztják s zokogások törnek fel abból. Felül kell kerekednie bánatán, hogy azt dallá párologtathassa. A művész úr, nem rabszolga, ő fékezi s kormányozza szenvedélyét, nem ez ragadja őt; uralkodik azon, nem az rajta. A művészet fölveszi magába a nagy bánatot, de maga nem bánatos. A szenvedély vihara kitombol s a nehéz felhők nagy tömegekben hömpölyögnek tova, hogy helyet adjanak a napnak, mely átragyogva rajtok, megaranyaazza széleiket. Míg a szenvedés a maga elevenségében van, addig csak szenvedés, semmi egyéb; nem művészet, csak érzés.“

El is hallgatta a költő panaszait, letörölte könnyeit, háttérbe vonult fájdalommal, de művésziesen megörökítette költői alakjaiban! A mi Bajzánk is, bár lyrikus volt, s így több alkalma nyílt egyéni érzelmei nyilvánítására, nem akarta émelgyössé tenni olvasói előtt szívének keserveit (mint Ovidius az elegiáival), azért kedves „helyzet dalaiban“ rejtette el azokat, s tette általok rokonszenvesebbekké!

A költő a *leírásaiban* is nyilváníthatja egyéni érzelmeit. Pl. Szofoklész sokkal több gyengédséggel és bájjal írja le a szülőföldjét (L. a kart „Oidipusz Kolonoszban“ cz. tragoediájában), mint a többi vidéket. Homérosz leírásaiba is gyakran belevegyül azon érzelmes hang, melyet már az eddig elmondottakból ismerünk. Mikor Andromakhé elbeszéli férjének, hogy atyját Akhilleusz gyilkolta le és sirhalmot emelt neki, hozzáteszi, hogy „köröskörül pedig szilfákat ültetének az erdei nümfák.“ (I. VI. 419.) A bús magyar népdalok is szomorú fűzfával, cédruslombokkal, virágokkal stb. vesznek körül a sírdombokat. — Ugyancsak a leírásaiból vesszük ki azt is, hogy Homérosz nem volt türtaioszi szellem, nem hevült a harc borzalmaiért, hanem a béke embere volt. Mikor leírja a görögök és trójaiak harczát, mint ropogtak a dárdák, szemeket vakítottak a sisakok és vérték fénye, e megjegyzéssel zárja be: „nagyon merészlelkü lenne, aki látván e munkát, örült s meg nem zavarodott volna.“ (I. XIII. 343.) A háborúnak éppen nem barátja, szelíd, művelt lelke borzad annak iszonyaitól; azért nevezi a háborút „siralmasnak“ (I. III. 132. VIII. 516. XVII. 192.), „keserü“-nek (I. X. 8.), „szomorú“-nak (I. XVIII. 248.) stb. Érdekes adatot szolgáltat ehhez Akhilleusz pajzsának a leírása, a leíró költészetnek ez utólérhetetlen remeke (I. XVIII. 478—607.), melyen az emberi életből vett nyolcz kép közül csak egy ábrázol harczias jelenetet (509—540.), a többin a béke jelenetei, sőt idyllek domborodnak ki! Az összes 48 énekből egyedül az Odüsszeia XXII. éneke tesz e tekintetben kivételt, a hol a kérőknek borzalmas legyilkoltatását majdnem gyönyörrel beszéli el a költő és sokat von le az aesthetikai izléséből; a hol valóságos harczias lelkesedés ragadja meg Homéroszt és kéjt talál a vér szemlélésében. Nem is tudom ezt másképp magyarázni, mint hogy a költő

fényes erkölcsi elégtételt akart szolgáltatni azért a sok gonoszság- és visszaélésért, melylyel a kérők megsértették a hagyományos vendégjogot, keserítették a hű nőt és derék fiát, és annyi kint okoztak a hosszú szenvedésekből visszatért főhősnek, Odüsszeusznak. A boszunak sokáig csak hamu alatt lappangó parázsa kap itt hirtelen lánggra, mely vészes gyorsasággal rombolja az elébe jövő bűnösöket! Azt mondják, a galambnak is van epéje, s ez egyszer a Maeonida is bőségesen öntötte ki, mely annyi ideig türt a gonosz káröröm diadalát!

És hogy sok valószínűség van e feltevésben, igazolja azon rokonhangu boszuvágy, melyet Menelaosz ajkaira ad, a ki Zeusshoz így könyörög (I. III. 351.):

„Zeus atya, hagyj állnom boszut a megbántani első
Istenies Parison, s verd földre kezemmel az embert:
Hogy reszkessenek a késő unokák is utánunk,
Véteni gazdának, ki szeretve fogadta lakában!”

Midőn pedig az öreg Nesztor elbeszéli Telemakhosznak a trójai eseményeket, s megemlíti Agamemnón gyászos meggyilkoltatását, a mit azután fia torolt meg, végre így kiált föl: „Mily jó, ha a megölt férfinak fia marad hátra, mert az is boszut von atyja gyilkolásán!” (O. III. 196.)

Hogy Homérosz szíve nem volt ment a szerelemtől, azt már fentebb egy nyilatkozatból következtettük; az alábbi bő leírás még jobban megerősít e hitünkben, hogy az őz dalnok szíve ifjú korában nagyon is fogékony volt a női bájak iránt, s a mit a szív virágjának neveznek, az szépen művelt talajra talált az ő koblében! Mikor ugyanis Héra férjét, Zeust szerelmi mámorba készül ringatni, hogy azalatt ő kedvére segíthesse a kedvelt görögjeit, Homérosz a női toalette-nek oly megkapó színezését adja, melynél bájosabb leírást hiába keresünk modern költőknél is. (I. XIV. 166—186.): „Először is ambroziával mosta meg testét, és tiszta, isteni, kellemes olajjal kente meg, mely illatos volt, s melynek illata, ha csak megmozdítják Zeusz érezerős házában, azonnal a földre és a mennybe hat. Miután ezzel megkente szép testét és megfésülte a haját, kezeivel tündöklő, szép, isteni fodrokat font halhatatlan fején. Azután isteni ruhát öltött fel, melyet Athéné művészileg készített a számára, behelmezve sok remek művet s arany csatokkal kötötte össze a mellén. És száz bojttal beszegélyezett övet kötött derekára. Ügyesen kifurt füleibe pedig háromgyöngyű, ragyogó fülbevalót illesztte; és sok kellem sugárzott ki. Felülről pedig szép, ujonkésült fátyollal, mely fehér volt mint a nap, takará be magát a fölséges istennő. És gyönyörű lábaira szép cipőt kötött.”

Nem csodáljuk aztán, ha ennyi bájnak maga az istenek atyja sem tudott ellentállani, (u. o. 313—328.), mikor hozzá Afroditétől oly szerelmet kér, melylyel az „az összes halhatatlanokat és halandó embereket legyőzi.” (u. o. 199.) Mantua szüze, Vergilius is érezte ennek igazságát és bevallja

e híres mondásában: „Omnia vincit amor!“ (Buc. X. 69.) Majd háromszor évvel Homérosz után Petőfi is így énekelt meg: „Mindenható erő vagy, szerelem!“ (Salgó.)

S mikor Zeusz a kék mámorától elkábulva dől neje karjaiba, a költők királya olümposzi fenséggel fejezi be a szerelem apotheozisának leírását (u. o. 347—51.), melynek báját még a fordítás is megőrizte:

„A puha föld ujdol füveket zsendíte alattok,
Harmatozó lotost, sáfrányt és sűrűen elszórt
Gyöngé jaczintot, mely magasán tartotta fel őket.
Itten aludtanak ők, puha felleget öltve magokra,
Szép aranyost: ragyogón csepegett a mennyei harmat.“

A legnemesebb platonismusnak nevezhetnők manapság e szép helyet; neve még nem volt meg, de érzelme igen, s ez fakaszthatta a dalnok szivében e virágos leírást; annak érzete nélkül nem alakulhatott volna ennek a képzete.

Ugyancsak a sziv emberére ismerünk költőnkben az elüszioni mező leírásában (O. IV. 565.):

„Hol legkönnyebben folyik élte az emberi nemnek,
Nem járván zápor, hófergeteg és viharos tél;
De lágyan sutogó szellőt eregetve magából
Okeanos, szakadatlan üdíti az emberi szivet.“

Gyakran pusztán jelzőivel (melyek Homérosznak oly kitünő termé-
nyei) sokat mond, többet, mint sok utóda bombastikus leírásával.

Kalüpszó, mikor Odüsszeuszt elboesátja, ennek táskájába „szívvidító“ falatot is tesz. (O. V. 267.) Az álmot, melyet Eötövösünk „hü barátinak“ nevez (A megfagyott gyermek-ben) s mely valószínűleg sok szenvedés kínját enyhítette dalnokunkban, sok bánatára nyújtott gyógyító balzsamot, majd az „édes“ jelzővel ékíti fel (I. X. 91. XII. 242. XXIII. 232. O. XII. 311. 366. XIII. 79. XVI. 450. XXI. 358), melyre váltakoznak a $\gammaλυκὺς$ és $\eta\delta\acute{\upsilon}\varsigma$ és $\eta\delta\iota\mu\omicron\varsigma$ jelzők; majd „lágý“-nak mondja (I. XXIV. 678.) stb. Ugyancsak a kedély egész melegségével írja le Alkinoosz házát, kertjét, életmódját (O. VII. ének.)

Ennyi kellem csoportosítása aztán megmagyarázza, hogy John Wesley cirklásaiban lóháton olvasta Homéroszt, „bámulván rettenetes lángeszét, gondolatai erejét és azon kegyességi cset, mely egész munkáján átvonul, bárha pogány vala is.“ (Bpesti szemle. 1858. 241. l.)

A leírásokkal kapcsolatban vegyük szemle alá a *hasonlatokat*, melyek oly szép számmal fordulnak elő a homéroszi költeményekben, (az Iliászban 200 körül, az Odüsszeiában 40) s melyek azoknak savát-borsát tesszik. Ezekben is több van olyan, melyek alá a költő érzeményeit rejtette, s melyekből kiolvashatjuk az eddigiekkel rokon kedélyhangulatát. Ki nem ismeri azt a melankholikus hasonlatát, melyet Szimonidesztől kezdve annyi

ezeren idéztek már és utánozta Mimmermosz (Bergk-féle kiad.) 2. Arisztofanész Av. 685., Vergilius Aen. VI. 309. 318. Horatius A. P. 59. Ossian stb. :

„Olyan az emberi nem, valamint a zöld level a fán !

Egy levelet lezilál a szellő a földre, s az újult

Erdő mást riigyezend, beköszöntvén a tavasz ismét :

Igy tesz az emberi nem, mely itt terem, ott pedig elfogy !“ (I. VI. 146.)

És lehet-e találóbb és bájosabb hasonlatot képzelni annál, mint mikor Homérosz Hektor kis fiát „szép csillaghoz hasonló“-nak mondja ? (I. VI. 401.) A csillagok különben is kedvelt tárgyai költőknek, s az ezekről vett szép hasonlatai azt gyaníttatják, hogy ő szeretett az éj csendjében elmélázni, ábrándos lelkével a csillagok közt járni. Igy (I. VIII. 555.): „Valamint az égen a fényes hold körül nagyon szép csillagok tűnnek fel, mikor szélcsendes a lég, s az összes csillagzatok látszanak, s örül szívében a pásztor : annyi tűz látszott Ilion előtt a hajók és a Kszant-hosz folyása közt.“ Mikor Akhilleusz a város felé rohan, ezt az ősz Priamosz olyan ragyogó csillagnak nézte, mint az Orient „mely őszkor kel föl, s nagyon villogó sugarai sok csillag közt fénylenek.“ (I. XXII. 26.) És Akhilleusz dárdája is úgy fénylett :

„Mint megyen egy csillag komor éj több csillagi mellett,

Hesperos, a legtündöklőbb csillagzat az égen.“ (u. o. 317.)

A többi hasonlatai is mind azt mutatják, minő kitünő megfigyelő tehetsége volt Homérosznak, mennyit elmélkedett és mily ügyesen használt fel mindent. Igy Aiasz visszavonulását és az e miatt keletkezett kínlódását először az éhező oroszlánhoz hasonlítja (I. XI. 548.), mely az éber emberek nyilai és a kutyák miatt nem juthat az ökör-istállóba ; azután meg üldöztetését kedélyesen a lusta számárhoz (u. o. 558.), melyet gyermekek hajtának, s a gabona föld mellett elmenvé, hiába törik össze rajta botjaikat, az mégis benyomul és lelegeli a vetést. — Héra gyorsaságát egy olyan férfiúnak gondolat-rohanásával veti össze, aki

„Sok helyen átkelvén, ilyesekre fakadna magában,

Itt legyek, ott legyek ! és esze számtalan ötleten átfut.“ (I. XV. 80)

Ismerjük már Homérosz benső vonzalmát és kogyeletét a családi élet iránt ; ebből is merít egy-egy megkapó hasonlatot, pl. Akhilleusz úgy siratja Patrokloszt a máglya mellett :

„Mint atya gyötrődik jegybenjáró fia csontját

Égetvén, ki halálával megepeszti szülöit.“ (I. XXIII. 222.)

Odüsszeusz a dalnok éneke annyira meghatja, hogy úgy könyezik „miként a hű nő kesereg kedves férjére ráborulva, aki városa és népe előtt esett el, s a nő a haldoklót és vonaglót nézve élesen jajgat, míg hátulról az ellenségek dárdákkal verik hátát és vállait, rabságot hoznak rá“ stb. (O. VIII. 523.) A kondás oly szerotottoljesen fogadja kis gaz-

dáját, Telemekhoszt, mint az atya egyetlen fiát, kit már vén korában nemzett, s aki tiz év mulva tér vissza messze földről. (O. XVI. 17.)

A kedélylyel hozza kapcsolatba a természet jelenségeit is. A vihar által fenékgig felkavart tengert a háborgó kedélyhangulat jelképének tünteti fel. (I. II. 394.) A szikláról lezuhanó fekete viz bőségében Agamemnón sűrű könyeit szemlélteti. (I. IX. 13.)

Ábrándos természetét mi sem illusztrálja szebben, mint azon szép hasonlata, melyben a trójai öregek beszédét és hangját a tücskök liliomszerű, azaz kellemes csengésű hangjához hasonlítja. (I. III. 150.) Úgy el-elmerengett Homérosz künn a szabad ég alatt a tücskök czirpelése fölött, mint nálunk a poétikus lelkületű emberek és költőink a szőlőhegyek borította vidékeken a kabóczák azon fájának rendkívül kellemes és dalamos fütyürészésén, melyeket „öszikék“-nek neveznek. Arany János is „Öszikék“-nek nevezi azon (holta után megjelent) kisebb költeményeit, melyeknek mélabús hangja annyira megegyez az öszikék lány danájával! A fülemüle bájos dala sem hagyta érintetlenül érzékeny szívét, azért hasonlítja Penelopéknak férje miatt való keservét a fülemüle bánatához, mely a fák sűrű lombjai közt ülve, fájdalomosan siratja fiát Itüloszt. (O. XIX. 518—525.)

De hogyan adhatott ily remek leírásokat, hasonlatokat Homérosz, mikor az általános hiedelem őt vaknak tartja? Igen, de a monda is azt regéli, hogy csak később veszítette el szemvilágát. Valószínű tehát, hogy eleinte csak szembajjal küzdött, mely mindjobban erősödött, s csak később állt be a tökéletes sötétség. E rendkívül fontos érzéknek hiánya tehette már korán melankholikussá, szeliden magába mélyedt, igazi benső életet élhetett, s imádni kezdé a természetet. „Bübáját, varázsát lelkületére engedi hatni. Ennek a természetimádásnak ott van a forrása a saját kedélyben. Nem a látott képek reflektálódnak abban vissza, hanem az elképzelés ragadja magával lelkét, hogy pótolja a testi szem korán jelentkező hiányait. Amit maga körül lát, annak nagyszerűségét nem élvezheti úgy, mint más boldogabb halandó. A kéj, melyet a látás nyújt, már kora ifjúságában sem mondható teljesnek. Nemcsak természeti hajlamai, de külső okok is arra hajtják, hogy a természetnek inkább sejtett, mint látott képeivel ékesítse ki benső világát.“ (Bayer J. Arany J. színészi pályája. Budapesti Szemle. 1888. febr. füz.) Talán ez Arany Jánosra alkalmazott szavakból megérthetjük Homérosz leírásait is, és pl. Ithakét is valószínűleg csak képzeletből írta le, maga bajosan látta, mert az egészen más a valóságban, mint a költeményeiben, — és gyaníthatjuk, miért szereti Homérosz leírásait, hasonlatait az ember belvilágából és a természetből venni.

Az eddig tárgyaltak egyuttal azt is mutatják, melyek az igazi Homérosznak a sajátjai, s melyek a gyűjtött anyagok. Ezek nagyon kiválnak a többiből s a gyönyör hatványaival hatnak az olvasóra, a szív közvetlen hangján szólnak a szívhez. Arany Toldi szerelmében is a tanul-

mányozott helyek, mint a fegyverzetek, a hadmenet leírása stb. nem nyújt annyi élvezetet, nem ragadja úgy meg a kedélyünket, mint ahol a költő szárnya nincs megkötve, hanem szabadon szállhat fel a végtelenbe! Ahol nem vegyítette be egyéni érzelmeit, hanem csak a pusztá anyagot találja fel (pl. a hajórajstrom I. II., vagy a harczosok elősorolása I. XIII. XXI. stb.) valószínűleg arra mondotta ki Horatius a szentenciáját: „Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.“ (Ep. II. 3. 359.)

Érdekes adattal járulnak a költő kedélyének feltárásához azon *böles mondlások, szentenciák is*, melyek az époszok különböző helyein csillannak fel, mint a gyémánszemek, melyekbe egy-egy meggyőződését önti, tapasztalatát, érzelmét öltözteti oly alakba, hogy azok közmondásokká válnak, s a nemzedékek legioin át szállnak szájról-szájra! (Ismeretes dolog, hogy Horátiusnak ez a legkiválóbb sajátossága!)

Mikor Menelaosz azt mondja a legyőzött Peiszandrosznak (I. XIII. 636.): „Mindennel jóllakik az ember, álommal, szerelemmel, kedves dallal és a felejthetetlen tánccezal“, kiérezzük belőle a költő azon keserű utóízét, hogy minden véges a világon; a mámort a kiábrándulás kíséri, a gyönyörök is meguntakká válnak, s az a nagy hév, mely még az imént az ifju szivét hevítette, s azt hitte, hogy lángjain az olümposzi boldog istennők-höz emelkedik fel — csakhamar elhamvad, mint a szalmaláng, és korán arra a tudatra jön, hogy a szerelem és a vágy csak olyan bolygó tűz, „mely az okosan gondolkodók eszét is elámitja.“ (I. XIV. 217.) És amint tapasztalja, hogyan hagyja el az ifju szivét az örökboldogságnak hitt tűz, lelkesedés, mint oszlanak szét lassanként a szebbnél-szebb remények, úgy kezdi érezni, hogy nincs az a tengernyi kín, csalódás, szenvedés, mit az ember elviselni nem tudna; azt hiszi, most roskad össze a teher alatt, szivét szétmarczangolják a fájdalmak:

„És mégis, ha kisírja magát, bús szivök alább hagy:
Mert türelmet adott a végzet az emberi szívbe!“ (I. XXIV. 48.)

Penelopé a kérők követe előtt olyannak festi Odüsszeuszt, a ki népén sem tettel, sem szóval nem követett el jogtalanságot. „Éz ugyanis — mondja — a dicső királyok szokása, hogy a halandók közül az egyiket gyűlölik, a másikat szeretik. Ő azonban általában soha sem követett el rosszat emberen.“ (O. IV. 691.) S e képet valószínűleg önnönmagáról festette a Maeonida, egyik legszebb tulajdonságát adva Penelopé ajkaira. „Nyilvánul ez kiváltkép pártok felett álló humanismusában, úgy hogy bajos megítélni, vajjon az Iliásban a görögök részén van-e a költő szive, vagy a trójaiakén; ő a művészetnek bizonyos öntudatlan és erejével mind a két fél iránt egyenlő érdeket kelt bennünk.“ (Dr. Csengeri Hom. Odysseiája. LXII. l.) Valóban, Homérosz nagy ismerője az emberi életnek, az emberi szívnak. Az egy Shakspere az, a ki e tekintetben hozzá hasonlítható. Olvassuk csak e jeles mondását (O. VIII. 167—175.) és bámuljuk

az őskorban az emberi szellem, a műveltség és tanultság megbecsülésének ez örök igazsága szavait :

„Nem kedvez menny istene széltibe minden
Embernek kecses arcczal is, észszel is és szavalattal!
Mert egyik a másnál kevesebb tán szemre ; azonban
Helyre beszédekkel koronázzák isteni, s a nép
Szívesen elhallgatja, midőn nagy biztosan ejti
Közre szerény szavait ; kiemelkedik a tömegekből,
S városon áthaladót istenként nézi hazája.
Más pedig égbeli lényekkel mérközhetik arczban,
Ámde viszont kellem nem ajánlja beszédeit ennek.“

És mikor Agameunnón az alvilágban ezt mondja nejéről (O. XI. 427.): „Nincs irtózatossabb és veszélyesebb az asszonynál, a ki olyan iszonyu tettet gondolt ki, t. i. gyilkosságot forralt törvényes férje ellen. Ő kiválólag jártas volt vészthozó dolgokban, s így mind magára gyalázatot árasztott, mind az ezután leendő asszonyokra, még arra is, a ki jócselekedetű“ — nem olvassuk-e ki belőle ama borzadályát, melyet Madách is ily szépen irt le :

„ — — ha sülyedt
A férfiú, szemünknek ronda látvány :
De megvetést szül keblünkben csupán.
A nő, ez eszmény, e megtestesült
Költészet, hogyha sülyedt, torzalak lesz,
Mely borzadályt szül.“ (Az ember tragédiája.)

Valamennyi közt azonban messzire kimagaslik azon mondása, melyet jeligéül is választottam, s melyben mintegy magára vonatkozva prófétai ihlettel jósolja meg a fenkölt lélek halhatatlanságát, a költő hírnevének örök életét (O. XIX. 328.):

„Rövid éltü az ember ;
S a ki kegyelmetlen maga s szíve kegyetlenül érez,
Annak erős átkot kíván mindenki fejére
Éltében, kimulása után ellenbe gyalázzák :
A ki pedig feddhetlenül él s feddhetlenül érez.
Ennek hírnevét mindenhova elviszik a föld
Népeihez vendégei, és ezer emberek áldják.“

Igy érezni abban a korban, s gondolatait ily nagyszerű formába foglalni csak Homérosz volt képes !

A következő sor is egy adattal járul azokhoz, amiket költőnk fájó lelkéről irtam : „A nyomorúságok hamar elvénítik az embert.“ (O. XIX. 360.) Hogy a jótéteményt hálátlansággal viszonzni már Homérosz korában is gyakorolták, azt Léódész szemrehányó szavaiból következtethetjük (O. XXII. 319.): „Ennyire nincs jótétért hála korunkban!“ Azt állítja ugyanis Odüsszeusz előtt, hogy ő mindig feddette a kérőket, de azok nem hallgattak rá, s most neki ártatlanul kell lakolnia.

A kalokagathia magasztos háromsága a vezérelv Homérosz költésze-

tében; ez tükröződik ki majd minden sorából, az élet hányattatásai közt ez őrzi meg lelkét tisztán, nemesen érzőnek, mert tudja:

„Mennyire jobb a jó mint a gonosz életű bére.“ (O. XXII. 374.)

Végre érdekesen jellemzi Homérosz szelíd lelkét, melankholikus kedélyét az, hogy *a halál fogalmára annyi szelíd körülírást* használ. A görög ember jobb szerette a földi létet, melyet derült lelkületével vidáman élt át, mint a túlvilágot, melyről nagyon homályos fogalmai voltak; azért borzadt a haláltól, mely életétől megfosztja, s Homérosz bátor vitézei is gyakran könyeznek a haláltól való félelmükben, vagy elsápadnak. Költőnk azt a rideg szót, mely az élet megszűnését jelenti; az utolsó s tán legnehezebb küzdelmet, melylyel a földi szenvedések véget érnek, különböző körülírásokkal, jelzőkkel akarja megnyugtítani. Így a harcosokat „a fekete halálnak végzetei vezették.“ (I. II. 834. és XVI. 687.) Ennomosz madárjósról azt jegyzi meg, hogy azért „madarai által nem kerülte el a fekete halálistennőt.“ I. II. 859.) Gyakrabban a harezost háborúban érő halált a tagok folosztatásával jelzi, (I. VI. 27 XI. 240. XXIV. 498.) majd az édes lelkétől fosztja meg az ellensége (I. X. 495), vagy a lelke megy ki gyorsan a tagokból (I. XVI. 606.) vagy elhagyja a csontokat (XII. 386. és XVI. 743), vagy az ellenfél ragadja ki a lelket. (I. XX. 459.) Legtalálhatóbb jelzője azonban a harezos halálának az „érezálm alvása.“ (XI. 241.) „Aidész házába szállanak le“ Antenor fiai (XI. 263.), Patroklosz (XVII. 856.) Hektor (XXII. 362.) Szereti a halált jelenteni a szem becsukódásával. Így „sötétség takarta be a szemeit“ (I. XIII. 575. XX. 393. 471.); „sötét éj borult a szemeire“ (XIII. 580. XIV. 438.) vagy „köd“ (XVI. 344.), vagy pedig a „halálnak fekete felhője borította be“ (XVI. 350. „Vészes nap“-nak is nevezi (XIX. 409.), vagy legalább a „gyászos“ „közös“ jelzővel toldja meg (O. III. 93. 236.) stb.

E különböző szempontokból megfigyelt és példákkal részletesen illusztrált képekben óhajtottam bemutatni Homérosz kedélyvilágát! És elhihetjük, amennyire a pusztán költeményeiből vett adatokra támaszkodhatunk, hogy az ilyen volt! Annál is inkább, mert az ő korában a természet és az emberi szellem közt még nem tátong semmi örvény, a szellem birodalma még nem foglalta el külön rangját. Ő nem áll az ideálok magaslatán, de a veleszületett naivságában nem is jut eszébe, hogy magát jobbnak, tökéletesebbnek adja ki, mint a milyen valóban; nem tud képzetlen lenni, mint az ideálok dolgában hasonlíthatatlanul magasabb színvonalon álló modern író. (Dr. Max Schneidewin „Die homerische Naivetät“ Hameln. 1884. 11. és 62. l.) Ép azért csak azt énekelte meg Homérosz, amit tapasztalt, és úgy, a mint érezte. Hányszor mást zeng a modern költő, mint amit érez! De ne feledjük, hogy az ő korában még nem volt lyrikus költészet, s ha egyéni érzelmeit még speciálisan is megzengei vala, akkor egy-egy éposza nem 24 énekre, hanem háromszor annyira

növekedik! Tehát visszavonul a költő, teljesen elvész tárgyában, de azért fel-felcsillan egyes helyeken, mint az üstökös csillag, fénye megragad, kelleme elbájol, s az a hang, mely belőlök kiszól és észrevétlenül szívkünkbe lopózva akaratlanul kelti föl benne a rokonzöngéket, azt mondja: ez nem pusztá népmonda-gyűjtemény, ez nem pusztá összeillesztés, hanem ez annak az embernek a szíve-szózata, aki a holtanyagból életet fakasztott, aki egységessé és az utóvilág előtt is bámulat-tárgyává tette két époszát, de akiről ma is csak annyit tudunk, hogy Homérosznak hívták.

E részletes tárgyalás után még két szempontból és csak általánosságban óhajtom a költők atyjának kedélyvilágát méltatni. Az egyik a nők iránt tanúsított ama gyengédsége, melyet ma udvariasságnak neveznek, a másik a naivsága.

Homérosz művelt kedélyvilágát gyönyörű színben tünteti fel azon gyengédség és méltányosság, melylyel a nőknek oly szép és magasztos szerepet juttat abban a korban, amelyben a többi népeknél (s fájdalom még napjainkban is vannak ilyenek,) azoknak méltóságát lábbal tiporták, s az állatiasságba süllyesztették le. Hosszu századok multak el, míg az ó-kor legműveltebb népénél, a görögöknél is újra megtaláljuk a női méltóságnak azon magas polcát, melyen Homérosznál vannak, és Periklész művelt Aszpasziája volt az első, aki a nők körét a társadalomban megalapította. Aki „elragadó kellemmel tudott társalogni mindenről, államról, bölcsészetről, művészetéről, mindenről, ami a műveltek érdekét igénybe vette, úgy, hogy a legkomolyabb áthéneiek, még olyan emberek is, mint Szokrátesz, felkeresték őt, hogy beszédjét meghallgassák.“ (Curtius Ernő: A görögök története. Budapest, 1879. III. 284. l.)

Az őskorban, ha egy várost elfoglaltak, a nőket rabszolgákká tették, s a velök való elbánás és a sorsuk nem volt irigylésre méltó; (mutatja Andromakhé siralma Verg. Aen. III. 300. s köv. sorai.) Mily szelid bánásmódban részesülnek Homérosznál Khrüszéisz és Briszéisz, a két rabszolganő, az előbbiről Akhilleusz könnyei, ez utóbbiról ama szép szavak tanuskodnak, melyet az maga mond el Patroklosz fölött.

Az öreg Priamosz „szereti, kedvtelve nézi menyét (Helénát), mentséget talál ennek bájos voltában kedvencz fia vétségének, pedig tudja, hogy e szép nő s e szenvedélyes fiu hozták a vést Trójára s ez általa elnézett szerelem miatt kell elesnie a magas Ilionnak. Mily szépen van e fölfogás kifejezve abban a néhány sorban, mikor Heléna a várfalon ülő vénekhez közelít (III. 154—159) s ezek így suttognak magok közt: „Bizony nem csoda, ily szép asszonyért, hogy trójaiak s görögök oly sok szenvedésnek teszik ki magokat, mert olyan, akár egy istennő! De azért jobb volna, csak menne hazájába vissza hajóin, mintsem a gyász és pusztulás miatta maradékainkra is kihasson!“ (Szász. K. i. m. I. 557. l.) És egy sorra nem akadunk, ahol Helenét, ennyi bajnak, majd egy nemzet bukásának

az okát akár zokszóval, akár más méltatlansággal illetnék! Az Odüsszeiában is, ahol már újra férje körében van, oly helyet foglal el, mintha a legpéldásabb életet élte volna!

„Különös tekintetet érdemelnek, bár sok szerep nem jutott nekik, a Homér asszonyai. A görög asszony — a feleség t. i. — nem rabszolga nő, mint kelet népeinél, hanem egyenjogú társ a férj mellett, szerelme és tisztelete tárgya. A közügyekhez is van szava, ha nyílt tanácsban nincs is, mint az istennőknek az Olümpon. Priamosz király meghallgatja neje tanácsát, ha nem követi is; Hektor, aki ugyancsak úr a maga házában, mint tisztelt az egész városban, megkülönböztető gyöngéd tisztelettel viselkedik felesége iránt. De mind a két nő, Hekábé, mint Andromakhé, példánya is a nőknek, mint feleség, anya, háziasszony, munkás gazdasszony, egyaránt. Az ősz Hekábéban, akitől már munkát nem is várhat a ház, az anya áll előtérben; de a férjét féltő s a veszélytől visszatartani igyekvő hü gond, erről az oldalról is egészen kitünteti szerető gyöngédségét. Andromakhénál az anyai gond egészen felolvad a férj iránti aggódásban és szerelemben, de azért kis fiát sem hagyja el magától, mikor férjét kémleni a bástyára kimegy, s a szülők szerelme egy mosolyba olvad a gyöngő gyermek szemléletében.“ (Sz. K. i. m. I. 575. l.)

Az Odüsszeia még gazdagabb albuma Homérosz női alakjainak. Ott van mindjárt Penelopé, „a Homér női alakjainak e legtökélyesb s erkölcsileg legfűnségesebbike, aki ép oly eszes, söt ravasz, ép oly hü és kitartó, oly bátor és rendületlen, mint férje, akinek számára, húsz éven át, annyi megpróbáltatás közt, annyi csáb és esengés mellett, tisztán megőrzi a házat, a családi boldogság csöndes révpartját, a hü szerelem szentélyét.“ (Sz. K. i. m. I. 579. l.) A modern kor a maga szigorú etiquette szabályai-val, társadalmi szigorával, keresztény moráljával és költői tárházának dús felszerelései-vel nem tudta utolérni az ősz görög dálnoknak e női eszményképét! Mit szólunk a legbájosabb jelenségről, a szűz Nauszikaáról, annak mesterkéletlen modoráról, édes beszédéről? Irodalmunkból csak Vörösmarty Szép Ilonkáját és Hajnáját (Zal. fut. I. ének.) és Arany J. Rozgonyi Piroskáját merjük hozzá hasonlítani, pedig ne feledjük, hogy majd háromezer év van közöttük. Kalüpszó és Kirké csábítóan szép alakjait csak futólag említve az öreg Eurükleia hűséges alakjával zárjuk be az album lapját, akit már fentebb bővebben ismertettünk, mint prototypját azoknak a jóságos cselédeknek, nem egyszer történeti szerepet játszó dajkáknak, akik örökségkép szállnak a családokra, s befolyásuk van a házi ügyek vitelében! A két éposz női alakjainak e valóban páratlan rajzai magokban véve elégségesek, hogy a legszobbb bizonyítékot szolgáltatassák Homérosznak rendkívül finom műveltségű és ritka gyöngédségű kedélyvilágához! És teljes joggal mondja róla Alexis Pierron francia író, hogy Isten után ő az emberi alakok legnagyobb és legtermékenyebb alkotója!

Hátra van még, hogy Homérosz naivságáról szóljak. Tán fel is tűnt már némelyeknek, hogy midőn annyit hallják emlegettetni Homérosz költeményeiben a naivságot, én mindeddig hallgattam e legjellemzőbb tulajdonságáról. De hát erről akkor, midőn tisztán a költő egyéni értelmeinek nyilvánításait kutattam, a költő specificus kedélyvilágát puhaltam, nem is szólhattam, mert nem maga Homérosz naiv, hanem naiv a kora, és a költeményei világa is csak a későbbi időkhöz viszonyítva tűnik fel naivnak. (Schneidewin i. m. 4. l.) Sőt Homérosz, amint azt egyes nyilatkozataiból láttuk, nagyon is kivált kortársai felett, és úgy észbeli műveltsége, mint kedélyének finomsága tekintetében messze meghaladta korát — de hát azóta majd háromezer év mult el, az emberiség kivénült abból a szép gyermekorból, melyben Homérosz élt, s melyet ő oly szépen énekelt meg, s amely többé nem is tűnik fel soha! Az élet követelményei napról-napra szaporodnak, feladatai nehezebbekké válnak, az ismeretek bővülnek, a tudomány villamossággal halad, örült verseny támad a nemzetek közt, a társadalom korlátai mind jobban megszorítják az egyedet úgy, hogy pl. a királyi udvarokban és a magas rangok körében az etiquette szabályai ónsúlyként nehezeden gyakran az egyénre, — eltűnik az az őszinteség, melyet még a kis gyermekeknél találunk meg, s a hízélgés, a képmutatás mutatja be társadalmunk jól kendőzött arcát, hogy ne lássuk ránczeit; s valóban csak akkor vesszük észre, mennyire megvénültünk, ha visszatekintünk Homérosznak üde világába, természetes, szókimondó parádisomába! Természetes, hogy ezt naivnak találjuk akkor a maga egyszerűségében, ahol a királyné maga is fon szolgálóival, leánya meg mosni jár a vízre; a hol az egyén nem ébredt még egészen öntudatára stb. De hát nálunk is nem naiv még a köznép, melynek szokásait és erköleseit, gondolkodásmódját még nem idomította át a cultura rohamos haladása, s a mely nyiltabban mond ki, nevez és tesz meg oly természetes dolgokat, miket a műveltebb osztály és az irodalom már az illembé ütközőnek tart, és vagy elhallgatja, vagy körülírja?! Ez az, amit mi elérni nem fogunk, s ez teszi oly nehézé az éposz írását korunkban, és Homéroszt örök mintaképpé. Szépen mondja Guzmics Izidor, a classicusok széplelkű és finom érzékű commentátora „Hellen-Magyar Literatura“ cz. értekezésében (a Magyar Tudós Társaság Évkönyvei II. köt.): „Sokan énekelték utána Ilion estét, de Homérosz mellett feledve vannak. Az egy latiumi Virgilius állhatna mellette s részesülhetne gloriájában, ha benne több eredetiség, nagyobb természetiség és szabadság, kevesebb mesterség s quaesitum studium, több bel- mint külragyogás volna. Ő úgy nem Homérosz, miként Róma nem Hellas.“ — És „A testi alaknak, szépnek és nagynak van határa, hol a legtökéletesebb áll, s tovább semmi sem viheti. A dicső Olympos, az isteni lakvár, egeknél fölebb nem emelkedhetik, meddig azt Homérosz vitte fel. Ellenben a szellemi tökély

végetlen, azért az ideál elérhetetlen, melyhez a századokon át kifejtett s folyvást fejlődő s nevedő költészi erő közelíthet, tovább emelhetve a tökélyt, de soha nem az elérhetetlen ideálig. És ez adná az új költészetnek tagadhatlanul a felsőbbiséget, ha a phantasia elég tiszta, elég szabad és erős volna a szellemi világban süppedezések nélkül szállongani. — A hellének az egyszerűleg szépet kimeríték, nekünk az utánzáson kívül mit sem hagytak.“

Ugyancsak ott kifejti a nehézségeket, melyek az éposz írását gátolják, s költönket utólérhetetlenné teszik. Igaz, hogy a magyar éposz írásáról mondja el nézetét, de oly igazság az, hogy most már minden művelt nemzet irodalma érzi azt s rájok alkalmazható. „Nem tagadhatod, nem rejtheted el — mondja Guzmics — a mai kor tudományos, fennművelt fiát magadban és époszodban; pedig ha ezt tehetnéd, csak azt az egyetlen egyet, hogy magadat is ott voltnak higgyen az olvasó Árpád hódító hadával: mindent fognál tehetni, minek most csak kis részét is alig teheted, költészi szép erődnök legnagyobb megerőltetésével! Fejed tűnve az új vallás és új philosophia ismereteivel; szived az új világ maximáival, gondolkozásával, érzeteivel. És nyelved! nem árulja-e ez tüstént el az új-kor finomított fiát, ki mikor egy-két réginek látszó szót, hajlást s kötést szur a különben mai színű beszédébe, csak szorultságát, csak keresve keresett régi foltok után kapkodó aggodalmait árulja el!“

S e sorok, azt hiszem, eléggé megmagyarázzák, miben van Homérosz naivsága, de egyuttal azt is, miben utólérhetetlensége, mi teszi őt örök időkre a költők fejedelmévé! A leghiresebb költők ismerték el ennek, s elismerésüknek kifejezést is adtak.

Dante, a középkor kitünő epikus, egyik túlvilági látványában Homérosz szellemét látja egy csoport költő közepette, kik rámutatva ezt kiáltják: „Onorate l'altissimo poeta“ (Tiszteljétek a legnagyobb költőt) Inferno can. IV. — És a legnagyobb magyar lyrikus, Petőfi is a legszebb elismerés hangját szentelé emlékének (Homér és Oszján):

„Eljönnek az évek
Századjai s ezredei, letipornak
Mindent könnyörületlenül; oh de
Ti szentek vagytok elöttök:
Mindenne a sárga halált lehelik.
Csak ősz fejetek koszorúja marad zöld.“

És most még egyszer tekintsünk át dissertatióink keretén és röviden összefoglalva jellemezzük Homérosz kedélyvilágát.

Homérosz keblében egy páratlan műveltségű és rendkívül finom érzésű szív dobogott, melyen az emberi élet akkori társadalmának minden árnyalata nyomott hagyott, érzékeny hurjait rezgésbe hozta és ő annak, egyszerűsége mellett is a legnagyobb tökélylyel és bájjal adott kifejezést!

Homérosz vallásos, aki hisz isteneiben; nem elfogult, de azért a legszebb megadással hajlik meg akarataik és végzéseik előtt; minden jót, még az emberek egyes jeles tulajdonságait magoknak az isteneknek tulajdonítja. — Hazafias, aki lelkesül az édes hazáért és annak jeles fiaért, lánglelkének egész hevével állítja nekik a legszebb emléket: a költő halhatatlan énekét; — irtózik a belháborútól, de tiszteli az ellenfélt, és elismeréssel illeti annak hőseit is! Családias a legbensőbbben; részt vesz a házi örömeiben és bajokban, keblére öleli az ártatlan kislendeket, örömmre gyulad azoknak bájos alakján, édes kedvességükön; szive fáj, ha látja az árvát, és bőven önti könnyeit, ha a halál elragadja a család valamelyik kedvelt tagját! Szeretettel öleli fel a jóságos cselédeket is, sőt a hű házi eb is gyöngéd szive figyelmében részesül! Az öregeket tiszteli és gyámoltalanságukon megesik a szive! A szerelem is talajra talált nála; vajjon termett-e számára boldogságot? Nem tudjuk, de az utókornak élvezetet — — — szép leírásaiban!

Vendégszerető; jóízű, aki az illem szabályaihoz melegen alkalmazkodik; s ha néha nem találjuk annak, az nem az ő korának, hanem a mi korunknak korlátaival jó összeütközésbe. A jókedv, a humor is felcsillan többször szellemes nyilatkozataiban, s jóízű kacaját harsant el hallgatói, alakjai ajkain. Mint maga is dalnok, kiváló előszeretettel öleli fel a dalnokok alakját, ihletésüket mennyecinek tartja, s a dal, a zene hatása remek szavakban nyilatkozik ajkain.

A leírások, hasonlatok pedig elárulják, mik voltak a természetből különös hatással kedélyére! Az élet azonban, mint a nagy költőknek általában, nem nagyon kedvezett neki földi élvezekkel és kényelemmel, a nyomort gyakrabban emlegeti, s a sokféle viszontagságok nyomai ott maradtak örökre azon elegikus sorokban, melyekből fájdalmait, szenvedéseit és siralmait olvastuk ki!

Olyan Homérosz, mint az eoli hárfa:

„sok rajt a vidám húr, de keresztül

Valamennyin egy bús hang, mint szenvedő lelkek panasza, rezdül.“

[Longfellow: Az arany legenda. ford. Jánosi G.]

De azért nem találjuk nála a pessimismus, a világfájdalom kétségbeesett hangját. Ez már a sentimentalis ujjkor gyümölcse, mely túlhajtja az idegeket, s jellegje: „küzdés a létért.“ Ez lesújt a helyett, hogy föl emelné lelkünket, elkábít, megrontja érzésvilágunkat, s az élet helyes irányától könnyen eltérít. Az a szelid bús hang, mely Homérosz eposzain átvonul, nem ilyen. Gyengéden érinti az szívünket, mint a langy esti szellő, üdít, elandalít, s a mi fájó van benne, az már a halandó természetünkkel vele született! De tagadhatatlanul mintegy előhangjára ismerünk benne azoknak a földult szenvedélyeknek, melyek a kor haladtával émesztették a lelki békét, pusztították a társadalmat, s melyek már a tragikusok-

nál (Szofoklész, Eurüpidész, Aiszkülosz) a kétségbeesés jajában törnek ki, s melyek folyton növekedve, mint a duló vihar, rontanak át az emberi sziveken, s eredményeztek oly műveket, minők a byroni Don Juan, Childe Harold, Manfred, Czakó Zs. Leonája, Göthe Az ifju Werther keservei stb. stb.

Minél jobban rohan a kor e téves irányban, annál jobban érezzük Homérosz természetes világának üdítő hatását! Mikor Róma delelő pontján állt, s az emberek már nagyon messze voltak attól az egyszerű homéroszi kortól, akkor vette elő Vergilius a jó Homéroszt s alkotta meg annak szellemében nemzeti époszát; s a császárság fényes palotái és látványosságai közt járkáló római szivesen andalgott el annak szárnyain egy rég letűnt kor egyszerűségén! Minél jobban haladunk mi is az ipar és kereskedés fülsiketítő zajos világában, minél többet akarunk kézzel fogható haszonná átalakítani, annál jobban vágyik lelkünk oly üdítő oázis után, minő a Homérosz költeményei, hol lelkünk, szívünk megpihen és azért hódítanak mind nagyobb és nagyobb tért gymnasiumi tanításunkban is! Míg a hetvenes években pl. alig egy-két gymnasiumunkban olvastatták az Odüsszeiát, ma egy sínes, a hol legalább pár éneket ne tárgyalnának belőle; és a Homéroszszal foglalkozó könyveink gyarapodása, azoknak minél terjedelmesebb és pedig a szebb részleteknek szemelvényes olvastatása csak azt mutatják, hogy míg a szívet is akarjuk művelni és nemesíteni iskoláinkban, addig Homérosz mindig az első források közt fog szerepelni. Mert „Embereknek, kik élnek, cselekszenek, szenvednek, kik iszonyodás és szépség iránt fogékonyak, kiknek éber szeme van látni a tengeren és szárazon előmlő fényt, s azt az isteni fényt, melyet egyiken se szemlélhetni — azoknak Homér nyelve soha sem lehet holt, bárha Homér maga kétes személy válncz is. Daczára minden tudóskodásnak, mi nem szégyeljük megvallani az öreg Voss-szal, hogy mi hiszünk az egy Iliasban és egy Odysseában s mindkettőjök apjában az egy Homéroszban!” (Bpesti Szemle, 1858. 240. l.)

Dáikonyi Endre.

* * *

Forrásaim: Dr. Ábel Jenő Homeros Iliása I—III. ének és Odysseája I—III. ének. Budapest, 1881. Faesi—Franke: Homers Iliade Gesang IV—XXIV. Berlin, 1880. Faesi—Gustav Hinrichs: Homers Odyssee. Gesang IV—XXIV. Berlin, 1884.

A nyomtatás könnyebbége végett, de főleg a nagy közönség érdekeit tartva szem előtt, az idézeteket csupán magyar fordításban közöltem és pedig a prózai részt dr. Tély Ivántól (itt-ott azonban változtattam rajta), a verses szemelvényeket Szabó Istvántól. Az Iliászból vett idézeteket I-vel, az Odüsszeiából vettek O-vel jelöltem meg. — Érzem, hogy

homéroszi tanulmányom csak halvány képét adja a költők fejedelmének, de nehezítette munkámat azon körülmény, hogy sem a német, sem a francia irodalomban nem találtam oly specialis művet, mely e témával foglalkoznék, s így teljesen magamra valék utalva; arra tehát, hogy tökéletes művel lépjek fel, nem oly csekély idő kell vala, amennyi az iskolai sokoldalú elfoglaltság mellett nekem jutott, hanem egy egész életet kellene Homérosznak szentelni és nagyon sokat elmélkedni fölötte! De e gyenge rajz is sok örömet szerzett lelkemnek, mikor a végén arra a tapasztalatra jöttem, hogy nekünk magyaroknak is van egy kitünő, minden ízében nemzeti költőnk, a kinek fenkölt kedélyvilága annyira megegyez az antik kor hírneves dalnokáéval, s a ki nem más, mint Arany János!

TANÁRI KAR.

A) A kötelezett tantárgyak tanárai.

Sorszám	A tanár neve	Tantárgyak, melyeket elő- adott	Osztályok, melyekben elő- adott	Heti órái- nak száma	Észrevételek
1.	Bacskor István	Vallástan Magyar nyelv Latin nyelv Számтан	I. B.	18	Az I. B. osztály főnöke, hitelemző.
2.	Baksay József	Vallástan Magyar nyelv Latin nyelv Földrajz	I. C. I. A.	19	Az I. A. osztály főnöke.
3.	Budavári József	Német nyelv Latin nyelv Görög nyelv	IV. B. IV. A. VII. VIII.	18	—
4.	Cserép Sándor	Magyar nyelv és irodalom Történelem Szépirás	VI. VII. VIII. III. A. I. A. I. B. I. C.	16	Értekezletti jegyző, a tanári és ifj. na- gyobb könyvtárak gondnoka, az ifj. önképző-kör veze- tője.
5.	Dr. Czirbusz Géza	Német nyelv Történelem Földrajz	III. B. IV. A. V. VI. I. B. VII.	19	A IV. A. osztály főnöke, a földrajzi szertár gondnoka.
6.	Farkas László	Számтан Természettan Böles. előtan	I. C. III. A. VII. VIII. VIII.	17	A VIII. osztály főnöke, a természeti tani szertár öre.
7.	Firtinger Jakab	Német nyelv és irodalom	III. A. IV. A. V. VI. VII. VIII.	18	A VI. osztály főnöke.
8.	Hajnal Imre	Latin nyelv	V. VII. VIII.	17	A VII. osztály főnöke, az ifjúsági segélyző-egyesület elnöke.
9.	Kovács József	Magyar nyelv Latin nyelv Görög nyelv	I. C. VI.	18	Az I. C. osztály főnöke.
10.	Lauch János	Mennyiségtan Termt. földrajz	III. B. V. VI. VII. VIII. III. A. III. B.	19	—

Sorszám	A tanár neve	Tantárgyak, melyeket elő- adott	Osztályok, melyekben elő- adott	Heti órai- nak száma	Észrevételek
11.	Magyar Gábor	Vallástan Történelem	I. A. VIII.	5	Igazgató, sz ének- kar felügyelője.
12.	Nováky Bertalan, világi	Rajzoló mértan és szabadkézi rajz	I—IV.	23	A rajzszerktár fel- ügyelője.
13.	Dr. Ormándy Miklós	Földrajz Természetrjz	II. A. II. B. IV. A. IV. B. V. VI.	19	A természetrajzi és vegytani szerktár őre.
14.	Pap János	Mennyiségtan	I. A. II. A. IV. A. IV. B.	13	—
15.	Pap József	Magyar nyelv Latin nyelv Történelem Számtan Szépirás	III. B. II. B. II. A. II. B.	19	A III. B. osztály főnöke.
16.	Sáfrán József	Vallástan Magyar nyelv	IV. A. IV. B. VI. VII. VIII. IV. A. IV. B.	18	A IV. B. osztály főnöke, hitszónok, az Iljúsági kisebb könyvt. gondnoka.
17.	Szvaratkó Kálmán	Vallástan Magyar nyelv Latin nyelv Földrajz	III. A. V. V. IV. B. I. C.	17	Az V. osztály főnöke, hitelemző.
18.	Timina Ödön, világi	Tornázás	I—VIII.	26	A tornaszerek fel- ügyelője.
19.	Való Mihály	Vallástan Magyar nyelv Latin nyelv	II. A. II. B. III. B. II. B.	18	A II. B. osztály főnöke.
20.	Váradí Károly	Magyar nyelv Latin nyelv	II. A. II. A. VI.	18	A II. A. osztály főnöke.
21.	Várkonyi Endre	Magyar nyelv Latin nyelv Görög nyelv Történelem	III. A. V. IV. B.	17	A III. A. osztály főnöke.

B) A nem kötelezett tantárgyak tanárai.

Farkas László, kegy. r. tanár, előadta a francia nyelvet heti 4 órában.
Bódogh János, m. kir. távirótiszt, a gyorsírást heti 4 órában.
Szögedi Endre, a városi zenede igazgatója, a műéneket heti 2 órában.

A nem róm. kath. vallású ifjak vallástanukban saját lelkészeiktől nyertek oktatást.

ELŐADOTT TANANYAG.

Első A. B. és C. osztály.

Osztályfőnökök: A. osztályban: Baksay József, B. osztályban: Baeskor István, C. osztályban: Kovács József.

Vallástan, hetenkint 2 órában. A hitről. Az apostoli hitvallás. Az Isten tíz- s az anyaszentegyház öt parancsa. A szentségekről s az imádságról. Tankönyv: Nagy Katekizmus. Eger, 1876. Tanárok: I. A. osztályban: Magyar Gábor, I. B. osztályban: Baeskor István, I. C. osztályban: Baksay József.

Magyar nyelv, hetenkinti 6 órában. Helyesírási gyakorlatok, az egyszerű tőmondat és részei, az igetan, a mondat bővítése, névragozás, névutók, a melléknév fokozása, számnevek, névmások, határozók, kötőszók. Prózaí és költői olvasmányok (leírások, mesék, népmesék, elbeszélések, magyar történeti mondák, görög hitregék), értelmes és helyesen hangsúlyozott olvasás, tartalmi és nyelvtani fejtegetések, versek beemlézése és elszavalása. Kéthetenkint egy írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Iház-Barbarics, Magyar nyelvtan. Budapest, 1886. Tomor-Váradí, Magyar olvasókönyv I. r. Budapest, 1885. Tanárok: I. A. osztályban: Baksay József, I. B. osztályban: Baeskor István, I. C. osztályban: Kovács József.

Latin nyelv, hetenkinti 7 órában. Írás és olvasás, egyszerű mondatok, a nevek fogalma, a nevek declinációi, a melléknév egyeztetése a maga főnevével, a melléknévek fokozása, a névmások, a számnevek, elüljárók, a rendes igeahljtás főbb alakjai. A tanultaknak megfelelő fordítások és elemzések. Hetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Schultz-Dávid, Latin nyelvtan. Budapest, 1887. és Dávid, Latin olvasó és gyakorlókönyv. Budapest, 1887. Tanárok: I. A. osztályban: Baksay József, I. B. osztályban: Baeskor István, I. C. osztályban: Kovács József.

Földrajz, hetenkinti 4 órában. Magyarország és Európa államainak természeti viszonyai: ezek főbb topographiai adatai, a városok és vidékek néprajza a lakosok főbb foglalkozásának ismertetésével, nemkülönben a a fültünőbb föld- és közetnemeknek, jellemző növényeknek s állatoknak szemléltető leírása. Tankönyv: Dr. Brózik K. és Paszlavszky József, Földrajz I. r. Budapest, 1887. Tanárok: I. A. osztályban: Baksay József, I. B. osztályban: Dr. Czirbusz Géza, I. C. osztályban: Szvaratkó Kálmán.

Számтан, hetenkinti 3 órában. A tízes számrendszer. A négy számolási művelet egész számokkal és tizedes törtekkel; a tört mint hányados és viszony; közösleges törtekkel való számolás. A méter-mérték ismertetése; időszámítás. Tankönyv: Mocnik-Schmidt, Számтан. Budapest, 1885. Tanárok: I. A. osztályban: Pap János. I. B. osztályban: Bacskor István, I. C. osztályban: Farkas László.

Rajzoló mértan, hetenkinti 3 órában. A síkmértani elemek. Pontok, vonalak és szögek fekvési és mérési viszonyai. A síkidomok — három-, négy- és a sokszögeknek — fontosabb tulajdonságai, területük meghatározása. A kör és ahhoz tartozó nevezetesebb egyenesek ismertetése. Mértani díszítmények rajzolása a mértanban tanult idomok fölhasználásával, rendszeresen haladó táblarajzok után, rajzeszközökkel, majd pedig szabadkézzel. Tankönyv: Landau és Dr. Wohlrab, Rajzoló geometria, I. füzet. Budapest, 1881. Tanár: Nováky Bertalan.

Szépírás, hetenkinti 1 órában. Tanár: Cserép Sándor.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. A rendgyakorlatok, egyszerű szabad gyakorlatok; szerelvényeken: a tám-, függés- s lengés-gyakorlatok, magas és távugrás. Tanár: Timina Ödön.

Második A. és B. osztály.

Osztályfőnökök: A. osztályban: Váradi Károly, B. osztályban: Való Mihály.

Vallástan, hetenkinti 2 órában. A kath. egyház szertartásainak magyarázata. Tankönyv: Ivánkovits János, A ker. egyház szertartásainak és ünnepeinek rövid értelmezése. Szeged, 1882. Tanár: Való Mihály.

Magyar nyelv, hetenkinti 5 órában. Összetett szerkezetű mondatok taglalása, mellérendelt és alárendelt mondatok viszonya. Szókötés, a határozók tana tüzetesen. Szóképzés. Synonymák egybeállítása s magyarázata az olvasmány alapján. Elbeszélő prózai és költői olvasmányok (népmondák, magyar történeti mondák, néprajzok, klasszikus mythusok); az olvasmányok tartalmi magyarázata s azok tartalmának szabadon való elbeszélése; könyv nélkül tanult versek szavalása. Kéthetenként egy írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Ihász-Barbarics, Magyar nyelvtan. Budapest, 1886. — Tomor-Váradi, Magyar olvasókönyv, II. r. Budapest, 1882. Tanárok: II. A. osztályban: Váradi Károly, II. B. osztályban: Való Mihály.

Latin nyelv, hetenkinti 7 órában. Az alaktan befejezése, főleg: genus-szabályok, teljes coniugatio, a szóképzés elemei. A fő- és mellékmondatok megkülönböztetése kötőszók szerint. Összefüggő olvasmányul: A rómaiak történetéből: Róma alapítása, Romulus, Numa Pompilius, Tullus Hostilius, Ancus Martius, továbbá mesék kellő magyarázatokkal; néhány mesének könyv nélkül való betanulása. A szókinés megfelelő bővítése az

olvasmány alapján és szóképzési csoportok összeállításával. Hetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Schultz Dávid, Latin nyelvtan. Budapest, 1887. és Dávid, Latin olvasó és gyakorló könyv. Budapest, 1887. Tanárok: II. A. osztályban: Váradi Károly, II. B. osztályban: Való Mihály.

Földrajz, hetenkinti 4 órában. Európából: az Alpok, a Kárpátok északi lejtője, a Morva- és Csehföld, Ausztria tartományai, a Német közép-hegység vidéke, a Germán síkföld, a Francia föld, a Britt szigetek, a Jüt-föld és Dán szigetek, a Skandináv-félsziget, a Szarmata-síkság. Ázsiából: északi, keleti, déli és Közép-Ázsia. Afrikából: keleti, déli, Nyugat- és Közép-Afrika. Amerika, Ausztrália. Ezek természeti viszonyai, topographiai adataik, a városok és vidékek néprajza, a lakosság főbb foglalkozásának ismertetése, a föltünőbb föld- és közetnemeknek, jellemző növényeknek s állatoknak lehetőleg szemléltető leírása. Tankönyv: Dr. Brózik K. és Paszlavszky József, Földrajz, II. r. Budapest, 1882. Tanár: Dr. Ormándy Miklós.

Számítan, hetenkinti 4 órában. A négy alapművelet közönséges és tizedes törtekkel; rövidített számműveletek, az u. n. számtani műveletek korlátolt pontossággal. Az arányosság fogalmának fejtegetése, olasz számlásmód, egyszerű hármasszabályhoz tartozó feladatok megfejtése a kettős tétel s aránylatok szerint. Mértani viszonyok s arányok elemei: százalékszámítás. Tankönyv: Mocnik-Schmidt, Számítan. Budapest, 1885. Tanárok: II. A. osztályban: Pap János, II. B. osztályban: Pap József.

Rajzoló mértan, hetenkinti 3 órában. Testmértani elemek. Az egyenes és síkok abszolút és relatív helyzete. Lapszögek és szögletek. A fontosabb testek — a kocka, hasáb, gúla, szabályos testek, henger, kúp és gömb — tulajdonságai, hálózata, felületének és köbtartalmának kiszámítása; azok hasonlósága, összeillősége és symmetriája. A fönt elősorolt testek mintáinak előállításai. Síkékmények rajzolása a symmetria felhasználásával, tollal kihúzva. Tankönyv: Landau és Dr. Wohlrab, Rajzoló geometria, II. füzet. Budapest, 1881. Tanár: Nováky Bertalan.

Szépírás, hetenkinti 1 órában. Tanár: Pap József.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. Rendgyakorlatok, egyszerű és összetett könnyebb szabadgyakorlatok; szerelvényeken: a tám-, függés- s lengés-gyakorlatok; magas és távugrás. Tanár: Timina Ödön.

Harmadik A. és B. osztály.

Osztályfőnökök: A. osztályban: Várkonyi Endre, B. osztályban: Pap József.

Vallástan, hetenkinti 2 órában. Az ó-szövetség története. Tankönyv: Róder Alajos, Biblia, I. r. Budapest, 1874. Tanárok: III. A. osztályban: Szvaratkó Kálmán, III. B. osztályban: Való Mihály.

Magyar nyelv, hetenkinti 3 órában. A nyelvtan rendszeres áttekintése. A hangsúlyos vers ismertetése. Összefüggő történeti olvasmány; elbeszélő költemények. Szaválás. Kéthetenkint egy írásbeli gyakorlat az iskolai olvasmánynyal s a végzett tananyaggal kapcsolatban. Tankönyv: Ihász-Barbarics, Magyar nyelvtan. Budapest, 1886. Tomor-Váradi, Magyar olvasókönyv, III. r. Budapest, 1885. Tanárok: III. A. osztályban: Várkonyi Endre, III. B. osztályban: Pap József.

Német nyelv, hetenkinti 4 órában. Név- és igeragozás; szóképzés elemei. A mondatrészeknek, a fő- és mellékmondatoknak gyakorlati megkülönböztetése. Szótanulás az olvasmánynyal kapcsolatban. Szóbeli fordítás magyarból németre. Próza- és költői olvasmányok. Kisebbségi költői darabok betanulása. Kéthetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Dr. Szemák, Német nyelvtan. Budapest, 1882. U. a. Német olvasókönyv. Budapest, 1883. Tanárok: III. A. osztályban: Firtinger Jakab, III. B. osztályban: Dr. Czirbusz Géza.

Latin nyelv, hetenkinti 6 órában. Szóköztétan. Az infinitivusi és participialis mondat szerkezet gyakorlati ismertetése. Szóképzéstani. Az egyszerű mondat rendszeres tárgyalása. Szótanulás, kapcsolatban az olvasmánynyal. Liv. II. cap. 1—17. Phaedrusból: 10 mese fordítva, értelmezve és emlézve. Ovidiusból: Daedalus és Icarus. Hetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Schultz-Dávid, Latin nyelvtan. Budapest, 1887. Dávid, Latin olvasó- és gyakorlókönyv. Budapest, 1887. Dávid, Latin olvasókönyv Livius, Ovidius és Phaedrus műveiből. Budapest, 1885. Tanárok: III. A. osztályban: Várkonyi Endre, III. B. osztályban: Pap József.

Történelem és politikai földrajz, hetenkinti 4 órában. Az első és második időszakban Magyarország története egészen. A harmadik időszakban: A magyar királyság és Ausztria területe és alkotó részei; a magyar állam népessége nyelvi, vallási és foglalkozási tekintetben. A magyar állam anyagi és szellemi műveltsége, alkotmánya, törvénykezése és közigazgatása. Ausztria koronaországainak áttekintése. Közös ügyek. A monarchia nemzetközi képviselője. Tankönyvek: Horváth Mihály, A magyarok története. Budapest, 1877. Hauke-Cherven, Az osztrák-magyar monarchia földrajza. Budapest 1887. Tanárok: III. A. osztályban: Cserép Sándor, III. B. osztályban: Pap József.

Physikai és matematikai földrajz, hetenkinti 2 órában. Physikai jelenségek: halmazállapotok, erők, nehézkedés, az egyensúly és mozgás fontosabb jelenei s főbb törvényei; a vízről, a levegőről. A hőtán, fénytán, továbbá a villamosság és delezesség tanainak alapvonalai. A földterület physikai jelenségei a szárazon, a vizen, a levegőben. A föld mint esillag mathem. fölosztása és méretei, mozgásai; földövek, évszakok, klíma. Tankönyv: Dr. Schmidt Ágoston, Physikai földrajz. Budapest, 1885. Tanár: Lauch János.

Számтан, hetenkinti 3 órában. Az összetett hármasszabály; kamatszámolás; határidőszámolás; láncszabály; az arányos osztás. Elegyítési feladatok. Tankönyv: Mocnik-Schmidt. Számтан, II. füz. Budapest, 1885. Tanárok: III. A. osztályban: Farkas László, III. B. osztályban: Lauch János.

Rajzoló mértan, hetenkinti 2 órában. A szerkesztő síkmértan. Az egyenes vonalú idomok — négyzet, dülény, ferdény, stb. — szerkesztése. A hasonlóság, összeillőség és symmetria fogalmának kibővítése. A mértan alkalmazása a rajzoláshoz és mérésnél. A területek átváltoztatása, tekintettel azok könnyebb kiszámíthatására. Síképképek rajzolása, lapmintákról tollal kihúzva, a nevesebb szerzők nyomán. Tankönyv: Landau és Dr. Wohlrab, Rajzoló geometria, II. r. Budapest, 1881. Tanár: Nováky Bertalan.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. Rendgyakorlatok: egyszerű és összetett szabadgyakorlatok; szerelvényeken: a tám-, függés- s lengés-gyakorlatok; magas és távugrás. Tanár: Timina Ödön.

Negyedik A. és B. osztály.

Osztályfőnökök: A. osztályban: Dr. Czirbusz Géza, B. osztályban: Sáfrán József.

Vallástan, hetenkinti 2 órában. Jézus Krisztus élettörténete, az apostolok eszekekedetei és Palesztina földrajza. Tankönyv: Róder A., Nagy Biblia, II. r. Budapest, 1874. Tanár: Sáfrán József.

Magyar nyelv, hetenkinti 4 órában. A stylus általános törvényei. A prózai és költői stylus különbségei tüzetesen; a hangsúlyos és mértékes verselés. Költői és prózai olvasmányok. Kéthetenkint egy írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Névy László, Stilisztika, I. rész. Budapest, 1883. — Arany János, Toldi. Magyarázta Lehr A. Bpest, 1885. Tanár: Sáfrán József.

Német nyelv, hetenkinti 3 órában. Az alaktan rendszeres tárgyalása. A mondattan elemei. Fordítás, elemzés. Szótanulás etymologikus csoportokban. Kéthetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Szemák, Elméleti s gyakorlati német nyelvtan, II. Kassa, 1878. — U. a. Német olvasókönyv, II. Bpest, 1883. Tanárok: IV. A. osztályban: Firtinger Jakab, IV. B. osztályban: Budavári József.

Latin nyelv, hetenkinti 6 órában. Az idő- és módtannak rendszeres ismertetése; oratio obliqua. Olvasmányok: A plebejusok nyomasztó helyzete s a szt. hegyre való kivándorlás, Coriolanus, A telektörvény ügyében a senatus és tribunok közt támadt perlekedések, Fabiusok nemzetségének pusztulása, Cincinatus. — A prosodia és metrika előrebocsátásával Phaedrusból 22 mese; Ovidiusból: Fast. II. 687—710. IV, 809—858. Met. VIII, 183—230. Hetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv:

Schultz-Dávid, Latin nyelvtan. Budapest, 1887. Dávid, Latin olvasó és gyakorló könyv. Budapest, 1887. Dávid, Latin olvasó könyv Livius, Ovidius és Phaedrus műveiből. Budapest, 1885. Tanárok : IV. A. osztályban : Budavári József, IV. B. osztályban : Szvaratkó Kálmán.

Történelem, hetenkinti 3 órában. A hajdankori népek rövid ismertetése ; a görögök, a rómaiak története és társadalmi élete a császárság koráig. Tankönyv : Vaszary, Egyetemes világtörténet, I. r. Budapest, 1886. Tanárok : IV. A. osztályban : Dr. Czirbusz Géza, IV. B. osztályban : Várkonyi Endre.

Természetráajz, hetenkinti 3 órában. Ásványtan : az ásványok külső és belső tulajdonságai ; a chemiai összetételre alapított öt főosztály ismertetése s ezekből az ásvány-rendszer megalapítása fővonásokban. Kőzettan : az egyszerű kőzetek megismertetése ásványtani alapon s az összetettebb kőzetek általánosan elterjedt, nevezetesebb fajai. A geologia alapvonalainak ismertetése. Tankönyv : Dr. Róth Samu, Ásvány-, kőzet- és földtan. Budapest, 1882. Tanár : Dr. Ormándy Miklós.

Mennyiségtan, hetenkinti 3 órában. Bevezetés az algebra. Összeadás és kivonás egész számokkal. Sokszorozás egész számokkal, kiterjeszkedve a kéttagúak négyzetének és köbének képzésére. Osztás egész számokkal, kiterjeszkedve a geometriai haladványok képletére. Ugyanazon műveltsorozat törtszámokkal. Elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel. Arányok és aránylatok. Tankönyv : Dr. Lutter Nándor, Betűszám. Budapest, 1882. Tanár : Pap János.

Rajzoló mértan, hetenkinti 2 órában. A szerkesztő síkmértan. Görbe vonalú idomok. A körtan kibővítése és az ebbe vágó föladványok ; két kör viszonyos fekvése. A legfontosabb görbe vonalak, különösen a kúpszeletek által képződők és azok szerkesztése. Rövid áttökintése a négy osztályban tanultaknak. Nehezebb stíliú díszítmények, az ember fejrészelei, azok összealkalmazása s később antik fejalakok rajzolóása árnyékolással. Tankönyv : Landau és Dr. Wohlrab, Rajzoló mértan, II. r. Budapest, 1881. Tanár : Nováky Bertalan.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. Rendgyakorlatok ; összetett szabadgyakorlatok ; szerelvényeken : a tám-, függés-, föllendülés-, lengés-, forgás-gyakorlatok ; magas és távugrás. Tanár : Timina Ödön.

Ötödik osztály.

Osztályfőnök : Szvaratkó Kálmán.

Vallástan, hetenkinti 2 órában. A hitről. Tankönyv : Makra-Rózsa, A kath. vallás tankönyve, I. r. Temesvár, 1887. Tanár : Szvaratkó Kálmán.

Magyar nyelv, hetenkinti 3 órában. Az írásművek szerkesztésének általános törvényei; az előadás általános formái: leírás, elbeszélés, magyarázat, elmélkedés, értekezés. Költői és prózai olvasmányok, ezekkel kapcsolatban havonként egy házi írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Névy László, *Stilisztika*, II. r. Budapest, 1885. — Greguss-Beöthy, *Magyar balladák*. Budapest, 1885. Tanár: Szvaratkó Kálmán.

Német nyelv, hetenkinti 3 órában. A nyelvtani ismeretek ébrentartása mellett nagyobb prózai s költői darabok és 40 Cid-románéz fordítása és elemzése. A német mondattan teljesen. Havonként egy írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Dr. Szemák, *Német mondattan*, I—II. r. Budapest, 1880. — U. a. *Német olvasókönyv*, III. r. Budapest, 1879. — Herder, *Cid-románézok*. Tanár: Firtinger Jakab.

Latin nyelv, hetenkinti 6 órában. Nyelvtani ismétlések s irálytani szóbeli gyakorlatok. Prózai olvasmány: T. Livius XXI. k. 1—56. — Költői olvasmány: Catullus, III. XXI. Cl. — Hor. Carm. I. 3. Carm. II. 10. 14. Carm. IV. 7. Epod. 2. 7. Propert. IV. 2. — Ovid. Trist. III. 7. 12. Met. I. 89—150. Verg. eclog. 9. — Alb. Tib. I. 10. Martialis Lib. Spect. 3. I. 42. — VIII. 76. — A prosodiai és metrikai ismeretek bővítése. — Havonként két órában írásbeli dolgozat. Tankönyv: Bartal-Malmosi, T. Livii ab urbe condita lib. XXI. XXII. Budapest, 1883. — Pirchala, *Anthologia latina*. Budapest, 1886. Tanár: Hajnal Imre.

Görög nyelv, hetenkinti 5 órában. Attikai alaktan elemei: fő- és melléknevek ragozása, igehatározók, névmások és számnevek; az ω -végzetű rendes igehajlítás, kéthetenként megfelelő írásbeli gyakorlatokkal. Tankönyv: Curtius-Ábel, *Görög nyelvtan*, Budapest. 1886. — Schenkl-Ábel, *Görög elemi olvasókönyv*. Budapest, 1886. Tanár: Várkonyi Endre.

Történelem, hetenkinti 3 órában. A római császárság. A kereszténység alapítása és emelkedése. A barbárok betelepődése a nyugati birodalomba. A mohamedanismus. A nyugati császárság megújítása. Új népek bevándorlása és megtelepedése. A hűbériség. A császárság és pápaság küzdelme. Keresztes háborúk. A középkori intézmények bomlása. Tankönyv: Vaszary, *Egyetemes világtörténet*, II. r. Budapest, 1883. Tanár: Dr. Czirbusz Géza.

Természetráajz, hetenkinti 2 órában. Növénytan. A növények boncztani szerkezete általános vonásokban. A virágos növények testének külső tagoltsága lehetőleg élő példányokban bemutatva. A növények életfolyama főbb vonásokban. A megismertetett növények csoportosítása a természetes rendszernek megfelelőleg. A nevezetesebb rendszerek s Linné seregeinek megismertetése. A közönségesebb fák s nevezetesebb ipari és gazdasági növények. A növények földrajzi elterjedése, különös tekintettel honunk virányára. Tankönyv: Dr. Róth Samu. *A növénytan alapvonalai*. Budapest, 1881. Tanár: Dr. Ormándy Miklós.

Mennyiségtan, hetenkinti 4 órában. Algebra. Ismétlések. Elsőfokú egyenletek egy s több ismeretlennel. A kéttagúak magasabb pozitív egész hatványai; Pascal-féle háromszög. Számítási haladvány. Számolás gyökjelekkel. Négyzet-gyök és az ismeretlenek kiszámítása másodfokú egyenletekben. Kőb-gyök. Tankönyv: Dr. Lutter Nándor, Betűszámítás. Budapest, 1882. — Mértan. A planimetria fő tételei. Tankönyv: Dr. Lutter N., Mértan, I. r. Budapest, 1881. Tanár: Lauch János.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. A rendgyakorlatokról, az alsóbb osztályok anyaga bővítve; összetett szabadgyakorlatok; szerelvényeken: a tám-, nyiktám-, függés-, hajlított karonfüggés-, lengés-, forgás-gyakorlatok magas és távugrás. Tanár: Timina Ödön.

Hatodik osztály.

Osztályfőnök: Firtinger Jakab.

Vallástan, hetenkinti 2 órában. Kath. hitágazattan. Tankönyv: Dr. Wappler, A kath. egély tankönyve, II. r. Budapest, 1885. Tanár: Sáfrán József.

Magyar nyelv, hetenkinti 3 órában. Rhetorika, a prózai műfajok elméleti ismertetése s megfelelő prózai művek olvastatása. Költői olvasmány: Shakspere Coriolanusa, ennek tartalmi magyarázata a drámai szerkezet feltüntetésével. Havonkint egy házi írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Névy L., Rhetorika. Budapest, 1880. — U. a. Olvasmányok. — Névy, Shakspere Coriolanus. Tanár: Cserép Sándor.

Német nyelv, hetenkinti 3 órában. A verstan, válogatott balladák, lyrai költemények és próza fordítása s elemzése. Havonkint egy írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Dr. Szemák, Német olvasókönyv, III. r. Budapest, 1879. Tanár: Firtinger Jakab.

Latin nyelv, hetenkinti 6 órában. Nyelvtani ismétlések s iránytani és szóbeli gyakorlatok mellett olvastatott: Sall. Jug.; Verg. Aen. I. 1—80, 697—756. II. Cic. or. de imp. Cn. Pompeii. — Havonkint két órában írásbeli dolgozat. Tankönyv: Bartal-Malmosi, Sall. Jug. Budapest. 1880. Pirchala, Verg. Aeneis. Budapest, 1881. Köpcesdy, Cic. de imp. Cn. Pompeii. Budapest, 1886. Tanár: Váradi Károly.

Görög nyelv, hetenkinti 5 órában. Az egész igetan s az idő- és módtan legfőbb pontjai. Xenophonból: Kyr. I. 2, 1—15. Anab. I. 9. Mem. Soer. Comm. II. 1, 21—34; Comm. II. 3. Kéthetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Curtius-Ábel, Görög nyelvtan. Budapest, 1886. Schenkl-Ábel, Görög elemi olvasókönyv. Budapest, 1886. Schenkl-Horváth, Xenoph. Chrestom. Budapest, 1887. Tanár: Kovács József.

Történelem, hetenkint 3 órában. Az ujkor története a bécsi congressusig. A fölfedezések, a tudomány és a művészet ujjáéledése. A vallásos reform. A vallásos és nemzeti háborúk. A fejedelmi absolutismus kora. A francia forradalom és Napoleon kora. Tankönyv: Vaszary, Egyetemes világtörténet, III. r. Budapest, 1882. Tanár: Dr. Czirbusz Géza.

Természetrész, hetenkinti 3 órában. Állattan. Az állat életműködései általában. Az állatok szervezetei és szervrendszerei. A hét typos s az ezek keretében levő osztályok rendszeres tárgyalása. A nevezetesebb állatfajok leírása. Az állatok földrajzi elterjedése. Tankönyv: Dr. Róth Samu. Az állattan alapvonalai. Budapest. 1882. Tanár: Dr. Ormándy Miklós.

Mennyiségtan, hetenkinti 3 órában. Ismétlések. A hatványozás általánosítása. (Negatív kitevők és alkalmazásuk a tizes számrendszerben, tört kitevők.) Brigg-féle logaritmusok. Műveleti szabályok, logaritmusok kiszámítása és számítás logaritmusokkal. Síkháromszög-tan. A hegyes szög függvényei, kapcsolatban a derékszögű háromszög kiszámításával. A szögfüggvények értelmezése tetszőleges szögekre. Szögek összegének és különbségének függvényei. Ferdeszögű háromszögek. A pont koordinátái. Két pont távolsága. Algebrai kifejezések graphikai ábrázolása. Tankönyv: Dr. Lutter Nándor, Betűszám-tan. Budapest, 1882. — U. a. Mértan. Budapest, 1881. Tanár: Lauch János.

Tornázás, hetenkint 2 órában. Rendgyakorlatok helyben és menetközben; összetett szabadgyakorlatok: botgyakorlatok; szerelvényeken: a tám- és nyíktámlengések, hajlított karú függésben lengések, föl- és átlen-dülések, forgások, magas és távugrás-gyakorlatok. Tanár: Timina Ödön.

Hetedik osztály.

Osztályfőnök: Hajnal Imre.

Vallás-tan, hetenkinti 2 órában. A parancsolatokról. Tankönyv: Makra—Rózsa, A kath. vallás tankönyve, II. r. Temesvár, 1887. Tanár: Sáfrán József.

Magyar nyelv, hetenkinti 3 órában. A verstani szabályok áttekin-tése és alkalomszerű ismétlése. A költői műfajok elmélete, tekintettel tör-téneti fejlődésükre. Költői magánolvasmány mellett megfelelő aesthetikai és poetikai értekezések iskolai olvasása. Remekművek taglaló ismertetése. Havonkint egy házi írásbeli dolgozat. Tankönyv: Névy L., Poetika. Bu-dapest, 1880. — U. a. Olvasmányok. Tanár: Cserép Sándor.

Német nyelv, hetenkinti 3 órában. Prózai és költői darabok fordí-tása és elemzése; Goethe Herman und Dorothea-jának, Schiller Wilhelm

Tell-jének fordítása és széptani elemzése. Havonkint egy írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Dr. Szemák István, Német olvasókönyv, IV. r. Budapest, 1879. Tanár: Firtinger Jakab.

Latin nyelv, hetenkinti 6 órában. Nyelvtani ismétlések s iránytani s szóbeli gyakorlatok. Prózaolvasmányok: M. T. Ciceronis or. pro Sex. Rose. Am. — M. T. Ciceronis epist. ad. Fam. I. 7. II. 4. 5. III. 2. 3. V. 7. 12. XIV. 2. 4. — — Ad. Att. I. 19. II. 22. III. 1—6. IV. 12. V. 15. 16. — Költői olvasmány: Verg. Aen. IV. és VI. Havonkint két órában írásbeli dolgozat. Tankönyv: Köpesdy, M. T. Cicero pro Sexto Rosc. Amerino. Budapest, 1886. — P. Verg. Maronis Aen. epitome, ed. Em. Hoffmann. Vindobonae, 1875. Jánosi Boldizsár, M. T. Cicero válogatott levelei. Budapest, 1884. Tanár: Hajnal Imre.

Görög nyelv, hetenkinti 5 órában. A mondattan s az ión szójárás tüzetes áttekintése Xen. Cyrop. I. 2. 1—15., 3. 4. 1—15; 6. 1—15; VII. 2. 1—14, — Hom. Odyss. I. 1—324; II. 260—432; X. 1—143. Kéthetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat. — Tankönyv: Horváth—Schenkl, Xenophon Chrestomathiája. Budapest, 1879. Csengeri, Homeros Odysseiája. Budapest, 1886. Curtius—Ábel, Görög nyelvtan, II. r. Budapest, 1882. Tanár: Budavári József.

Politikai földrajz, hetenkinti 2 órában. Európa, Ázsia, Afrika, Amerika államainak történeti vázlata, természeti leírása, ipara, kereskedelme, lakosai vallás és nemzetiség tekintetében, alkotmánya, honvédelme és gyarmatügyi viszonyai. Tankönyv: Scholtz Albert, Politikai földrajz. Budapest, 1883. Tanár: Dr. Czirbusz Géza.

Természettan, hetenkinti 4 órában. A természettan tárgya és felosztása. Kinematika, általános dinamika, a szilárd, folyékony és légnemű testek mechanikája, rezgés- és hangtan, fénytán. Tankönyv: Fehér Ipoly, Kísérleti természettan. Budapest, 1886. Tanár: Farkas László.

Mennyiségtan, hetenkinti 3 órában. *a)* Algebra. A másodfokú egyenletek elmélete. Felsőbb rendű egyenletek. Szám- és mértani haladványok. Kamat-kamatszámítás. *b)* Geometria. A gömbölyű testek. A pont koordinátái. Két pont távolsága. Algebrai kifejezések graphikai ábrázolása. Tankönyv: Dr. Lutter Nándor, Betűszám- és Mértan. Budapest, 1882. — U. a. Mértan. Budapest, 1881. Tanár: Lauch János.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. Rendgyakorlatok helyben és menetközben; összetett szabadgyakorlatok; botgyakorlatok; szerelvényeken: a tám- és nyiktámlengések, hajlított karú függésben lengések, föl- és átlendülések, forgások, magas és távugrás. Tanár: Timina Ödön.

Nyolczadik osztály.

Osztályfőnök: Farkas László.

Vallástan, hetenkinti 2 órában. A r. k. egyház története. Tankönyv: Ivánkovits János. A kath. egyház története. Szeged, 1884. Tanár: Sáfrán József.

Magyar nyelv, hetenkinti 3 órában. Irodalomtörténet a legrégebbi időtől a jelenig. Nyelvészeti és szépészeti fejtegetések. Megfelelő írásbeli dolgozatok. Tankönyv: Beöthy Zsolt, A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése, I. II. k. Budapest, 1883. Tanár: Cserép Sándor.

Német nyelv, hetenkinti 2 órában. Előadattak és fejtegetettek egyes prózai művek nevezetesebb szerzőktől, továbbá: Goethe, Iphigenie auf Tauris. Schiller és Goethe élete és művei. Havonként egy írásbeli gyakorlat. Tankönyv: Dr. Szemák, Német olvasókönyv, IV. r. Budapest, 1879. Goethe, Iphigenie auf Tauris. Tanár: Firtinger Jakab.

Latin nyelv, hetenkinti 5 órában. Nyelvtani ismertetések, iránytani s szóbeli gyakorlatok. Prózai olvasmány: P. C. Tacit. Ann. lib. VI. — Költői olvasmány: Q. Horatii Flacci Carm. I. 1. 2. 3. 4. 10. 12. 18. 22. 24. 29. 31. 34. — Carm. II. 2. 3. 10. 13—15. 18. — Carm. III. 1. 3. — Carm. IV. 2. 3. 7. 15. — Epod. 2. 7. — Satir. I. 1. 9. 10. — Epist. I. 2. 10. Ars poetica. — Havonként 2 órában írásbeli dolgozat. Tankönyv: Petrovich, P. Corn. Tacit. Ann. I—VI. Budapest, 1881. Bartal-Malmosi, Q. Horatii Flacci, Opera omnia I. II. Budapest, 1881. Tanár: Hajnal Imre.

Görög nyelv, hetenkinti 4 órában. Hom. II. I. — Platonis Apol. Socr. — Herodoti, VII, 1—70. Tankönyv: Dr. Csengeri János, Homeros Iliása. Budapest, 1886. Dr. Szamosi János, Szemelvény Platon műveiből. Budapest, 1883. Herodoti epit. ed. Andr. Wilhelm. Vindob. 1884. Curtius-Ábel, Görög nyelvtan, II. r. Budapest, 1882. Kéthetenként egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tanár: Budavári József.

Történelem, hetenkinti 3 órában. Magyarország története, tekintettel a társadalmi és állami viszonyok fejlődésére. Tankönyv: A magyarok története rövid előadásban, Horváth Mihálytól. Budapest, 1876. Tanár: Magyar Gábor.

Természettan, hetenkinti 4 órában. Hőtan, az anyag szerkezete, delejesség, villamosság, a kosmographia elemei. Tankönyv: Fehér I., Kísérleti természettan. Budapest, 1882. Tanár: Farkas László.

Mennyiségtan, hetenkinti 2 órában. Kapcsolástan, kéttagúak hatványozása. Ismertetések. Tankönyv: Dr. Lutter, Betűszám. 1879. Tanár: Lauch János.

Bölcsészeti előtan, hetenkinti 3 órában. Psychologia: a lelki élet mivolta s megismerésének módszere, a lelki állapotok osztályozása, a kép-

zetek (ismerés), érzelmek (kedély) és vágyak (akarat) psychológiája, a lelki és testi élet viszonya. — Logika: a gondolkodás mibenléte és formái, a logika fölosztása, az elemtan. Tankönyvek: Dr. Klamarik János, Psychologia. Budapest, 1885. U. a. Logika. Budapest, 1882. Tanár: Farkas László.

Tornázás, hetenkinti 2 órában. Rendgyakorlatok helyben és menetközben: húzódások és vonulások, összetett szabadgyakorlatok, botgyakorlatok szabadgyakorlatokkal összekötve. Szerelvényeken: a tám-, nyiktámlengés, menés- és szökésgyakorlatok; lengés, föl- és átlendülés, forgásgyakorlatok, magas és távugrás. Tanár: Timina Ödön.

Írásbeli föladványok.

I. A magyar nyelvből és irodalomból.

V. osztályban.

Gondolatok a tanév elején. — Oktató levél, melyben a magyar nyelv tanulása ajánlatik. — Halottak napján. Elmélkedés. — Midőn legnagyobb az inség, legközelebb az isteni segély. Megfejtés egy rövid elbeszélésben. — Törekedjél ismeretekre, Kölcsey Paraenesise alapján. Kibővítés. — A tolvaj és rágalmazó. Összehasonlítás. — Arany János „V. László“ cz. balladájának fejtegetése. Műmagyarázat. — Mátyás király. Jellemrajz. — A barátságról. Értekezés. — Hazádnak rendületlenül légy híve oh magyar. Kria.

VI. osztályban.

A történelem az élet mestere. Értekezés. — Mennyit változtathat a költői feldolgozás a történeti anyagon? Fejtegetés. Coriolánus, Volumentia és Menenius Agrippa jellemzése. Shakspere tragoediája nyomán. — Shakspere „Coriolanus“ cz. tragoediájának rövid tartalma és szerkezeti elemzése. — II. Rákóczy Ferencz megszabadulása bécsujhelyi fogságából. Tört. értekezés. — VII. Károly svéd király. Jellemrajz. — Kölcsey „Védelem P. J. számára“ cz. beszédének vázlata és szerkezete. — Deák Ferencz „Felirati javaslatá“-ban előforduló érvek és azok forrásai. — Perikles halotti beszédének gondolatmenete és szerkezete. (Hunfalvy P. tanulmányából.) — Legjobb örömeinket kellemetlenség idézi elő. Értekezés.

VII. osztályban.

Elmélkedés a lefolyt szüenidőkről. — A római köztársaság fényének és hanyatlásainak okai. Tört. értekezés. — Magyarország földrajzi fekvésének előnyei és hátrányai. Földrajz-történeti értekezés. — A „Zrinyiász“-ban előforduló főbb epizódok elemzése a művészi hatás szempontjából. Poet. értekezés. — A víz alakí változásai; ezeknek okai és következményei. Természettani értekezés. — A ballada szerkezeti sajátosságai a magyar irodalom e nemű jelesebb termékei alapján. Poet. értekezés. — A szerencse mezőt ad, de a győzelmet rajta csak az erény vivhatja ki.

(Eötvös.) Értekezés. — „A magyarokhoz“ cz. óda fejtegetése tartalom, alapeszme, szerkezet, előadás és külalak tekintetében. — „Bánk bán“-ból a III. felv. meséjének lényege, ezzel kapcsolatban a főhős jelleme. — Kisfaludy Károly „Csalódások“ cz. vigjátékának tartalmi kivonata.

VIII. osztályban.

A tudományos haladás küzdelmei és diadalai. Elmélkedés. A levegő haszna és szerepe a természet háztartásában. Természettani értekezés. — Szent István, mint a magyar állam megalapítója. Történelmi értekezés. — A tragikum az ó klasszikai és az újabb kori színművekben. Aesth. fejtegetés. — Az irodalom érintkező pontjai történelmünk főbb eseményeivel. Irod. tört. értekezés. — A képzetek és fogalmak közötti különbség tekintve létrejövetelük módját és tartalmukat. Bölcs. értekezés. — Kazinczy törekvésének iránya és eredménye. Irod. tört. értekezés. — Párhuzam az eposz és dráma főhőseinek álláspontja, valamint az eposzi esemény és drámai cselekvény között. Poet. értekezés. — Fejtessék ki Kazinczy Ferencz és Kisfaludy Károly iskolája közötti ellentét. Irod. tört. értekezés.

II. A német nyelvből és irodalomból.

V. osztályban.

Aller Anfang ist schwer. — Der Gerechte. — Das Übel. Cid rächt die Schmach seines Vaters. — Ende gut, alles gut. — Die Fische. — Das Obst. — Eine ehrliche Hand kommt durch jedes Land. — Die Zeit heilt alles. — Wissen ist Macht.

VI. osztályban.

Der Hase. — Der Nutzen guter Bücher. — Die Weinlese. — Gedanken am Schlusse des Jahres. — Der Winter. — Das Wohnhaus. — Ein Arsenal. — Der Frühling. — Gudrun und Penelope. — Gold giebt Geltung.

VII. osztályban.

Das Papier. — Die Geschicklichkeit des Menschen. — Die Uhren. — Der Krieg. — Ehre das Alter. — Schau, trau wem. — Das Schulhaus. — Der Markt. — Kenntnisse sind der beste Schatz. — Der Mensch ist meistens Selbst sein grösster Feind.

VIII. osztályban.

Die Künste erheitern das Gemüth des Menschen. — Socrates zwischen seinen Schülern. — Die Lebensweise der Deutschen im Mit-

telalter. — Die Entwicklung des Verkehrs in Europa. — Ist die Selbstbildung nur nützlich oder auch nothwendig? — Übung macht den Meister. — Was Hänschen nicht gelernt hat, kann Hans nicht. — Die Wahl der Lebensbahn. — Du bist ein Mensch! Erwäge und bedenke es stets.

Érettségi dolgozatok.

1. Magyar dolgozat. Főldatott: a) Párhuzam Zrinyi és Gyöngyösi költészete között, tárgy, alkotás és jellemrajz tekintetében. Irod. tört. értekezés. b) A víz halmazállapotának változásai s az ezekkel kapcsolatos tünemények. Természettani értekezés. c) A rablókalandok okai és következményei. Tört. értekezés. Az a) alatti tételt választotta: 18, a b) alatti: 7, a c) alatti: 6. Dolgozott: 31; jelesre: 11, jóra: 13, elégségesre 7.

2. Német dolgozat. Főldatott fordításul magyarból németre: Egész életünk vizsgálat. Dolgozott: 31; jelesre; 13, jóra: 12, elégségesre: 5, elégtelenre: 1.

3. Latin dolgozat. Főldatott fordításul magyarból latinra: Cimon jeles tulajdonai. Dolgozott: 31; jelesre: 10, jóra 9, elégségesre: 11, elégtelenre: 1.

4. Görög dolgozat. Főldatott fordításul görögből magyarra: Xen. Cyrop. VII. (Z) 1, 10—16. Dolgozott: 31; jelesre: 7, jóra: 7, elégségesre: 14, elégtelenre: 3

5 Mennyiségtani dolgozat. Főldatott:

a) Meghatározandó e kifejezésnek $\sqrt[3]{67}$ értéke háromféle módon: a) gyökvonással, b) logaritmussal, c) Newton kéttagi tétele segítségével.

b) Meghatározandó a kör körül írt szabályos 8 szög kerülete, ha ugyanezen körben a 45° középponti szögnek megfelelő körhasitvány területe $9\cdot4812$ m². Dolgozott: 31; jelesre 12, jóra: 9, elégségesre: 7, elégtelenre: 3.

A tanulók előmenetele.

A) A kötelezett tantárgyakban.

ELSŐ A. OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása. öszöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet
	Vallás tan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Szám tan	Rajzoló mértan	Szépírás	Tornázás	
Bácsi Béla	2	3	3	3	3	3	3	2	1
Basch István	1	2	2	2	1	3	2	3	1
Billich Péter	3	4	4	4	4	4	2	—	2
Böröcz Mihály	1	2	2	2	2	3	1	3	1
5 Bürger Adolf, zsidó	3	4	4	4	4	4	4	4	3
Csányi József	1	1	2	2	2	2	2	2	1
Czérna Jenő	1	3	3	3	3	2	2	3	2
Eichenbaum János, zsidó	3	2	3	2	2	3	3	2	2
Eichenbaum Miksa, zsidó	3	3	3	3	3	3	3	3	2
10 Eisele József	2	3	3	3	2	3	2	2	1
Eisenstein Károly, zsidó	2	1	1	1	1	2	2	2	1
Gehl János	3	3	3	3	3	3	2	3	2
Grósz Mór, zsidó	1	2	3	1	2	3	2	3	1
Grünwald Ignác, zsidó	2	3	2	2	2	3	3	3	2
15 Janikievits Balázs, gör. kel., ism.	1	2	2	1	1	2	2	3	2
Jevrits Szilárd, gör. kel.	1	2	2	1	2	2	2	2	1
Jójárt Illés	1	1	2	2	2	2	2	2	1
Juhász Géza	1	2	3	2	2	1	2	2	1
Juhász István, gör. kath.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
20 Jungén László	1	1	2	1	2	1	1	2	1
Jurenák István, ágost.	2	3	3	3	3	4	2	2	2
Kalapis György	3	4	4	4	4	4	3	3	3
Kauden Miklós	1	2	2	3	3	3	2	3	1
Kiss Géza	4	4	4	4	4	3	4	3	3
25 Kostiala Sándor	2	3	3	2	2	2	3	2	2
Kuhn Henrik	4	4	4	4	4	4	2	2	2
Lábdy Kálmán	2	3	3	3	3	3	1	2	1
Löwinger Jenő, zsidó	2	3	3	2	3	3	3	2	1
Magyar Andor	4	4	4	4	4	4	4	3	2
30 Magyar Ede	1	3	3	3	2	3	3	3	2
Mihály Ferencz	2	4	4	3	3	3	2	2	2
Muzsay Kálmán	3	4	4	4	3	3	4	3	2
Nagy György	3	3	4	3	4	3	3	4	2
Nagy Sándor	2	4	4	4	4	4	2	4	2

A tanuló neve és vallása, öszöntőndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépírá		Tornázás
35 Pap János	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Politzer Lipót, zsidó	1	1	1	1	1	1	2	1	1
Popovits Vlada, gör. kel.	2	4	4	4	4	3	1	3	1
Prágai Ignác	1	2	2	1	2	1	1	1	1
Raffner Dezső	2	4	4	3	4	3	2	2	2
40 Rózsa Antal	1	3	3	2	3	2	3	3	1
Scheirich Mihály	3	3	3	3	3	3	3	3	1
Schreyer Domokos	1	3	2	2	1	2	1	2	1
Skultéty Gyula, ágost.	2	3	2	2	2	2	3	2	1
Sterba Emil	2	2	3	1	3	3	1	3	2
45 Stumpf Károly	2	3	3	3	3	2	2	1	1
Szakolczay Gyula, helv.	3	2	2	1	3	1	1	2	2
Szegő Henrik, zsidó, ism.	1	2	2	1	2	1	3	2	1
Szokolay Gusztáv	3	3	3	3	3	3	2	1	1
Szuhonits György	1	2	2	2	2	3	1	2	1
50 Tápay Ferencz	1	1	2	1	2	1	2	2	1
Tary Gyula	4	4	4	4	4	4	3	3	3
Teffer Károly	4	3	4	4	3	3	2	1	2
Tiefenthaler Edgár	1	3	3	2	2	2	1	2	1
Till Viktor	1	3	3	3	3	3	1	3	2
55 Tillger Miklós	2	3	3	3	4	3	2	3	2
Tóth Antal	1	3	4	3	3	3	2	2	1
Vadász Dezső	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Varga István, helv.	3	3	3	3	3	2	2	1	2
Zimányi Lajos	1	1	1	1	1	1	1	—	1

Kimaradtak:

60 Antalfy János, ism.	65 Fürj István.
Deutsch Márkus, zsidó.	Junger János.
Dobránszky Béla.	Krausz József.
Eördög István.	Petrov András, gör. kel.
Frankl Henrik, zsidó.	Rech Mátyás.
70 Szubin Lázár, gör. kel.	

Összesen : 70.

ELSŐ B. OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, osztályos vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépíráás		Tornázás
Ádám Fülöp, zsidó	3	3	4	4	3	3	3	4	2
Ausländer Mihály, zsidó, ism.	2	2	2	3	2	3	3	1	2
Balogh Lajos	4	3	3	4	3	4	2	4	1
Báló Antal	3	3	3	3	3	3	3	3	2
5 Barna Leander	1	2	3	1	3	3	3	2	1
Bauer János	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Belgram József	1	3	3	2	3	3	2	1	1
Berdenich Ernő	1	1	2	1	1	1	1	1	1
Brankován István, gör. kel.	2	3	3	2	3	3	2	2	1
10 Csikós Ádám	1	2	2	1	3	2	2	2	1
Dákics György, gör. kel. . . .	2	3	4	3	4	3	3	4	2
Donauer Jenő	2	3	3	2	3	3	3	3	2
Fehér Jenő	3	2	2	2	3	3	1	2	1
Ferderber Lajos, zsidó, ism. . .	2	3	3	3	3	2	3	1	2
15 Francz József	3	4	4	4	3	3	3	2	2
Fuchs Gyula, id.	3	3	4	3	4	3	3	2	2
Fuchs Gyula ifj.	3	3	3	2	3	3	3	3	1
Heinz Jakab	1	2	2	1	1	1	1	3	1
Heller Antal, ism.	2	3	3	3	3	2	1	1	2
20 Hoffmann Dezső, zsidó, ism. . .	1	3	3	3	3	3	3	2	1
Hubertus Ödön, ism.	1	1	2	1	2	3	2	2	1
Jakob Miklós	1	2	3	3	3	2	2	3	2
Jambrik Gyula	1	2	2	2	3	2	1	2	1
Jancsó Kajetán	3	3	3	3	3	3	3	2	2
25 Juhász Imre, ism.	2	3	3	2	3	2	2	1	1
Jung Miklós	3	4	4	4	3	3	3	3	2
Kiss Ferencz	3	3	3	2	3	3	1	3	1
Knócz István	3	4	4	4	4	4	4	2	1
Kohl József	3	3	3	3	3	2	2	3	2
30 Kontrászi Dezső	2	2	3	1	3	2	2	2	2
Letz Lajos	2	3	3	2	3	2	2	1	1
Lind Gyula	1	2	3	1	2	2	1	1	1
Loch Mihály, ism.	1	1	1	1	2	2	2	1	1
Löbl Andor, zsidó	3	2	3	2	3	2	2	3	1
35 Löbl Izidor, zsidó	3	3	4	3	3	3	3	—	2
Marianovich Béla	3	4	4	4	3	3	2	1	3
Martinovics András, gör. kel.	1	1	2	1	1	1	1	3	1
Masa Gyula, ism.	2	2	3	2	3	2	2	3	2
Micheller János, ism.	3	3	3	2	3	2	3	2	2
40 Moor József	3	4	4	4	3	4	4	3	2

A tanuló neve és vallása, öszöntündijas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépíráás		Tornázás
Nagy Dezső, helv.	3	4	3	3	4	4	3	2	2
Németh József	3	3	3	2	3	3	3	1	3
Penszl Antal, ism.	2	3	3	1	3	2	3	1	2
Rajner Aladár	3	3	3	3	3	3	3	3	1
45 Réger Jenő	3	3	4	4	4	4	2	4	2
Rosenberg Zsigm., zsidó, ism.	2	3	4	3	3	3	3	3	2
Schmidt József	2	3	3	2	3	3	1	3	1
Schneider Miklós	3	3	3	4	4	4	4	3	2
Schulde Frigyes	2	3	3	3	3	2	2	3	2
50 Staudt Ferencz	4	3	4	4	4	4	3	2	2
Tanay Frigyes	3	3	4	3	4	3	3	3	1
Tary János	1	2	2	1	3	3	3	2	1
Torma József	2	2	2	1	2	3	2	3	2
Ujhegyi Lajos	1	3	3	2	3	3	3	3	1
55 Végner Arthur, helv.	2	3	3	2	3	2	3	3	1
Wart József	1	1	2	2	1	1	2	3	1
Wellisz Ödön, zsidó	2	3	3	1	3	2	3	—	2
Wild Jenő	4	3	4	4	3	3	2	3	1
Zuber István	1	2	2	1	2	2	2	2	1

Kimaradtak :

60 Csonka István.	65 Stecher József.
Csóti Mihály.	Szeghő Géza, ism.
Krikkay János.	Szroka Vilmos.
Maurer Mihály.	Weiszmann Lajos
Schorr Dávid, zsidó.	Wilhelm Mihály.

Betegek :

70 Kuhn József.   Telbisz József.

Meghalt: Méhes Lajos.

Magántanulók :

Dudvarszky Samu, gör. kel.	Husztik Lajos.
Ugrik Lajos.	

Összesen : 75.

ELSŐ C. OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Fülldrajz	Számtan	Rajzoló mértan	Szépírás		Tornázás
Aigner Béla	1	2	3	1	2	2	2	2	1
Balogh Gyula	3	3	3	2	3	3	3	2	2
Binzberger Gyula	3	4	4	4	3	3	3	2	2
Boros József, ism.	2	3	3	3	3	2	3	2	2
5 Börcsök József, ism.	4	4	4	4	4	4	3	4	3
Eisele Mátyás	1	2	3	1	3	1	1	3	1
Engelmann Miklós	4	4	4	4	4	4	2	3	2
Erdélyi Elemér	1	1	1	1	2	1	2	2	1
Eröskövy Gyula	2	3	3	3	3	3	2	2	2
10 Friedmann Sándor, zsidó	4	4	4	4	4	4	3	4	3
Fucsek Rezső	3	4	4	4	4	4	3	3	3
Gönczi Dezső, zsidó	1	1	1	1	2	2	2	2	2
Hausenstein József	1	1	2	1	1	2	1	2	1
Herz Kornél, zsidó	1	2	2	2	2	2	3	2	2
15 Holtzer Aladár, zsidó	2	3	3	1	2	3	3	3	2
Horváth Ferencz	3	4	4	3	3	4	3	4	2
Jancsó Kázmér, ism.	2	3	3	3	3	2	2	2	2
Kain Andor, ism.	2	3	3	2	3	2	3	2	2
Karbach József	3	4	4	4	4	3	3	4	2
20 Kirschenheuter Gyula	3	4	4	3	4	3	3	3	2
Kiss Béla	2	3	3	2	2	3	2	2	2
Klein Béla, zsidó	2	2	2	1	2	2	2	3	2
Kosányi János	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kovács Zoltán, ágost.	2	2	2	2	2	3	3	2	1
25 Lakatos Dezső	3	3	3	3	3	3	3	2	3
Lambert János	2	3	2	3	1	3	3	2	2
Laub János	3	4	4	4	4	4	2	4	2
Löb Péter	4	4	4	4	4	4	3	3	2
Menner Aladár	3	4	4	4	4	3	2	2	2
30 Müller József	3	4	4	3	4	3	3	3	2
Müller Vilmos, zsidó	1	2	2	2	3	3	2	2	2
Reihmann Béla, zsidó	2	3	3	3	3	3	3	3	2
Reitzer Emil, zsidó	2	3	3	3	4	4	3	2	2
Reuter Miklós, ism.	2	3	2	3	3	3	2	3	2
35 Rochnyák József	1	3	3	3	4	3	2	4	1
Rubinger Aladár	3	4	4	4	3	3	2	3	3
Schannen Mihály	1	3	3	2	3	3	2	3	2
Scheidt Péter	1	3	3	3	3	3	2	2	2
Schleich Domonkos	1	1	1	1	1	1	2	2	1
40 Schorsch Pál, ism.	3	3	3	3	3	2	2	1	2

A tanuló neve és vallása, öszöntűndijas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Itajzóló mértan	Szépírás		Tornázás
Sennowitz Gyula, ágost., ism.	1	3	4	3	3	3	2	2	2
Steigerwald Adám	2	3	3	3	3	3	4	3	1
Stern István, zsidó	1	2	3	2	2	2	3	2	2
Szendefy Elek, ism.	2	2	2	2	3	2	2	1	2
45 Szentgyörgyi Mihály, helv.	1	3	3	3	3	3	2	2	2
Szép Géza	1	2	3	2	3	2	3	2	2
Szöke Lőrincz	1	1	1	1	2	1	2	2	1
Szüics István	2	3	3	2	3	3	2	3	2
Tajty Kálmán	3	3	3	3	3	3	2	2	2
50 Tóth Kálmán	1	2	2	2	3	2	2	2	1
Tukacs József	3	4	4	3	4	3	4	3	2
Tuksa Sándor, ism.	2	2	2	3	2	2	2	2	1
Ungár Adolf, zsidó	1	1	1	1	2	1	1	1	1
Vastag Lajos	4	4	4	4	4	4	3	3	3
55 Vészits Lajos	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Vidiczky Akszentja, gör. kel.	2	3	3	3	2	3	3	2	2
Vigh József	3	4	4	4	4	3	3	2	2
Wegel Jakab	4	4	4	4	4	4	3	3	2
Wickl István	3	3	3	3	4	3	2	3	1
60 Wolleck Géza	3	3	3	3	3	3	2	2	2
Zechmeister Aurél	2	3	4	3	4	3	4	3	2
Zimányi Dezső	2	2	2	3	3	2	2	3	1
Zsigmondy József	2	4	4	3	3	4	3	4	3

. *Kimaradtak :*

Biacsi Sándor.	Schnur Zsigmond, ism.
65 Csupák Antal.	Urbanovics Mihály.
Jedlicska Gyula, ism.	Zsuffa Dezső, ism.

Vizsgálatlan maradt : 70 Gasztány Sándor, ism.

Összesen : 70.

MÁSODIK A. OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, osztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számtan	Rajzoló mértan	Szépírás		Tornázás
Agócsi István	2	3	3	2	3	3	3	3	2
Altwer Henrik, zsidó	2	3	3	2	3	2	2	1	2
Anika Lajos	3	2	2	2	2	3	2	1	1
Apró István	1	1	1	1	1	1	1	1	1
5 Bathó Béla	3	3	3	4	3	3	3	2	2
Bauer Dezső, zsidó	1	2	3	3	1	3	2	2	2
Bloch Oszkár, zsidó	3	3	4	2	4	3	3	2	2
Bózsó Nándor	3	3	3	2	3	3	2	3	1
Braunsteiner Olivér	3	2	2	2	3	3	2	3	2
10 Cherrier János	3	4	4	2	3	3	3	3	3
Czimer Dezső	3	3	4	4	3	3	4	2	3
Farkas József	1	3	4	2	2	2	3	2	2
Ferenczy István	1	1	2	2	1	2	2	1	1
Fisch Ignác, zsidó	1	1	2	3	1	3	3	2	1
15 Francz Géza	3	3	4	3	4	3	3	2	1
Gál Ferencz	2	3	3	2	3	2	2	1	2
Gilsdorf György	3	3	2	3	2	3	1	1	1
Gottlieb Jakab, zsidó	2	2	3	3	2	2	3	3	2
Gönczi Jenő, zsidó, ism.	1	3	3	3	3	3	3	3	1
20 Grünfeld Ernő, zsidó	1	2	3	2	3	2	3	3	2
Gyulai Gyula	2	1	2	1	2	3	3	3	2
Gyurkovics István, gör. kel., ...	1	2	2	3	3	2	4	2	2
Hegedűs Antal	1	1	2	2	1	2	3	2	1
Hesser Jenő, zsidó	3	4	3	3	3	3	3	2	2
25 Heszlényi József	3	3	3	3	3	3	4	3	2
Horváth József	3	2	3	2	3	3	3	3	3
Janisch Gyula, ágost.	1	2	3	3	2	3	3	2	1
Jeck Ferencz	1	3	3	2	2	1	2	2	1
Katona Ferencz	3	3	3	3	3	3	3	1	3
30 Kelcsó János	2	3	3	2	3	2	2	1	1
Kipper Károly	2	2	1	1	2	2	1	1	1
Kirschenheuter József	2	4	4	4	3	4	2	3	2
Klein Vilmos, zsidó	1	1	1	1	2	2	2	2	1
Korpássy Gyula	3	3	3	3	3	2	3	2	2
35 Kovács László	3	3	4	3	4	4	3	2	2
Kratochwill Miklós	2	2	2	2	2	2	2	3	1
Lackner Gyula, ism.	3	3	3	3	3	3	3	—	2
Lauritz Jakab	2	3	3	3	3	4	1	2	2
Lembich Izák, zsidó	1	1	1	1	1	2	3	2	1
40 Mayer Dezső	3	3	4	4	4	3	3	2	3

A tanuló neve és vallása, üszöndíjas vagy ismételö-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet
	Vallásian	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépírás	Tornázás	
Mészáros Pál	2	2	2	2	2	2	2	2	1
Mihálik József	1	1	2	2	2	2	3	2	2
Muntyán Péter, gör. kel., ism.	2	3	4	4	3	3	3	2	2
Nagy Pál	3	3	4	3	3	4	3	3	2
45 Nemeckay Dezsö	3	3	3	2	3	2	4	3	3
Neumer József	3	3	4	4	3	4	2	2	2
Nyáry Béla	2	2	3	2	1	2	2	2	1
Nyilasy Károly	1	3	3	3	2	1	3	2	1
Okánovics Gábor, gör. kel. . .	2	3	3	3	3	4	3	3	2
50 Oravitz József	2	3	3	2	3	3	3	1	2
Ördög Ferencz, ism.	1	3	3	2	3	2	2	3	1
Pap Imre	2	2	2	1	2	2	2	1	1
Parragi Ferencz	3	3	3	2	3	2	2	1	2
Pálmay János	2	2	2	2	1	2	3	2	1
55 Pfeilschifter Mihály	2	3	3	2	3	3	3	2	2
Politzer Leo, zsidó	1	1	2	3	2	2	2	3	1
Rainer Ágoston	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Rátkovics Mihály	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Reimiger Hermann, zsidó . . .	2	1	1	1	1	2	3	3	1
60 Schréger Lajos, zsidó, ism. . .	3	3	3	2	3	3	3	3	2
Schütz Ádám	2	2	2	2	2	2	2	2	1
Steiner Ármin, zsidó	2	3	3	3	3	3	4	2	2
Szabó Kálmán, helv., ism. . . .	3	3	3	4	3	3	3	1	3
Szende Mihály, zsidó, ism. . . .	2	3	3	3	2	3	4	2	2
65 Timina Béla	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Tombác Károly	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Treszky Sándor	3	3	4	4	4	3	3	2	2
Weil Éde, zsidó	3	3	4	4	3	4	3	3	2
Weisz Béla, zsidó	1	1	1	2	1	1	1	1	1
70 Weisz Jakab, zsidó	1	2	2	2	1	2	2	2	2

Kimaradtak :

Robitsek Sándor, zsidó.   Stoy Viktor.   Telbisz György.

Magántanulók :

Heimann József.   Krámer Elemér.
75 Hirschenhauser Sámuel.   Ofner Tivadar.

Összesen : 77.

MÁSODIK B. OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e ?	T a n t á r g y a k								
	Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépíráás	Tornázás	Magaviselet
Asprits Velimir, gör. kel.	1	2	2	1	3	3	2	2	2
Ausländer Dezső, zsidó	3	2	3	1	3	3	3	2	1
Agoston Árpád	3	3	4	3	4	3	3	3	3
Balog Márton zsidó, ism.	1	3	4	4	3	3	2	4	2
5 Barcsay Károly, helv.	3	3	4	4	4	3	3	3	3
Barnafy Kálmán, ism.	2	3	3	3	3	2	2	2	2
Bába Imre	1	2	2	1	2	2	2	2	1
Benedict Gyula, zsidó	1	2	2	1	2	2	3	2	2
Biacsi Béla	3	3	4	3	4	3	3	3	3
10 Biacsi Vilmos	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Blázsity Zsarkó, gör. kel.	3	3	4	4	3	3	2	3	2
Blüh Kálmán, zsidó	3	3	3	1	2	3	2	3	2
Bozóky Ferencz	3	3	4	4	4	4	3	2	3
Bóhm Vilmos, ism.	2	2	3	2	3	2	2	2	1
15 Bozsini Jászón, gör. kel.	2	3	3	3	3	3	2	1	3
Böröcz Illés	2	2	3	3	3	2	2	2	2
Dimánd Imre, zsidó	2	3	3	2	2	3	3	2	2
Fischer Jenő, zsidó	1	1	1	2	2	2	2	1	1
Gazdag János	3	3	4	3	3	2	3	2	3
20 Genát Mór, zsidó	2	3	4	4	4	4	3	—	2
Glänzer Jenő, zsidó	3	3	4	4	4	3	3	3	3
Halász István	2	2	3	3	4	2	3	3	3
Horváth Béla	1	3	3	1	3	3	3	2	2
Horváth Lajos, helv.	1	3	3	3	3	2	2	3	2
25 Janik Rezső, ism.	1	2	3	2	3	2	3	3	2
Kállay Dénes, ism.	3	3	4	3	4	3	3	1	3
Kelemen József, zsidó	2	2	2	2	2	3	2	1	2
Kibling Ferencz	1	2	2	1	3	2	2	2	1
Kiss Zoltán	1	1	1	1	1	1	1	1	1
30 Kment Agoston	3	3	4	2	4	3	3	2	2
Koch Béla, zsidó	2	1	1	1	2	3	2	3	2
Kóhn Károly, zsidó	2	2	3	3	2	2	3	3	2
Konecsny Sándor	1	2	2	1	2	1	2	1	1
Krsztekánits János, gör. kel.	1	3	4	1	3	2	2	3	2
35 Lefkovits Illés, zsidó	1	3	3	3	3	2	2	3	1
Marsovszky Árpád	3	3	3	3	3	3	2	2	1
Martin János	3	3	4	3	3	4	3	2	2
Martin József	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Mányov Venczel	1	2	2	2	2	3	2	3	1
40 Montag Gyula	2	3	3	2	3	2	2	3	2

A tanuló neve és vallása, üszöntendőjas vagy ismétlé-e?	T a n t á r g y a k							Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számtan	Rajzoló mértan	Szépíráás		Tornázás
Nagy József	2	3	3	2	3	3	3	3	2
Nagy László, hely. ism.	1	3	3	3	3	2	2	2	2
Niklós János	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Ott Gusztáv	2	2	2	1	3	1	2	2	2
45 Ottovay István	2	2	2	1	3	2	3	1	2
Pauker Károly, zsidó, ism.	3	3	3	3	3	2	2	2	2
Pálmay Aladár	3	3	3	3	3	3	3	2	3
Pitzer József, ism.	3	3	4	3	3	2	2	1	3
Popovits Sándor, gör. kel.	1	2	2	1	3	1	2	2	2
50 Pottyondy Károly	3	3	4	3	4	3	3	3	2
Puskov Péter	3	3	3	3	3	3	2	—	2
Redényi József	3	3	4	3	4	4	2	2	3
Rennich János	1	2	1	2	2	3	2	2	2
Rieglmayer Péter	3	3	3	2	2	3	2	2	3
55 Rietly Aurél	2	2	3	2	3	2	3	3	2
Schmeltzer Miklós	2	3	3	4	4	3	2	2	3
Sümegei Zoltán, zsidó	2	3	3	3	3	3	3	2	2
Szauer Béla	2	2	3	2	3	3	3	3	1
Szegő József, zsidó	2	3	3	1	3	3	2	3	2
60 Seelenfreund Salamon, zsidó	1	3	3	3	3	2	3	3	2
Szeles József	2	2	2	1	2	2	2	2	2
Székely Gyula	3	2	3	2	3	3	3	2	2
Szentgyörgyi Ferencz, hely.	1	2	3	2	3	2	3	1	1
Temesváry Imre, ism.	2	2	3	1	3	2	3	—	2
65 Vanie Rudolf	1	1	1	1	2	1	1	2	1
Varga József, ism.	3	3	3	2	4	2	4	3	3
Vatzke Frigyes	1	2	2	1	2	1	2	2	2
Várady Antal	3	2	3	2	3	2	2	1	2
Várnai Dezső, zsidó	2	2	2	1	2	2	3	1	2
70 Vetzler Mátyás	2	3	3	3	2	2	2	2	2

Vizsgálatlan maradt: Alsó Ödön.

Kimaradtak:

Bálint Nándor. Kubina Béla.
Jäger Ernő. 75 Neurohr Miklós.
Perle Gyula.

Meghalt: Katona Mihály.

Összesen: 77.

HARMADIK A. OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása. Ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettani földrajz	Számítan	Rajzoló mértan		Tornázás
Abendsehein Miklós	2	3	1	4	3	3	3	2	3	2
Aubermann Miklós	1	2	1	2	1	2	3	2	3	1
Bathó Sándor	2	3	3	3	2	3	3	3	2	2
Báló János	1	2	1	2	1	2	3	2	3	1
5 Bezdán János	1	1	2	2	1	2	3	1	2	1
Brünn Dezső, zsidó	3	4	2	4	4	4	3	4	3	3
Csányi János	1	2	2	2	2	2	3	3	3	1
Czinner Vilmos, zsidó	3	3	3	4	2	3	3	3	—	1
Eichner Sándor, zsidó	1	4	1	3	3	3	3	3	3	1
10 Eisenberger Emil, zsidó	2	2	2	2	2	3	3	3	3	2
Frank József, zsidó	1	1	1	2	1	1	2	1	1	2
Fráter Ferencz	2	3	3	4	3	3	2	2	3	1
Gaszner János	3	4	3	4	4	4	4	3	2	3
Goldmann Dezső, zsidó	1	2	1	2	2	2	3	2	—	1
15 Hönig István	3	4	3	4	4	4	3	4	3	1
Jónás Antal	2	4	3	4	3	3	4	2	2	2
Kálmán Benjámín	2	3	2	3	2	3	3	2	1	2
Károlyi Antal	3	3	3	4	3	3	3	3	3	2
Kisági Béla	3	4	3	4	3	3	4	3	3	3
20 Kohn Fülöp, zsidó	1	3	2	3	2	3	3	2	1	2
Liptai Imre, zsidó	1	2	1	3	2	3	3	3	—	1
Marsovszky László	2	3	2	3	2	3	2	3	3	1
Méhes János	1	3	1	2	1	3	3	2	3	1
Mészáros János, ism.	1	3	2	3	1	3	3	1	3	2
25 Milkó Gyula, zsidó	1	1	1	2	1	3	3	3	3	1
Miresov Antal	2	2	2	3	2	3	3	2	2	1
Nyilasy Agoston	1	3	2	3	2	3	2	2	2	1
Pauker Ármin, zsidó	2	4	3	4	4	3	4	4	3	2
Páhány János, hely.	1	2	2	2	1	2	2	1	—	1
30 Pálmay Endre	1	2	3	3	2	3	2	2	3	1
Pfann József	1	3	2	3	1	3	2	1	1	1
Pollák Emil, zsidó	2	1	2	2	2	3	2	2	2	1
Prelogg József	2	4	3	3	3	3	3	3	3	2
Ráck Lajos	1	3	2	3	2	3	2	3	2	1
35 Reitter Rudolf	1	2	1	3	2	2	2	2	2	1
Sándor István	1	3	2	3	1	2	2	1	2	1
Schreiber Vilmos	2	3	1	3	2	3	2	2	2	1
Schulhof Árpád, zsidó	1	2	2	3	2	2	2	3	3	2
Schulhof Emil, zsidó	1	3	2	3	2	1	2	1	3	2
40 Schwarz Lipót, zsidó	1	3	2	3	3	3	3	3	3	1

A tanuló neve és vallása, ösztündíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k									Magaviselet
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettani földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Tornázás	
Schweiger Sándor, zsidó	1	2	2	3	1	2	2	2	2	1
Schweiger Zoltán, zsidó	1	2	2	2	1	2	2	2	1	1
Stverteczky Elemér	1	3	3	4	1	3	3	3	3	1
Sümegi Lázár, zsidó, ism.	1	3	3	3	1	3	3	3	3	1
45 Szabó László	1	2	2	1	1	2	2	1	2	1
Szécsén Ferencz, zsidó	1	2	2	2	1	1	2	2	1	1
Tombácz István	1	2	2	3	1	1	2	2	1	1
Turánszky József	1	2	1	3	3	3	3	3	3	1
Varga Ferencz	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
50 Vogel Ákos	1	2	2	3	1	3	3	3	1	1
Vojatsek Emil	2	4	3	4	3	4	3	3	3	2
Zeke Imre	2	3	3	2	2	3	3	2	1	1

Kimaradtak :

Friedrich György	Prelogg János, ism.
Horváth Dezső, ism.	Schneider Ede
55 Kuesora Mihály, ism.	Schönwald Zoltán, zsidó
Nyilasy Andor, ism.	

Beteg :   60 Schwarz Aurél, zsidó.

Összesen : 60.

HARMADIK B. OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r e g y a k									Magaviselet
	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettani földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Tornázás	
Alacs József	1	2	4	3	2	3	3	3	3	2
Arnold Gyula	1	2	3	3	2	2	2	2	2	2
Besskó József	3	4	3	4	4	3	2	4	2	3
Bodnár Imre	1	2	2	2	2	3	3	2	2	2
5 Brück Mór, zsidó	3	3	3	3	3	3	4	3	4	2
Deutsch Manó, zsidó	1	3	2	3	3	3	3	2	3	2
Éberstein Ferencz	3	4	4	4	4	3	4	4	2	3
Ehling Ernő	1	3	2	4	3	3	3	3	3	2
Fajka János	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2
10 Feldbauer Lajos, zsidó	1	3	2	3	3	3	3	3	3	2
Fodor Jenő, ágost.	1	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Fröhlich Jenő	2	2	2	3	2	2	1	2	2	2
Geiringer Károly, zsidó	1	3	3	3	3	3	2	3	3	2
Gerentsér Zoltán	2	1	3	3	1	3	3	2	2	1
15 Gettman Rezső	2	3	2	3	3	3	3	3	3	2
Götz Béla	2	3	3	3	2	3	2	2	3	1
Györy Gyula	1	2	2	3	2	1	2	2	2	1
Huszárik Béla, ágost.	1	3	2	3	2	2	3	2	3	2
Katona János	1	2	1	1	1	2	2	1	2	1
20 Kovács Pál, öszt.	1	1	2	1	2	2	3	2	2	1
Kubinszky Lajos	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Laub József.	1	1	2	2	1	2	2	1	2	1
Lippay György	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Löwy Manó, zsidó	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2
25 Martzy Ferencz	2	3	2	4	3	3	3	3	3	2
Mihalovics Béla	1	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Molnár Sándor	1	2	3	3	2	3	3	2	3	2
Múth Gáspár	1	2	1	2	2	2	2	1	2	1
Nováky Árpád	2	3	3	3	3	3	3	2	1	2
30 Pap Akos, ism.	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Politzer József, zsidó	1	3	2	3	3	3	3	3	3	2
Pollovics Mihály	1	2	1	2	2	2	3	3	3	2
Pósz Henrik	1	2	3	3	2	3	3	3	—	2
Rein Péter	1	2	2	3	3	3	1	2	3	2
35 Reiter Imre	1	2	1	2	2	2	1	1	2	1
Rosenbaum Pál, zsidó	3	3	2	3	3	3	2	3	3	3
Sachs Henrich, zsidó	1	2	2	2	2	3	2	2	3	1
Sátor József.	2	2	3	2	2	2	3	3	—	1
Schmidt Béla	2	3	3	4	3	3	3	3	2	2
40 Stuprich Oszkár	1	3	1	3	2	3	2	3	3	2

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r s z a m									
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettani földrajz	Számítás	Rajzoló mértan	Tornázás	Magaviselet
Szabó Mihály	1	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Székely Győző	3	3	3	4	3	3	4	3	2	2
Sztojsits Vladimir, gör. kel.	2	2	1	2	2	2	2	2	1	1
Szuhonits Ernő	2	3	4	3	2	3	4	4	2	1
45 Tichy Gyula	2	2	3	3	2	3	3	3	3	2
Topcsiov Mátyás	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Tóth József, hely.	2	3	3	3	3	3	4	3	2	2
Ungár Ármin, zsidó	1	2	1	2	2	1	2	1	3	1
Vangyel Uzád, gör. kel.	2	3	4	3	3	4	3	3	2	2
50 Vas Károly, zsidó	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Veitzik Sándor	3	4	4	4	3	3	4	4	3	2
Zacharia Valér, gör. kel.	1	4	3	4	3	3	4	3	3	3
Zsák József	2	3	4	3	3	3	3	3	3	1

Kimaradtak:

Böngyik Árpád. Kopasz Ferencz.
 55 Csurgó István. Kun Arthur, zsidó.

Összesen: 57.

NEGYEDIK A. OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, osztályos vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettan	Algebra	Rajzoló mértan		Tornázás
Bálint Miklós	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Benedikt Dezső, zsidó	2	2	3	3	2	2	3	2	3	1
Berdenich Jenő	1	2	1	3	2	2	3	2	1	1
Bieber Jenő	1	2	2	4	2	3	3	3	3	1
5 Bojós János	2	2	3	4	2	3	3	3	2	2
Csikós József	2	3	3	3	2	3	2	3	3	1
Dimitrievics Milivoj, gör. kel.	1	1	2	3	1	3	2	2	—	1
Dózsai Mihály, zsidó	2	2	3	3	1	1	3	2	3	1
Dungyerszky Gedcon, gör. kel.	1	3	3	4	3	3	3	2	2	1
10 Fahn Miksa, zsidó	2	2	2	3	2	3	2	3	2	1
Gerzsány Ferencz	1	1	2	1	1	2	1	2	3	1
Götz Károly	3	4	3	4	2	3	3	2	4	1
Hahn Márton, zsidó	1	2	3	2	2	3	3	3	1	1
Hegedüs Jenő	1	2	2	3	1	2	2	2	3	2
15 Horváth Gyula	1	3	3	4	2	3	3	3	3	2
Huszár Dezső	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1
Huszka Jenő	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Kánitz Lőrincz	2	3	3	4	3	3	3	3	3	1
Keszler Károly, ism.	1	1	1	3	2	2	3	2	2	1
20 Kohlmann János	1	2	1	2	2	2	2	2	1	1
Kohn Dezső, zsidó	1	2	2	2	1	2	1	2	3	1
Krahl Lajos, zsidó	1	3	2	3	2	3	3	3	3	1
Kunitzer Mózes, zsidó	1	3	3	4	3	3	3	3	3	1
Kuzman Oszkár, zsidó	2	2	2	3	1	2	3	2	2	2
25 Major Agoston, gör. kath. ism.	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1
Meng József	1	3	2	4	3	3	3	2	2	1
Ottovay József	1	2	2	2	1	2	1	2	2	1
Paskesz Lipót, zsidó	1	2	2	3	3	3	2	2	2	1
Petrovics Iván, gör. kel.	2	2	2	2	1	2	2	2	2	1
30 Poldesz Richard, zsidó	1	2	1	2	1	1	1	1	2	1
Putz Károly	2	2	1	1	1	2	1	2	2	1
Rajner Oszkár	1	2	2	3	2	2	2	2	1	1
Rózsa Szilveszter	1	2	2	3	3	3	1	1	3	1
Rusz János	1	2	2	4	2	2	3	2	1	1
35 Szécsén Vilmos, zsidó	1	1	2	3	2	2	2	2	2	1
Tápay Jenő	1	2	3	4	2	3	3	2	3	1
Temesváry Géza	1	2	3	3	2	3	3	3	1	2
Tichy György	1	2	2	2	2	1	1	2	3	1
Tóth János	1	3	2	3	3	3	1	3	3	1
40 Varga József	1	2	3	2	1	3	1	2	3	2

A tanuló neve és vallása. öszöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természetrájk	Algebra	Rajzóló mértan		Tornázás
Wellisz Arthur, zsidó	1	1	2	1	1	2	1	2	3	1
Vetóó Márton	1	1	2	3	1	2	1	2	2	1
Wolf Izidor, zsidó	1	1	2	3	2	3	2	3	1	1
Wolf Lipót, zsidó	1	2	2	2	3	3	2	3	3	2

Kimaradtak :

45 Balog István.   Jevrics Dusán, gör. kel.

Összesen : 46.

NEGYEDIK B. OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettud.	Algebra	Rajzoló mértan		Tornázás
Bálint Géza	1	2	3	3	3	2	3	2	1	1
Benedikt Jenő, zsidó	1	1	1	1	2	2	1	1	2	2
Blaustein Náthán, zsidó	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1
Bodnár Zsigmond	1	1	2	2	1	2	2	2	1	1
5 Feiszthammel Márton	1	2	2	3	2	3	2	1	2	1
Ferderber Béla, zsidó	1	2	2	3	3	3	1	3	2	1
Fináczy Béla	1	1	2	2	2	2	1	2	2	1
Fischer Vilmos, zsidó	1	1	1	3	1	3	3	2	—	1
Follráth Gyula	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1
10 Fromm Miklós, ágost.	2	2	3	3	3	3	2	3	3	2
Gyúrey Béla, helv.	2	1	3	3	3	3	3	2	3	1
Grüber Károly, zsidó	1	3	2	3	2	3	2	3	3	1
Gulyás László, ism.	1	3	3	4	3	3	2	2	1	2
Issekutz Jenő	1	2	2	3	3	4	2	1	2	2
15 Jakó Gyula	2	3	4	4	4	4	3	3	3	2
Jevrics Szvetozár, gör. kel.	1	3	1	3	2	2	3	3	2	1
Kreybig Rezső	2	2	2	3	2	2	2	2	1	2
Krim József	1	3	3	3	3	3	2	3	3	1
Lakatos István	2	3	4	4	4	4	3	4	—	2
20. Lamper Lajos	2	3	3	3	4	4	2	1	1	2
László Gyula	1	2	3	2	1	3	2	3	2	1
Mártis Imre	1	1	2	2	2	2	1	1	2	1
Mihalovits Ernő	1	2	3	4	2	3	3	3	3	2
Nyáry Sándor	2	3	2	3	2	3	2	2	3	2
25 Nyilasy Sándor	1	1	1	3	3	3	2	1	2	2
Papp Károly, gör. kel.	2	1	2	2	2	2	1	2	2	1
Pálfy József	1	2	3	3	2	2	2	2	3	1
Phózer Lipót, ism.	1	2	3	3	3	3	3	3	2	2
Poláček Mihály, zsidó	2	2	2	2	3	2	3	3	3	2
30 Polezner Árpád	1	3	3	3	2	3	3	3	3	2
Ráck Lipót	1	1	1	2	2	2	1	2	2	1
Reiter Miksa, zsidó	1	2	1	2	2	2	1	2	1	1
Reviczky Rudolf, öszt.	2	2	3	3	1	3	2	3	2	2
Schnabel Károly	1	2	2	3	2	1	2	3	3	1
35 Schwarcz Zsigmond, zsidó	1	3	3	4	2	3	2	3	3	2
Stankovits Miklós, gör. kel.	1	1	2	2	2	3	2	3	2	1
Szabó Gyula	1	2	3	3	3	3	3	3	2	1
Szauer Ferencz	1	2	2	3	1	3	3	2	2	1
Székesy Ferencz	1	1	3	3	1	2	3	2	3	1
40 Szilber Dezső	1	2	3	4	2	2	2	2	2	2

A tanuló neve és vallása, öszöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k									Magaviselet
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettud.	Algebra	Rajzoló mértan	Tornázás	
Szmetán Ignác, zsidó	1	1	2	1	1	1	2	1	2	1
Tajthy Zoltán	1	2	2	4	2	3	3	3	1	2
Vangyel Tibor, gör. kel.	2	2	3	3	2	3	3	2	2	1
<i>Kimaradtak:</i>										
Bokor Emil, zsidó, ism. 45 Goldstein Móricz, zsidó. Mantsov Ferencz, ism.										
<i>Magántanuló:</i> Wekerle Nándor.										
Összesen: 47.										

ÖTÖDIK OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, öszöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k									Magaviselet
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Matematika	Tornázás	
Aigner Ernő, öszt.	2	2	2	3	3	3	2	3	3	1
Arany Akos, zsidó	2	1	2	2	3	1	2	3	3	3
Baghy Pál	3	4	4	4	4	3	3	4	3	2
Bergel Lipót, zsidó	3	3	2	3	4	1	3	2	4	2
5 Biró Sándor, hely.	2	1	2	2	3	3	2	2	2	2
Boitner Kálmán	3	3	2	3	2	3	3	3	2	1
Böhm Gyula	3	3	2	3	4	3	3	3	2	1
Böhm Sándor	2	3	2	3	2	1	3	4	1	1
Darvasy Károly	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
10 Deutsch Aladár, zsidó	2	2	2	2	2	3	2	2	2	3
Deutsch Ferencz, zsidó	2	3	1	3	3	2	2	3	3	2
Dóbisz Jenő	2	3	3	3	2	2	3	3	2	1
Eesedy Ferencz	3	3	3	4	3	2	3	4	—	2
Eisele János	2	2	2	3	2	3	3	1	3	1
15 Engels Gyula	2	2	2	3	3	3	3	3	3	1
Fixmer Ferencz	2	2	3	3	3	2	3	3	1	1
Flesch Rudolf, zsidó	1	2	1	3	4	1	3	3	2	2
Gäcsér András	1	2	2	2	3	3	2	3	3	1
Gerentsér László	2	3	2	3	2	3	2	3	1	2
20 Grabherr József, ism.	2	2	2	3	3	2	2	3	3	2
Gyólay István	2	3	3	4	4	3	3	4	3	2
Haris Andor, gör. kel.	1	3	2	4	4	3	3	4	1	3
Hauser Ignác, zsidó	1	1	1	2	2	2	3	2	2	1
Held Gusztáv	2	3	1	3	3	3	3	3	1	2
25 Herbieh Lajos	2	3	3	4	3	3	3	4	3	1
Herzmansky Alfréd	2	3	3	3	3	3	4	4	3	2
Hoffmann Béla, ism.	2	3	3	3	3	3	3	3	1	1
Horváth Lajos	2	3	3	3	2	3	2	3	1	2
Jókai Endre	3	3	2	4	4	3	3	4	4	2
30 Karch János	2	3	1	3	3	2	2	3	2	2
Kohn Jenő, zsidó	3	2	2	2	2	2	3	3	2	2
Kolling Adám	3	4	3	4	3	2	4	4	2	2
Kopasz Mátyás	2	2	3	3	4	3	3	3	—	2
Kovács Gyula	3	3	3	3	4	3	4	3	3	2
35 Kövecz Károly	1	2	1	2	3	1	2	3	1	2
Krámer József, zsidó	3	2	1	2	2	2	2	3	3	2
Krieszhaber Gyula, zsidó	2	2	1	2	3	1	3	3	1	2
Laping Miklós	2	2	2	3	3	1	2	2	2	2
Lillin József	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
40 Liptai Károly, zsidó	2	1	1	3	2	2	2	3	—	1

A tanuló neve és vallása. Üszbündíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r s z a k									Magaviselet
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettud.	Menyviségstan	Tornázás	
Löwengard János, zsidó	2	2	2	3	2	2	2	3	3	1
Lövi Zsigmond, zsidó	1	2	2	2	3	1	2	3	2	1
Magyar Imre	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Mann Gyula	3	3	3	4	3	4	4	4	1	2
45 Márky Ferencz	1	2	2	2	3	1	2	2	2	1
Meák Géza	3	3	2	4	4	2	2	4	2	2
Mold József	2	2	2	3	2	1	2	4	2	1
Noszlopy Pál	1	2	2	2	3	1	2	3	2	1
Ottovay Kálmán	1	2	2	3	2	2	2	3	2	1
50 Pap Róbert, zsidó	2	1	1	1	2	1	2	3	3	1
Prandell József	1	1	1	3	3	2	2	2	2	1
Preszly Ernő	2	3	2	3	3	2	2	4	2	2
Proll Lajos	1	1	1	1	2	1	1	2	1	1
Reinitz Armin, zsidó	1	1	1	1	1	1	1	3	—	1
55 Rozgonyi Barnabás	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Singer Sándor, zsidó, ism.	3	3	2	3	4	2	3	3	1	1
Scheirich Tivadar	2	3	1	3	3	2	2	2	1	1
Schlossz Sándor, zsidó	2	2	2	2	4	3	3	3	3	2
Somogyi József	2	2	2	4	4	4	3	4	3	2
60 Sugár Viktor, ism.	1	2	1	2	1	2	2	3	1	1
Szendefy Károly	2	2	2	3	3	3	3	3	3	2
Sztojsits Iván, gör. kel.	2	3	1	3	2	2	2	3	1	2
Tiefenthäler Rudolf	1	1	1	2	2	1	2	2	2	1
Tóth Nándor	3	3	3	4	3	3	4	4	3	2
65 Török István	1	2	2	2	2	2	2	3	1	1
Varga János	2	2	3	3	3	1	2	2	2	1
Vass Béla	1	1	2	2	2	1	2	1	2	1
Wéber Miklós	3	4	2	4	4	4	4	4	3	2
Viezner Gyula	1	2	2	2	3	1	3	2	3	1
70 Weisz Izsó, zsidó	1	1	1	1	2	1	2	1	2	1
Weisz Róbert, zsidó	1	2	1	1	2	1	2	3	2	1
Zacharia Oktáv, gör. kel.	1	3	2	2	2	1	2	3	3	1
Zubánovits Sándor, gör. kel.	1	3	2	3	3	3	3	4	1	1

Kimaradtak:

Eichner Zsigmond, zsidó.	Lélek Gáspár.
75 Gábor István	Mandl Antal.
Jakó Vilmos	80 Tarnai Albert, zsidó.
Kálló Gyula.	Török Zoltán, ism.

Összesen : 81.

HATODIK OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettudj.	Meenyiségtan		Tornázás
Basch Vilmos, zsidó	1	2	2	3	2	2	2	3	3	1
Bayer Alajos	1	3	2	3	3	2	2	3	3	2
Berger Szigfrid, zsidó	3	4	2	3	3	3	3	4	3	2
Biedl Samu, zsidó	1	1	1	1	1	1	1	3	—	1
5 Biró Ignác	1	1	1	2	2	1	—	—	2	1
Bojós Alajos	1	2	2	—	—	2	2	4	2	2
Csúry József	1	2	2	2	3	1	2	3	1	2
Czettler Gyula	3	3	3	3	3	3	3	4	3	2
L. D. Elle-Vaux Béla	2	2	2	2	2	1	2	3	1	1
10 Drugarin Tivadar, gör. kel.	1	3	2	3	3	2	3	4	1	1
Engelmann Péter	2	3	3	3	3	3	4	3	1	2
Faszl György	2	2	1	3	3	2	3	3	2	2
Ferenczy Béla	1	1	1	2	2	1	1	3	1	1
Flesch Mór, zsidó	1	1	2	1	2	1	1	1	1	2
15 Fodor András	2	3	3	3	3	2	2	4	3	1
Follráth Lajos	1	1	2	1	2	2	2	3	3	1
Gera Károly	1	1	2	2	2	1	2	2	2	1
Groszberger Ármín, zsidó	2	1	2	2	3	2	2	3	2	2
Haasz Richard, zsidó	3	1	2	3	3	2	1	4	3	2
20 Hammer Jenő	1	3	2	3	3	2	2	4	1	1
Holtzer Gyula, zsidó	2	2	2	3	2	3	2	3	3	2
Hönig Sándor	1	3	2	3	3	2	3	4	3	1
Joszfóvics Miklós, gör. kol.	2	3	2	3	3	3	2	3	1	1
Király Kálmán, helv.	1	1	2	2	3	1	1	3	3	2
25 Klein Miklós	1	3	2	3	3	3	3	4	3	2
Konecsny József	1	2	1	1	2	2	1	3	2	1
Kováts Elemér	1	2	2	3	3	1	2	3	3	1
Kónya József	1	2	1	2	2	1	2	2	2	1
König Vilmos, ism.	2	3	3	3	3	1	3	4	3	2
30 Láng Gyula	1	2	2	3	3	2	3	4	3	1
Láng Kornél	2	2	2	3	3	2	2	3	2	2
Löwi Ede, zsidó	1	1	2	1	1	1	1	3	2	2
Lusztig Emil, zsidó	2	2	1	3	3	1	2	3	3	2
Massa János	1	1	1	1	3	2	1	3	2	1
35 Moravetz Gyula	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1
Móra József	2	2	2	3	3	2	2	3	1	2
Moritz Vitus	2	3	2	3	3	2	2	3	3	1
Nikolits Béla, öszt.	1	1	1	1	1	1	1	2	—	1
Obláth Jenő, zsidó	2	2	2	3	3	1	2	4	—	1
40 Pollák Ernő, zsidó	1	1	1	1	2	1	1	3	3	2

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k								Magaviselet	
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Menyiségtan		Tornázás
Pollner Kálmán	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Preszly Aladár	1	2	3	3	3	1	1	3	1	1
Prosznitz Mihály, zsidó	1	1	1	1	1	1	1	2	3	1
Rózsa István	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
45 Sávay Lajos	1	2	3	3	3	2	2	3	1	1
Schannen Ferencz	2	3	2	3	3	2	3	4	3	1
Schiller János	1	2	2	3	3	2	3	3	—	2
Schweighoffer Ödön	1	2	2	1	2	2	1	3	1	1
Sichermann Ferencz, zsidó	1	2	2	2	3	2	2	3	1	2
50 Singer Dezső, zsidó, ism.	3	3	2	1	3	3	3	3	2	2
Somogyi István	1	1	2	3	3	2	2	3	2	2
Szél István	1	1	3	3	3	1	2	3	2	1
Sziber István	1	3	2	3	3	2	2	4	3	1
Valkay Ferencz	1	2	3	3	3	3	2	3	3	1
55 Vass Károly	1	2	2	3	3	2	2	2	1	1
Zombory János	1	1	2	2	3	2	2	3	1	1

Kimaradtak:

Schlesinger A, zsidó, ism.   Schmidt Kálmán.

Összesen : 58.

HETEDIK OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása. öszöntűjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k									
	Vallás tan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Földrajz	Természettan	Memorizáltan	Tornázás	Magyariságot
Balog István	1	2	3	4	4	2	3	3	3	1
Bersán Aurél, gör. kel.	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1
Békei Nándor, zsidó	1	1	1	1	1	2	2	2	2	1
Bleier Bernát, zsidó	1	4	3	2	3	3	4	4	2	2
5 Blüh Emil, zsidó	3	2	1	2	3	3	3	3	2	2
Böhm Miklós	1	2	3	3	3	2	4	3	1	1
Bunford Gyula	1	1	3	2	3	1	3	3	1	1
Buzáth János	1	3	3	3	3	2	3	4	3	2
Dohos Ferencz, helv.	1	2	2	2	3	1	3	4	2	1
10 Dömök Antal	1	4	2	3	3	2	4	4	1	2
Erling Károly	1	1	1	1	1	1	2	2	2	1
Flesch László, zsidó	2	2	1	2	3	2	4	3	3	2
Fromm Géza, ágost.	1	1	1	2	2	1	2	3	3	1
Herzmanszky Emil	1	2	1	2	3	1	2	3	2	2
15 Herzog Izsák, zsidó	1	3	2	3	2	2	3	2	3	2
Iványkóvits Árpád	1	2	3	2	3	1	3	3	1	1
Kasza Lajos	1	2	3	3	3	2	3	3	1	2
Kellner Zsigmond, zsidó	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1
Kiss János	2	4	2	4	4	2	4	4	2	2
20 Kiss Vitus	2	2	3	2	3	1	3	4	2	1
Kovács-Kása Rókus	1	1	1	1	2	1	1	2	2	1
Krausz Jenő, zsidó	1	1	1	1	2	1	2	1	1	1
Kronstein Benő, zsidó	2	2	2	2	3	1	2	3	2	2
Lefkovits Adolf, zsidó	1	1	1	1	1	1	2	1	3	1
25 Maroscher Traugott, ágost.	1	3	2	3	3	1	2	4	1	2
Maróczy Géza	1	2	2	2	3	1	3	3	1	1
Massa Lajos	1	2	2	3	3	1	3	3	2	2
Minyov László	1	3	2	3	3	3	3	4	3	2
Molnár Imre	1	3	3	3	3	1	3	4	1	2
30 Nagy Endre	1	3	3	3	3	2	3	4	3	1
Onitiu Valér gör. kel. öszt.	1	2	1	1	2	1	2	2	2	1
Pálmay Jenő	1	2	2	3	3	1	3	4	1	1
Pohl László	1	2	2	2	3	2	3	3	—	1
Politzer Arnold, zsidó	1	1	1	1	2	2	3	3	—	2
35 Princz Manó, zsidó	3	2	3	3	3	2	3	3	3	2
Radoszav István, gör. kel.	1	2	2	3	3	1	3	3	1	2
Rojesek Sándor	1	2	2	2	2	2	3	3	2	2
Scherer Nándor	1	1	1	2	2	1	2	2	1	1
Schlesinger Hugó, zsidó	1	1	1	1	2	1	1	1	2	1
40 Schorsch Ferencz	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1

A tanuló neve és vallása, ösztündfjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r a g y a k									
	Vallástau	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Földrajz	Természettan	Meenyiségtau	Tornázás	Magaviselet
Szalay György, gör. kath..	1	3	3	3	4	2	3	3	3	2
Szerényi Jenő	1	3	1	2	3	1	3	3	—	1
Tiefenthaler Arnold, öszt. .	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Toldi Jenő	1	1	2	2	2	1	3	2	2	1
45 Vázsonyi Henrik, ágost. .	1	2	2	2	2	1	2	3	3	1
Vértes Izsó, zsidó	1	1	1	2	2	1	1	2	1	1
Vogel István, ism.	2	3	1	3	3	1	3	4	3	2
Weisz Lajos, zsidó	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1

Kimaradtak :

Doktor Ferencz, öszt.   Hegedüs István.
Loewel János.

Összesen: 51.

NYOLCZADIK OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ösztündíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r g y a k										
	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Bürocsletl előtan	Tornázás	Magavisclet
Alföldi Béla, zsidó . . .	1	2	2	2	3	2	2	2	3	3	2
Abrahám Szilveszter . . .	2	2	3	2	3	2	3	3	2	2	1
Barakovics János . . .	1	3	2	2	3	3	3	3	3	3	1
Biró Kálmán, helv. . . .	1	1	2	2	3	1	2	2	1	3	1
5 Bója László	1	2	1	1	2	1	2	2	2	2	1
Csikos Béla	1	1	1	1	2	1	1	2	2	1	1
Eberhardt János	1	1	1	1	2	1	1	2	1	1	1
Erdélyi Zoltán	1	2	2	3	4	2	3	3	2	3	2
Farkas Jenő	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2
10 Fekete Pál	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Fluck Ferencz	3	3	3	3	4	3	3	3	3	1	2
Gombkötő János	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Grosz Dávid Dezső, zsidó	2	1	2	2	2	2	3	3	2	3	1
Gruber Sándor, zsidó . .	2	2	2	3	3	2	3	3	3	1	1
15 Grün János	1	2	1	1	2	2	2	2	1	1	1
Gulyás Ferencz	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	1
Josefert Antal, zsidó . .	2	3	3	3	3	2	4	3	3	2	1
Junkert Mátyás	1	2	1	1	2	1	3	2	2	—	1
Kibling Miklós	1	3	2	2	3	3	3	3	3	3	1
20 Köppich Jenő, zsidó, ism.	3	2	2	2	3	2	3	3	2	2	2
Lillin Károly	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Maróthy Ferencz	3	3	3	3	3	2	3	3	3	2	2
Muntyán István	1	1	1	2	2	1	2	1	1	1	1
Obláth Dezső, zsidó . . .	1	1	1	1	1	1	1	2	1	3	1
25 Pap Dezső, zsidó	1	1	1	1	1	1	2	1	1	2	1
Römer Miklós	2	2	2	1	3	2	3	3	2	3	1
Schmidt János	2	3	2	3	3	1	3	3	2	1	2
Schütz Miklós	1	3	2	2	2	3	3	3	3	2	1
Schwarz József, zsidó . .	2	2	2	2	3	2	3	3	3	3	2
30 Schweiger József, zsidó	1	2	2	3	3	2	3	3	3	3	2
Szeles János, ism.	2	2	2	3	3	3	3	3	3	2	2
Szivesev Parthenie, gör. kel.	1	2	2	2	2	3	3	3	3	3	1
Szolesányi József, ism. . .	1	3	2	3	3	2	3	3	3	—	1
Tóth József	1	1	1	1	1	1	2	3	2	1	1
35 Turóczy Mihály	1	1	3	2	3	1	2	3	1	1	1

A tanuló neve és vallása, ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	T a n t á r e g y a k										
	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Memorizáltan	Bölcséleti előtan	Tornázás	Magaviselet
Weisz Lajos, zsidó	1	1	2	1	3	1	2	3	2	1	1
Wolf István	3	3	2	3	3	3	2	3	3	1	2
Zimányi Károly, ism.	1	2	3	3	3	1	3	3	3	3	1
Zvékics Boldizsár, öst. tel.	1	3	2	3	3	3	3	3	3	2	1

Magántanuló: Blaskovich Ernő.

Kimaradtak:
Ivánkovies Béla, ism. Janik Imre.
Tajthy Gábor.

Meghalt: Adler Gyula.

Összesen : 44.

B. A nem kötelezett tantárgyakban.

I. Francia-nyelv.

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
II. osztály.		VI. osztály.	
Mészáros Pál	2	Basch Vilmos	2
Nyáry Béla	2	D'Elle Vaux Béla	1
Pálmai János	3	25 Kónya József	2
III. osztály.		König Vilmos	3
Bathó Sándor	3	Láng Gyula	2
5 Frölich Jenő	2	Láng Kornél	3
Liptai Imre	3	Nikolits Béla	1
Löwi Manó	3	25 Obláth Jenő	1
Pálmay Endre	3	Pollner Kálmán	1
Pollák Emil	2	Schweighoffer Ödön	1
10 Szabó László	2	Vass Károly	1
IV. osztály.		VII. osztály.	
Ferderber Béla	2	Fromm Géza	1
Fischer Vilmos	3	30 Pálmay Jenő	2
Fromm Miklós	2	Schorsch Ferencz	1
Kóhn Dezső	3	VIII. osztály.	
15 Kunitzer Mózes	3	Biró Kálmán	1
V. osztály.		Obláth Dezső	1
Biró Sándor	1	Pap Dezső	1
Sugar Viktor	3	35 Schweiger József	1
		Tóth József	1
		Összesen : 36.	

A francia-nyelv tanítására hetenkint összesen 4 óra fordítottat. A tanulók 3 csoportba voltak beosztva, u. m. a) kezdők, b) első fokú haladók, c) másodfokú haladók. — Használt tankönyvek: Ottó-Rayé, Francia nyelvtan, Budapest, 1882., I. II. rész. — Ploetz, Lectures choisies, Berlin. 1884.

II. Gyorsírás.

(A csillaggal jelöltek haladó gyorsírók.)

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
III. A. osztály.		IV. A. osztály.	
Bezdán János	2	5 Szécsén Vilmos	2
Szécsén Ferencz	2	IV. B. osztály.	
Varga Ferencz	3	Székesy Ferencz	2
III. B. osztály.		V. osztály.	
Weitzig Sándor	2	Arany Ákos	1
		Bergel Lipót	3

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
Deutsch Aladár	1	*Sichermann Ferencz	1
10 Ecsedy Ferencz	2	Singer Dezső	3
*Gyólay István	1	35 *Vass Károly	1
Kálló Gyula	3		
Liptai Károly	2	VII. osztály.	
Lóvengard János	2	*Békei Nándor	1
15 Pap Róbert	1	*Bunford Gyula	2
Prandell József	3	*Doktor Ferencz	1
Tóth Nándor	2	*Kellner Zsigmond	1
*Varga János	1	40 *Kovács K. Rókus	1
		*Lefkovits Adolf	1
VI. osztály.		*Maróczy Géza	2
*Basch Vilmos	1	*Pálmay Jenő	1
20 D'Elle Vaux Béla	1	*Schlesinger Hugó	1
*Flesch Mór	1	45 *Toldi Jenő	2
Gera Károly	1		
*Király Kálmán	1	VIII. osztály.	
König Vilmos	2	*Alföldi Béla	2
25 Láng Gyula	2	*Gombkötő János	1
Láng Kornél	2	*Gulyás Ferencz	1
Nikolits Béla	—	*Muntyán István	2
*Oblath Jönő	1	50 *Oblath Dezső	2
*Pollner Kálmán	1	*Pap Dezső	1
30 Rózsa István	2	*Szeles János	2
Sávay Lajos	1	*Schütz Miklós	2
Schweighoffer Ödön	1	54 *Turóczy Mihály	1

Előadatott a Gabelsberger-Markovits-féle magyar gyorsírás, heti 3 órában. Tankönyv: a kezdőknél Bódogh János: *Levelezési Gyorsírás*, a haladóknál: *Gyakorlati Gyorsírás*. A gyorsíró-körben vitairási mintadarabok adattak elő.

Tandij egész évre 6 forint; — gyorsíró-köri illeték az alsóbb osztályúaknál 2 frt, a felsőbb osztályúaknál 2 frt 50 kr.

A tandijmentesek, valamint azok, kik már 3 évig a gyorsírásra jártak, tandijat nem fizetnek, ellenben a gyorsíró-köri tagsági díjat minden tanuló fizeti, ki a gyorsírási tanfolyamot hallgatja.

III. Műének.

	Érdem- jegy		Érdem- jegy
I. A. osztály.		Kanitz Lőrincz .	2
Juhász István .	1	Kohlmann János .	2
Kalapis György .	1	30 Ottovay József . .	1
Zimányi Lajos .	1	Rózsa Szilveszter .	2
I. B. osztály.		Temesváry Géza .	1
Csikós Ádám .	2	Tóth János .	1
I. C. osztály.		Varga József .	1
5 Erdélyi Elemér . .	1	IV. B. osztály.	
Kain Endre	1	35 Fináczy Béla .	1
Kirschenheuter Gyula	1	Jakó Gyula .	1
Schorsch Pál	2	Szilber Dezső .	1
Zimányi Dezső .	1	V. osztály.	
II. A. osztály.		Haris Andor .	1
10 Francz Géza .	2	Márki Ferencz .	2
Kratochvill Miklós .	1	40 Meák Géza .	1
Mayer Dezső	2	Sugár Viktor .	1
Nyilasy Károly .	1	Vass Béla .	2
Parragi Ferencz .	1	Vizner Gyula .	2
15 Reiner Ágoston .	1	VI. osztály.	
II. B. osztály.		Kónya József .	1
Gazdag János .	2	45 Valkay Ferencz .	1
Kis Zoltán .	2	VII. osztály.	
Montag Gyula .	1	Buzáth János .	2
Niklosz János .	1	Dömök Antal .	1
20 Rietly Aurél .	1	Kasza Lajos .	1
Temesváry Imre .	1	Kiss János	1
III. A. osztály.		50 Pálmay Jenő .	1
Nyilasi Andor .	2	Rojesek Sándor .	1
Sándor István .	2	Vogel István .	1
III. B. osztály.		VIII. osztály.	
Gettmann Rezső .	2	Csikós Béla .	1
IV. A. osztály.		Gulyás Ferencz .	1
25 Berdenich Jenő .	1	55 Muntján István .	1
Csikós József .	1	Szolesányi József .	1
Horváth Gyula .	1	Turóczy Mihály .	1
		Zimányi Károly .	1

A sorozatban használt érdemjegyek fokozata.

Szám	Előmenetel	Magaviselet
1	jeles	jó
2	jó	szabályszerű
3	elégséges	kevésbé szabályszerű
4	elégtelen	rossz

Rövidítések jelentménye.

gör. kath. görög katolikus vallású; — gör. kel. görög keleti vallású;
 - ágost. ágostai vallású; helv. helvét vallású; — zsidó zsidó
 vallású; — ism. ismétlő; — öszt. ösztöndíjas. — Ahol a név után
 a kötelezett tantárgyakból nyert sorozatban vallás jelezve nincs, ott római
 katolikus értendő. A tornázás rovatban fölmentett.

S T A T I S Z T I K A I

A. A tanulók álta-

I. Osztály	II. A tanulók száma					III. Vallásuk						IV. Nyelvi (Minő nyelve-					
	beiratott	meghalt	kimaradt	beleegés miatt viáságlatlan maradt	a tanév végén volt	róm. kath.	gör. kath.	gör. kel.	árgostai	helvét	zsidó	magyar	magyar-német	magyar-szerb	magyar-német-szerb	magyar-német román	magyar-német-szerb-román
I. A.	70	—	11	—	59	42	1	3	2	2	9	29	25	3	—	2	—
I. B.	75	1	10	2	62	48	—	4	—	2	8	32	28	2	—	—	—
I. C.	70	—	6	1	63	50	—	1	2	1	9	32	28	1	2	—	—
II. A.	77	—	3	—	74	48	—	3	1	1	21	38	32	1	—	—	1
II. B.	77	1	5	1	70	44	—	5	—	4	17	33	26	3	1	1	3
III. A.	60	—	7	1	52	33	—	—	—	1	18	30	21	—	—	—	—
III. B.	57	—	4	—	53	37	—	3	2	1	10	24	23	—	2	—	—
IV. A.	46	—	2	—	44	26	1	3	—	—	14	34	7	2	—	1	—
IV. B.	47	—	3	—	44	29	—	4	1	1	9	23	17	—	2	1	1
V.	81	—	8	—	73	49	—	4	—	2	18	35	31	1	2	3	—
VI.	58	—	2	—	56	39	—	2	—	1	14	27	21	1	1	2	—
VII.	51	—	3	—	48	26	1	3	3	1	14	28	15	—	2	2	—
VIII.	44	1	3	—	40	27	—	2	—	1	10	16	18	1	3	—	—
I-VIII.	813	3	67	5	738	498	3	37	11	18	171	381	292	15	15	12	5

738

A III. és IV. rovatokban csak azon ifjak vétetnek számba, kik a tanév végén

K I M U T A T Á S O K.

lános áttekintése.

viszonyaik ket beszélnek?)						V. Szüleik polgári állása					VI. Elő- menetelük		VII. Ille- tőségük		Növekedés	Apadás
magyar-német-tót	magyar-tót	magyar-bolgár	magyar-német-bolgár	magyar-német-francia	magyar-olasz	értelmiségi	ünni- őstermelő (földbirtokosok s bérliők)	önálló kereskedő és iparos	magán tisztviselő	személyes szolgálatot tevő és munkás	haladó	ismétlő	helybeli	vidéki		
—	—	—	—	—	—	21	13	26	6	4	67	3	39	31	—	2
—	—	—	—	—	—	24	10	27	6	8	63	12	37	38	4	—
—	—	—	—	—	—	24	14	23	3	6	57	13	39	31	—	—
—	—	1	—	—	1	28	10	31	4	4	70	7	52	25	10	—
1	—	2	—	—	—	29	12	24	3	9	67	10	42	35	9	—
1	—	—	—	—	—	16	12	25	4	3	54	6	41	19	—	3
2	—	1	1	—	—	19	6	24	7	1	56	1	35	22	—	1
—	—	—	—	—	—	11	4	30	—	1	44	2	30	16	—	1
—	—	—	—	—	—	22	3	18	3	1	43	4	34	13	—	—
—	1	—	—	—	—	39	12	26	—	4	77	4	46	35	18	—
1	—	—	—	3	—	16	15	26	1	—	55	3	34	24	—	3
1	—	—	—	—	—	14	5	26	3	3	50	1	35	16	5	—
—	—	—	—	2	—	13	12	14	2	3	39	5	28	16	1	—
6	1	4	1	5	1	276	128	320	42	47	742	71	492	321	47	10
738						813					813		813		Növekedés 37	

osztályoztatnak; az V., VI., VII. alatt pedig a tanév folyamán beirt összes ifjúság.

B. A tanulmányok eredményének áttekintése osztályonként.

Tantárgyak	I. A. osztály.				I. B. osztály.				I. C. osztály.				II. A. osztály.				II. B. osztály.				III. A. osztály.				III. B. osztály.				IV. A. osztály.				IV. B. osztály.				V. osztály.				VI. osztály.				VII. osztály.				VIII. osztály.							
	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen								
Vallás tan . . .	25	16	13	5	18	18	22	3	19	20	18	6	27	22	25		23	24	23		32	14	6		28	19	6		33	8	3		32	12			24	34	1		38	14	4		41	5	2		25	9	6					
Magyar nyelv . . .	9	13	25	12	7	13	33	6	7	1	26	18	18	16	37	3	6	27	37		5	18	21	8	5	17	27	4	10	25	9		14	20	10		14	28	28	3	19	23	13	1	17	19	9	3	13	14	13					
Német nyelv . . .																					13	24	15		9	14	24	6	8	23	13		7	18	17	2	22	35	15	1	13	35	8		21	15	12		11	21	8					
Latin nyelv . . .	5	16	23	15	2	14	31	14	6	11	26	20	10	18	33	13	7	14	33	16	2	14	24	12	4	9	32	8	6	10	18	10	4	9	24	7	8	19	34	12	13	11	32		13	18	15	2	13	12	15					
Görög nyelv . . .																																					5	23	31	14	6	13	37		7	13	25	3	5	10	23	2				
Történelem . . .																	19	19	10	4	5	19	27	2	16	19	9		8	21	12	3	24	21	25	3	21	27	8						16	14	10									
Földrajz . . .	14	14	20	11	17	17	16	11	11	12	27	13	11	32	22	9	22	18	23	7																									30	15	3									
Phys. földrajz . . .																	5	12	31	4	4	11	37	1																																
Természetrájk . . .																									6	18	20		3	15	22	4	5	34	28	6	16	27	12	1																
Természettan . . .																																									7	12	24	5	4	12	23	1								
Mennyiségtan . . .	8	18	21	12	5	7	41	8	4	13	29	17	15	20	34		3	18	36	13	1	19	28	4	5	13	28	7	14	12	18		8	20	16		6	12	38	17	3	7	32	14	7	9	20	12	5	8	27					
Rajzoló mértan . . .	10	13	27	9	5	20	29	7	15	31	11		8	29	30	7	8	28	30	4	8	21	20	3	7	14	28	4	5	26	13		9	16	18	1													9	12	19					
Bölcsészeti előtan . . .																																																								
Szépíráás . . .	14	26	15	4	10	20	26	3	4	28	28	3	9	21	34	6	4	16	29	1																																				
Tornázás . . .	7	26	21	3	13	17	23	4	2	43	12	7	18	31	20	1	14	29	23	1	3	10	13	26	3	4	19	28	2	7	16	18	1	2	8	20	13	2	20	24	23	2	4	17	14	21	1	4	15	17	12	4	14	11	12	3

C. A tanulók általános osztályozása az 1887—88.
tanév végén.

Osztály	Az osztályozottak száma	MAGAVISELETBŐL				TANULMÁNYOKBÓL					
		jó	szabályszerű	kevésbé szabályszerű	rossz	minden tantárgyből jeles	minden tantárgyből legalább jó	minden tantárgyból legalább elégséges	1 tantárgyból elégtelen	2 tantárgyból elégtelen	több tantárgyból elégtelen
I. A.	59	31	24	4	—	4	9	29	3	2	12
I. B.	62	30	27	2	—	1	6	37	2	3	12
I. C.	63	15	41	7	—	2	7	31	3	2	18
II. A.	74	30	33	7	—	5	17	34	6	6	6
II. B.	70	15	41	14	—	3	9	39	5	9	5
III. A.	52	35	14	3	—	1	5	32	7	—	7
III. B.	53	16	31	6	—	2	7	30	7	2	5
IV. A.	44	34	10	—	—	3	10	21	10	—	—
IV. B.	44	25	18	—	—	—	10	25	6	1	2
V.	73	38	32	3	—	3	4	43	9	4	10
VI.	56	33	23	—	—	2	9	30	14	1	—
VII.	48	28	20	—	—	2	12	18	12	1	3
VIII.	40	27	12	—	—	2	8	27	3	—	—
I—VIII.	738	357	326	46	—	30	113	396	87	31	80
		729				737*					

A magántanulók a magaviseletből és a tornázásból érdemjegyet nem nyernek.

* Egy magántanuló az írásbeli vizsgálaton megbukván, szóbelire nem bocsátott.

D. Az érettségi vizsgálatok eredményének áttekintése az 1887–88. tanév alatt.

Jelentkezett	A jelentkezők közt volt		Írásbeli tett		Teljes Javító		Érettnek ítéltetett			Szóbeli vizsgálat után		Az érettek közül								
	az intézetben végző	másutt végző	sikerrel	sikertelenül	szóbeli vizsgálatot tett	Javító	jelenen	jól	egyszerűen	javító vizsgálatra utasított	ismétlő vizsgálatra utasított	papi	jogi	orvosi	technikai	gazdasági	erdészeti	államházaal- nok	kereskedelmi	
Szeptemberben																				
22	9	13	3	4	3	11	—	—	9	3	2									
Decemberben																				
6	3	3	1	2	1	2	—	—	—	—	1	6	13	2	3	5	1	4	1	
Juniusban																				
38	38	—	30	1	29	—	5	10	11	1	2									
66	50	16	34	7	33	13	5	10	20	4	5									

A szept. hóra teljes vizsgálatra jelentkezett 11 közül 4 nem jelent meg. A megjelent 7 közül az írásbeli után 2 ismétlésre utasított, 2 pedig, mint már ismétlő, véglegesen elutasított. A 9 érett közül 1 teljes vizsgálatot tevő s 8 javító volt. A javító vizsgálatra megjelentek közül 3 második javítóra utasított.

Decz. hóban teljes vizsgálatra jelentkezett 3, kik közül az írásbeli után 2, a szóbeli után 1 ismétlő vizsgálatra utasított. Második javító vizsgálatra jelentkezett 3; ezek közül nem jelent meg 1, megvizsgáltott 2, kik véglegesen visszautasítottak.

A jun. hóban jelentkezett 38 közül 3 a jelentkezés után tartott osztályvizsgálaton megbukott, 3 visszalépett, 1 időközben meghalt. E szerint írásbeli vizsgálatot tett 31, kik közül 1-nek szóbeli vizsgálatára betegség miatt szept. hóra halasztott.

E. A tanulók származási helyének kimutatása
osztályonként.

Származási hely	O S Z T Á L Y																Összesen
	I. A.	I. B.	I. C.	II. A.	II. B.	III. A.	III. B.	IV. A.	IV. B.	V.	VI.	VII.	VIII.				
Szeged városi születésű	32	24	27	38	28	21	30	23	22	31	24	22	22	344			
Abaujmegye	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1			
Alsó-Fehérmegye	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2			
Aradmegye	2	3	1	1	—	—	2	1	1	1	1	2	1	16			
Baranyamegye	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1			
Barsmegye	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	2			
Bács-Bodrogmegye	5	7	5	4	4	5	3	2	1	6	4	2	3	51			
Békésmegye	1	1	—	—	—	—	1	—	1	4	4	—	—	12			
Beszterczemegye (Erdély)	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1			
Biharmegye	—	—	—	1	—	—	2	1	—	—	1	—	—	5			
Borsodmegye	—	1	—	—	1	1	—	—	1	1	—	—	—	5			
Brassómegye	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1			
Csanádmegye	3	—	1	2	3	1	1	2	2	3	—	2	1	21			
Csongrádmegye	3	2	4	6	3	2	1	2	3	5	2	3	3	39			
Fehérmegye	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
Gömörmegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1			
Háromszékmegye	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2			
Hevesmegye	—	1	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	5			
Hontmegye	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1			
Hunyadmegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	2			
Jász-Nagy-Kún-Szolnokmegye	1	1	1	1	—	2	—	—	2	1	1	1	—	11			
Kis-Küküllőmegye	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
Kolozsmegye	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2			
Krassó-Szörénymegye	—	2	1	—	1	—	—	—	—	1	2	—	—	7			
Maros-Tordamegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1			
Nógrádmegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1			
Nyitra megye	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	2			
Pest-Pilis-Solt-Kis-Kűn megye	—	3	1	1	3	5	1	3	3	4	4	3	3	34			
Pozsonymegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1			
Somogy megye	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	3			
Szabolcsmegye	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	2			
Szathmármegye	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2			
Szebenmegye	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	2			
Szepesmegye	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1	—	3			
Teimesmegye	6	6	9	5	8	4	4	1	2	8	1	1	2	57			
Tolnamegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	2			
Torontálmegye	16	21	16	15	19	8	9	8	5	6	9	5	9	146			
Trencsénmegye	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	—	1	—	4			
Veszprémmegye	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	1	—	4			
Zemplénmegye	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	2			
Fiume	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
Horvátország	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
Ausztria	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	1	—	4			
Csehország	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1			
Isztria	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
Morvaország	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1			
Steierország	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2			
Szerbia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1			
Amerika	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1			
Összesen	70	75	70	77	77	60	57	46	47	81	58	51	44	813			

Adatok a főgymnasium történetéhez

az 1887—88. tanévben.

A. A tanintézet beléletére vonatkozó fontosb mozzanatok.

Az 1887—88. tanévre a beiratások, a pót- és javítóvizsgálatok augusztus hó 29., 30., 31., továbbá szeptember hó 1-én történtek. Beiratott 813 tanuló, tehát 37-tel több, mint a múlt tanévben.

A tanári karban a tanévben annyiban történt változás, hogy Markos Imre a vácsi főgymnasiumhoz tétetett át, kinek helyét ugyanazon főgymnasiumtól Lauch János töltötte be; továbbá az újonnan állított párhuzamos (IV. B) osztály ellátására a kegyesrend ft. kormányja Való Mihály főgym. tanárt a kecskeméti főgymnasiumtól s Baksay József bölcészeti tanfolyamot végzett tanárjelöltet rendelte tanintézetükhöz.

Ki lévén így egészítve a tanári testület, az intézet szeptember hó 2-án a Szentlélek ünnepélyes segítségével hívásával megkezdette működését s folytatta minden rendkívüli megszakítás nélkül a tanév bezártáig.

Párhuzamos osztálya volt e tanévben az első osztálynak kettő, a második, harmadik és negyediknek egy-egy; e szerint a tanintézet e tanévben 13 osztályban teljesítette feladatát.

Az előadásokat az egész tanéven át reggel 8. délután május hóig 2, ezen túl pedig 3 órakor kezdtük.

A róm. kath. ifjuság a téli időszak kivételével naponkint szent-miséét hallgatott, mely után vásár- és ünnepnapokon keresztény tanításban részesült; háromszor végezte a sz. gyónást és áldozást, jelen volt a husvéti szokásos szt.-gyakorlatokon s a kath. egyház által előírt körmeneteken, továbbá I. Ferencz József diosőseségen uralkodó apost. királyunk és Erzsébet királyné ő felsége magas névnapján, ugyszintén a koronáztatásuk évfordulóján tartott ünnepélyes szent miséken; XIII. Leo pápa ő szentsége áldozárságának 50 éves jubileumát egyházi ünneppel ülte meg, mely alkalommal hódolati ívet írt alá s a szentséges atyának 20 frt 33 krajt szeretetadományt ajánlott föl.

A nem róm. kath. vallású tanulók saját lelkészeiktől nyertek vallási oktatást, megjelentek egyházi ünnepeiken s lelkészeik fölügyelete alatt teljesíték mindazt, mi vallásuk köréhez tartozik.

Az iskolai fegyelmi szabályokat a tanév folytán kétszer olvastuk föl és magyaráztuk meg az ifjuságnak. A nevelés-oktatásban szükséges egyöntetű eljárás végett a kitűzött időben megtartottuk a módszertani és ellenőrző tanári tanácskozmányokat, melyekben, mint általában a tanoda szellemi életére vonatkozólag minden ügyben, a vall. és közokt. m. kir. miniszt. által kiadott „Középtanodai rendtartást és utasítást“ követtük irányadóul.

Tankönyvekiül csak a felsőbb tanhatóság által ajánlott vagy engedélyezett munkákat használtuk.

Márczius hó 1—7. napjain végezte tanintézetünkben hivatalos látogatását a szegedi tank. kir. főigazgatója, nsgos és ft. Fehér Ipoly kir. tanácsos úr, ki több ízben meghallgatta minden egyes osztályban úgy a tanárok előadásait, mint a tanulók feleleteit; megvizsgálta a szer- és könyvtárakat s látogatása végeztével tanácskozott a tanári testülettel a tanintézet szellemi és anyagi állapota fölött.

Junius hó 1-én tartottuk a vallástani vizsgálatokat, melyeken nsgos és ft. Rózsa Ferencz belvárosi apát-plébános, püspöki biztos úr elnökölt. A többi tantárgyakból a nyilv. rendes tanulókat jun. hó 14., 15., 16., 18., 19., 23., 25., 26. és 27-én, a magántanulókat pedig valamennyi tantárgyból 21-én és 22-én vizsgáltuk meg.

Érettségi vizsgálatokat a tanév alatt háromszor tartott tanintézetünk, u. m. szept., decz. és junius hónapokban, mindenkor a tank. kir. főigazgató ur elnöklete alatt. Ezen vizsgálatok eredményéről statisztikai adataink D. tábláján adjuk az értesítést.

Jun. 30-ikán osztottuk ki az iskolai bizonyítványokat s zártuk be a tanévet hálaadó istentisztelettel.

Hiányos volna intézetünk jelen évi története, ha annak egy igen fontos mozzanatát ide nem iktatnók: értjük a kegyesrendi ház és főgymnasium kápolnájának s ezzel kapcsolatban az egész épületnek fölszentelését.

Midőn 1886. nov. 3-án az új épületbe beköltöztünk, a kápolna még teljesen fölszeretlenül állott; így az ifjuság az egész tanéven át a szomszédos belvárosi szentegyházban végezte napi ájtatosságát; ugyanott folytatta a f. tanév két első havában is, mígnem 1887. évi október hó 30-án nsgos és ft. Rózsa Ferencz apát, belvárosi esperes-plébános ur kegyes főpásztori megbízásból a már felszerelt kápolnát fölszentelte.

Kedves kötelességet teljesítünk, midőn halás köszönetet mondunk azon nemeskeblű egyéneknek, akiknek buzgósága és áldozatkészsége a fölszerelést létrehozta. Ezek sorában első helyen kell fölemlítenünk főt. Trautwein János kegyesrendi kormánytanácsos urat, ki egy díszes oltárt és oltárképet, mely Kalazanti szt. Józsefet, a kegyesrend alapítóját ábrázolja, továbbá egy esinos pódium-szőnyeget, oltárterítőt, ampolná-

kat stb. ajándékozott a kegyesrendi háznak s az oltárt annak készítője Mayböhm József fővárosi műasztalos által föl is állíttatta.

A nemes példa nem maradt követők nélkül; így nt. Pap János kegy. r. házfőnök úr egy ciboriumot, egy pódiumtakarót s a szt. misénél szolgáló ifjak számára ültönyöket; nt. Pap József tanár úr egy ezüst kelyhet és egy misekönyvet, továbbá az egyházi ruhák tartására egy nagyobb szekrényt; nsgos özv. Wöber Györgyné úrnő a szegedi jótékony nőegylet nevében, egy szépen hímzett oltárterítőt, tek. Török Sándorné, szül. Koór Etelka úrnő 2 drb díszes aranyhímzésű vörösbársony oltárpárnát, tek. Rainer Károlyné úrnő egy értékes velumot, tek. Zombory Mátyásné úrnő egy hímzett esengetyűhúzót ajándékoztak, miáltal lehetővé tették a kápolna fölszerelését.

A fölszentelés teljes egyházi díszszel, külső ünnepélyosságok nélkül, kizárólag a tanári testület és az ifjúság jelenlétében történt. Emelte az ünnepély magasztosságát az emelkedett szellemű egyházi beszéd, melyet ezen alkalommal nt. Sáfrán József főgymn. tanár és hitszónok úr tartott.

A fölszentelés óta a kápolnában végzi a róm. kath. ifjúság napi ájtatosságát, mely után vásár- és ünnepnapokon az osztálytermekbe vonul vissza keresztény tanításra.

Hátra van még a díszterem fölszerelése, ami úgy hisszük, a jövő tanévben szintén meg fog történni.

B. Felsőbb hatóságoktól érkezett fontosabb leiratok.

1887. évi 25,873. miniszt. sz. A nagymélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a két tantárgyból bukott tanulók javító vizsgálatának engedélyezési jogát a tankerületi kir. főigazgatókra ruházza és egyszersmind elrendeli, hogy azon tanulók, akiknek az erkölcsi viselkedésből kevésbé szabályszerű, vagy rossz érdemjegyük van, vagy akik a gymnasiumnál a latin nyelvből vagy a mennyiségtanból, reáliskolánál a magyar nyelvből vagy a mennyiségtanból érdemelték ki elégtelen tanjegyeik egyikét, azok javító vizsgálatra ne boesáttassanak.

1887. évi 26,227. miniszt. sz. A nagymélt. vallás- és közoktatási miniszterium elrendeli, hogy az 1887—88. tanévre a szegedi főgymnasium egy osztályába se vétessék föl több 70 tanulónál.

1887. évi 34,133. miniszt. sz. Az intézet által kezelt gyümölcsöző tőkékről és alapítványokról a nem állami középiskolák részéről is számadási kivonatok terjesztendők fel évenként a nagymélt. miniszteriumhoz.

1887. évi 29,370. miniszt. sz. Az újraoltásra kötelezett s újra be nem oltott tanuló csak ideiglenesen vehető föl a tanintézetbe. A sikeresen megtörtént himlőoltást köteles a tanuló belépéskor szabályszerű orvosi bizonyítvánnyal igazolni.

1887. évi 42,465 miniszt. sz. A szabadkézi rajzolásnak rendkívüli tanítása a jövő tanévvel életbe léptetendő.

1887. évi 19,806 tanácsi sz. Szeged sz. kir. város tekintetes köztörvényhatósága a gymnasiumi tandíjakat az 1888—89. tanévtől kezdve a helybeli tanulók részére 10 frtban, a vidékiek részére pedig 15 frtban állapítja meg. Az eddig dívott 80 krnyi könyvtár- és értesítő-díjak továbbra is fizetendők.

1888. évi 49.715/1887. miniszt. sz. Az osztály másodszori megismétlése ezentúl nem engedtetik meg.

1888. évi 25,296/1887. tanácsi sz. A tanintézet 1887—88. tanév szükségleteire 1539 frt engedélyeztetik.

1888. évi 8255. miniszt. sz. A nagymélt. vallás- és közoktatásügyi miniszterium elrendeli, hogy az 1888—89. tanévre a szegedi főgymnasium egy osztályába se vétessék föl több 65 tanulónál.

1888. évi 9091. tanácsi sz. Szeged sz. kir. város tok. tanácsa megküldi a Cservény János alapítványáról szóló oklevél hiteles másolatát.

1888. évi 12,624. tanácsi sz. Szeged sz. kir. város tek. tanácsa megküldi a Vetro Sándor alapítványáról szóló oklevél hiteles másolatát.

1888. évi 105. igazgatói sz. A nagykikindai községi gymnasium igazgatósága megküldi a Domokos Jenő-féle alapítvány oklevelének hiteles másolatát.

C. Ifjusági segélyező-egylet.

Az ifjusági segélyező-egylet a folyó tanév tartamára Hajnal Imre tanár vezetése alatt a tanév kezdetén következőleg alakult meg:

Elnök: Barakovich János VIII. oszt. tan., főjegyző: Fluck Ferencz, VIII. oszt. tan.; titkár: Minyov László, VII. oszt. tan.; pénztárnok: Schorsch Ferencz, VII. oszt. tan.; ellenőr: Maroscher Traugott, VII. oszt. tan.; főkönyvtárnok: Nikolits Béla, VI. oszt. tan.; aljegyzők: Prosznitz Mihály és Sávay Lajos, VI. oszt. tan.; alkönyvtárnok: Noszlopy Pál, V. oszt. tanuló.

Az egylet tőkéje ezen iskolai évben 252 frt és 80 krral gyarapodott; jelenlegi vagyona a tanév végén: 7015 frt és 38 kr., mely összeg a Szeged-Csongrádi takarékpénztárban van elhelyezve.

Gyarapodott az egylet pénztára részint tagsági díjakból, részint kegyes adakozásokból.

A jótékony adakozások ez iskolai évben a következők: Szeged-Csongrádi takarékpénztártól 60 frt, Szegedi Általános takarékpénztártól 15 frt, a főgymn. VII. osztályától 1 frt 20 kr., N. N. adománya 28 frt 60 kr. és a VIII. osztályt végzett tanulók táncvizigalma 15 forintot jövedelmezett az egylet javára.

Endrényi testvérek iskolakönyveket bocsátottak az egylet rendelkezésére 13 frt 85 kr. értékben. Tankönyveket ajándékoztak még: Balogh Ernő, VIII. oszt. végzett tanuló (20 drbot), Blaskovich Ernő, VIII. oszt. végzett tanuló (82 drbot), Liptai Károly, Tarnay Albert, Sugár Viktor V. Alacs József, Besskó József, Ehling Ernő, Muth Gáspár, Szabó Mihály, Ungár Ármin, Vas Károly III. B. és Nyáry Béla II. A. osztálybeli tanulók.

Az egylet ez évben 28 tanulót segítéyzett 200 forinttal és 30 tanulót tankönyvekkel és rajzeszközökkel, melyeknek értéke 195 frt 79 kr.

Kedves kötelességünknek tartjuk itt is kifejezni köszönetünket azon nemeskeblű emberbarátoknak, kik a hazai műveltség előmozdításához ezuton is hozzájárulni szivesek voltak. Fogadják érte az ifjuság halálját.

D. Önképzőkör.

Az önképzőkör alakuló gyűlését 1887. szept. 25-én tartotta meg Magyar Gábor igazgató s Oserép Sándor a kör vezető tanárának jelenlétében. Az igazgató az önképzőkörök tulajdonképeni célját körvonalozván, buzdítá az egyesület tagjait a komoly, kitartó munkálkodásra s különösen hangsúlyozá az iskolai tanulmányokkal való szoros összhangzatot. Ugyanekkor történt a tisztviselők szabályszerű megválasztása is, és pedig a következő eredménnyel: Elnök lett: Tóth József, VIII. oszt. tanuló; jegyző: Gombkötő János, VIII. oszt. tanuló; főkönyvtárnok: Turóczy Mihály, VIII. oszt. tanuló; pénztárnok: Lillin Károly, VIII. oszt. tanuló; első titkár: Doktor Ferencz, VII. oszt. tanuló; második titkár: Kovács-Kása Rókus, VII. oszt. tanuló; alkönyvtárnok: Kiss János, VII. oszt. tanuló.

A kört ez évben 133 tag alapította meg, kik közül a két felső osztály növendékei, szám szerint 91-en, mint rendes és működő tagok szerepeltek, a VI. osztályból pedig 42-en mint pártoló tagok vettek részt az egyleti gyűléseken, s számukra olykor szavalati akademiák rendeztettek.

A tényleges működés 1887. okt. 16-án tartott nagy gyűléssel vette kezdetét, s azóta minden megszakítás nélkül folyt a f. évi ápril 22-én tartott második nagygyűlésig, melylyel a kör ez évi munkálkodását befejezte. A tagok munkássága ez évben 16 rendes gyűlésen nyert tért, melyek vasárnap délutánonként mindig a vezető tanár jelenlétében tartattak, s a tagok önképzését célzó dolgozatokból, bírálatokból, élőszóbeli előadások- és szavalatokból állottak. Ezekon kívül voltak a nagygyűlések, melyeken az igazgató s a tanári kar jelenlétében a tagok munkálkodásuk eredményéről időközönként beszámoltak; továbbá a bizottsági ülések, melyeken a kör anyagi ügyei intéztettek el.

Az évi munkásság eredménye összesen 124 vegyes tartalmú dolgozat és szavalat. Ezekből a tulajdonképeni felolvasások száma 48, a szavالاتoké pedig 76. A 76 szavalat közül 45 a VIII. osztályra, 14 a VII. osztályra, 12 pedig a VI. osztályra esik. Minden egyes művet a tagok bíráltak meg és ajánlottak fölolvasásra, illetőleg az érdekműnybe való fölvételre. A művek megbíráásával rendszerint azok bízáttak meg, kik a bírálandó dolgozatokkal hasonló irányban fejtettek ki legnagyobb és figyelemre méltó munkásságot. A részletes adatokat a következőkben terjesztjük elő.

a) Komolyabb tárgyú és behatóbb tanulmányozásra valló darabokat olvastak föl: Tóth József, VIII. oszt. tanuló „A héber költészet“ Irodalomtört. tanulmány. „Egyptom költészete.“ Irod. tört. tanulm. „A költői igazságszolgáltatásról“ Aesth. értekezés. — Gombkötő János, VIII. oszt. tanuló „A magyar korona története és viszontagságai.“ Tört. értekezés. Lillin Károly, VIII. oszt. tanuló „Mátyás király udvara.“ Tört. értekezés. — Farkas Jenő, VIII. oszt. tanuló „Jókai Magyar Nábobja.“ Jellemrajz. Doktor Ferencz, VII. oszt. tanuló „A Délibábok hőse.“ Aesth. tanulmány. „Az eposz korszerűsége s politikai czélzatai.“ Aesth. értekezés. — Kovács-Kása Rókus, VII. oszt. tanuló „Vörösmarty hazafias lírája.“ Irod. tört. tanulmány. „Aesthetikai levél a Zrinyiász II. énekéről.“

b) Figyelemre méltó és részletesebb bírálatokkal léptek föl: Tóth József, Alföldi Béla, Turóczy Mihály, Szeles János, Obláth Dezső, Weisz Lajos, Pap Dezső, VIII. oszt. tanulók és Doktor Ferencz VII. oszt. tanuló.

c) Sikerültebb költeményeket irtak: Doktor Ferencz, VII. oszt. tanuló, nevezetesen: „Veneturné vára“ (monda); — „Itthon vagyok“; — „Aba Samu“ (Ballada); — „Hold és az eb“; — „Ökör és a jubnyáj“; — „Tyúk és galambok“ — „Légy és vakond“ (Aesop. mesék); — „Ünnepi óda az iskolai év bezárásának alkalmára“ cziműeket; továbbá Erdélyi Zoltán, VIII. oszt. tanuló „Dalok“ cz. alatt.

Ezeken kívül a tanári kar a munkálkodás irányának megjelölése s a munkabuzgalom nagyobb mértékben való fölélesztése szempontjából ez évben is pályakérdéseket tűzvéni ki, a különböző tanszakok köréből beérkezett 27 pályamunka.

A hála legbensőbb érzetével említjük föl és örökítjük meg e helyen ama nemeslelkű tanügybarátok neveit, kik a kör szerény törekvését méltányolni és anyagi áldozatokkal is gyámolítani szíveskedtek, s ez által az elért sikerhez nem kis mértékben hozzájárultak. Névszerint: tek. Lillin Károly úr, a helyb. keresk. egyesület elnöke, 10 frtot; tek. Vas Fülöp úr, nagykereskedő, s a helybeli kir. törvényszék keresk. osztályának ülnöke, 5 frtot; tek. Eisenstädter Antal úr, nagykereskedő s a helybeli kir. törvényszék keresk. osztályának ülnöke, 5 frtot; főtiszt. Pap János kegyesrendi tanár úr, 10 frtot; főtiszt. Várkonyi Endre kegyes-

rendi tanár úr, 1 db aranyat; főtiszt. Sáfrán József kegyesrendi tanár úr 10 frtot, főtiszt. Dr. Czirbusz Géza, kegyesrendi tanár úr 2 frtot ajánlottak föl a kör szellemi céljaira. Eme jötevőink adományából s az önképzőkör saját vagyonából a következő pályakérdésekre tűzettek ki jutalmak:

1. Vallástan. Főadatott: „Az erkölesi beszámítás föltételei.“ Jutalma főtiszt. Sáfrán József tanár úr ajándékából 5 frt. — Beérkezett 1 pályamunka, mely a jutalomra érdemesnek is találtatott. Szerzője Schorsch Ferencz, VII. oszt. tanuló.

2. Magyar nyelv és irodalom. a) „Műbeszéd készítenő, melynek célja valamely, a társadalmi életben mindenkitől szeretett, a haza érdekében magát és vagyonát föláldozó férfi emlékére szoborállításra bírni a hallgatóságot.“ Jutalma az önképző kör vagyonából 2 ezüst frt. — b) „A tragikum az ó klasszikai s újabb kori színművekben.“ Jutalma az önk. kör vagyonából 2 ezüst frt. — c) „Kivántatik: Vörösmarty „Gondolatok a könyvtárban“ cz. költeményének széptani fejtegetése. Jutalma főtiszt. Sáfrán József tanár úr ajándékából 5 frt. — d) „Ünnepi óda az iskolai év bezárásának alkalmára.“ Jutalma tekintetes Vas Fülöp úr ajándékából 5 frt. — Az a) pályakérdésre beérkezett 2 munka ezen jeligék alatt: „A nélkülözés annyit ér a maga helyén, mint a nagy szerencse . . .“ és „Hadd pihenjen meg e szobor vállain a nap . . .“ A jutalom az utóbbinak íteltetett oda. Szerzője Doktor Ferencz, VII. oszt. tanuló. A b) tételre beérkezett 2 pályamunka e jeligék alatt: „Ember küzdj és bizva bizzál (Madách)“; továbbá „Caesar most légy nyugodt . . . (Shakesp. Jul. Caes.)“ A jutalomra mindkettő érdemesnek íteltetett. Az elsőnek szerzője Kovács-Kása Rókus, VII. oszt. tanuló, a másodiké Tóth József VIII. oszt. tanuló. — A c) tételre beérkezett 1 pályamunka e jelige alatt: „Építsük egy újabb kor Babelét (Vör.)“, mely a jutalomra érdemesnek is találtatott. Szerzője Kovács-Kása Rókus, VII. oszt. tanuló. — A d) tételre beérkezett 1 pályamunka, melynek jeligéje: „Mig hevül ez a lélek, e szentelt szóra: rendületlenül . . .“ Pályázó az órában nyilatkozó mélyebb érzésnek és magasabb gondolatnak több helyen sikerült kifejezést ad s a hangot is szerencsésen eltalálja. A költemény nemcsak a jutalomra, hanem arra is érdemesnek íteltetett, hogy az iskolai évet bezáró ünnepen elszavaltassék. Szerzője Doktor Ferencz, VII. oszt. tanuló.

3. Latin nyelv és irodalom. Főadatott: a) „P. Vergilius Maro Aeneidének célja és jellemei, s műfordításul a IV. én. 54—118. v.“ Jutalma az önk. kör vagyonából 2 ezüst frt, továbbá Tek. Lillin Károly úrnak ajándékából 5 frt. — b) Műfordításul kitűzetett Q. Horatius Flaccus „Ars poetika“-jának 1—152. v., melyhez bevezetésképpen adandó az „Ars poetika“ célja. Jutalma az önk. kör vagyonából 2 ezüst frt. — Az a) pályakérdésre beérkezett 1 pályamunka e jelige alatt: „Vergil, a római költők fejedelme!“ mely a jutalomra díszérettel érdemesnek ítélt.

tetett. Szerzője Doktor Ferencz, VII. oszt. tanuló. A b) alattira szintén 1, melynek jellegje: „In vitium ducit culpae fuga, si caret arte.“ A jutalomra ez is érdemesnek találtatott. Szerzője Gombkötő János, VIII. oszt. tanuló.

4. Görög nyelv és irodalom. Főldatott: a) „Herakles a válaszuton.“ (Fordítás görögből magyarra). Jutalma az önk. kör vagyonából 2 ezüst frt. továbbá tek. Lillin Károly úrnak ajándékából 5 frt. b) „Plato idealismusa.“ (Az iskolában olvasott Apológiából vett példák által megvilágítva). Jutalma főtiszt. Várkonyi Endre tanár úr ajándékából 1 darab arany. — Mindkét pályakérdésre egy-egy pályamunka érkezett be, de csak az első, melynek jellegje: „*Πλοῦτος οὐτῆς ψυχῆς πλοῦτος μόνος ἐστὶν ἀληθής,*“ találtatott a jutalomra érdemesnek. Szerzője Gombkötő János, VIII. oszt. tanuló.

5. Német nyelv és irodalom. a) „A gyógyszerész jelleme (Goethe Hermann und Dorothea cz. eposzában.“ Jutalma az önk. kör vagyonából 2 ezüst frt. Beérkezett 2 pályamunka, melyek közül a „Doch Homeride zu sein, auch nur also letzter, ist schön“ jellegjű nyerte el a jutalmat. Szerzője Kovács-Kása Rókus, VII. oszt. tanuló. b) „Napoleon jellemzése Gervinustól.“ (Műfordítás). Jutalma az önképző kör vagyonából 2 ezüst forint. Beérkezett 4 pályamunka, melyek közül a „Wer in die Zeiten schaut und strebt . . .“ jellegjű jutalomra, a „Gefährlich ist den Leu zu wecken . . .“ jellegjű pedig díszetre méltónak ítéltetett. Az elsőnek szerzője Blüh Emil, VII. oszt. tanuló; a másodiké Obláth Dezső, VIII. oszt. tanuló.

6. Történelem. a) „Honvédelmünk s katonáskodási rendszertünk a honfoglalástól 1848-ig.“ Jutalma tek. Eisenstädter úrnak ajándékából 5 frt. — b) „A magyar szent korona története.“ Jutalma az önk. kör vagyonából 2 ezüst frt. — c) „A keresztes háborúk hatásai Európára.“ Jutalma az önk. kör vagyonából 2 ezüst frt. Mindegyik pályakérdésre egy-egy pályamunka érkezett be s a kitűzött jutalomra mindannyi érdemesnek ítéltetett. Az első jutalmat Lillin Károly, VIII. oszt. tanuló; a másodikat Pap Dezső, VIII. oszt. tanuló; a harmadikat Kovács-Kása Rókus, VII. oszt. tanuló nyerte meg.

7. Természettan. „A légköri lecsapódások a természet háztartásában.“ Jutalma az önk. kör vagyonából 2 ezüst frt. Beérkezett két pályamunka e jellegék alatt: „A természet egy oly nyitott könyv, a melyben csak olvasni kell“ és „Pelyhedzve hull a hó.“ A jutalom az elsőnek ítéltetett oda. Szerzője Gombkötő János, VIII. oszt. tanuló.

8. Természetrájk. a) „A szegedi Tiszarész és árterületének állatvilága.“ Jutalma Főtiszt. Pap János tanár úr ajándékából 10 frt. — b) „Az állat-, növény- és ásványország közötti viszony.“ Jutalma az önk. kör vagyonából 2 ezüst frt. — Az első pályakérdésre 3 pályamunka érkezett be, melyek közül nyertes Doktor Ferencz, VII. oszt. tanulónak

„A természet nyitott könyv“ jeligés dolgozata lett; Balogh István, VII. oszt. tanulónak „Szent természet . .“ jeligéjű dolgozata pedig dicséretre méltónak ítéltetett. A második pályakérdésre beadatott 1 pályamunka e jelige alatt: „Nincs itt megsemmisülés . .“, mely a jutalmat el is nyerte. Szerzője Doktor Ferencz, VII. oszt. tanuló.

9. Ethnographia. a) „Az egyházi ünnepekör néprajzi leírása“ (Milyen szokásokat tapasztalhatni Szeged vidékén, a tanyákon, vagy bent a városban karácsonykor, húsvétkor, pünkösdkor és vízkeresztkor, sz. Iván, Lucza, András, Antal napján? Felsorolása a babonáknak, kuruzslásoknak, előjelek- és jövendöléseknek, a fiatalság játékaiknak, gyermekversikéknek, ételeknek, rontásoknak stb.) Jutalma az önképzőkör vagyónából 2 ezüst forint. A beérkezett egyetlen pályamunka nem ütötte meg a mértéket. — b) „A Szeged vidéki kunok néprajzi ismertetése.“ Jutalma főtiszt. Dr. Czirbusz Géza tanár úr ajándékából 2 frt. Pályamunka nem érkezett be.

10. Végül főtiszt. Pap János tanár úr 2 drb 5 frankos aranyat ajánlott föl, hogy a kör legszorgalmasabb s legnagyobb sikert fölmutatott szavalói megjutalmaztassanak. Az egyik Erdélyi Zoltán, a másik pedig Weisz Lajos, VIII. osztálybeli tanulóknak, ítéltetett oda.

A pályázatok eredménye május hó 20-án Magyar Gábor igazgató úr elnöklete alatt, a tanári kar s az ifjúság előmenetele iránt érdeklődő számos vendég jelenlétében tartott zárógyűlésen tétetett közzé, s egyszersmind a jutalmak is kiosztattak. Az ünnepélyes zárógyűlés tárgyait képezték: 1. Szózat. Énekli a főgymn. énekkar. — 2. Titkári jelentés. Olv. Gombkötő János, VIII. oszt. tanuló. — 3. Antonius beszéde Caesar holtteste felett. Shakesp. Jul. Caes.-ból Szavalja Pap Dezső, VIII. oszt. tanuló. — 4. Aesthetikai levél a „Zrinyiász“ II. énekéről. Olv. Kovács-Kása Rókus, VII. oszt. tanuló. — 5. „Szentelt hantok“, Mosonyitól és „Csolnacos“, Palotásitól. Énekli a főgymn. énekkar. — 6. Jelentés a pályázatok eredményéről és a jutalmak kiosztása. — 7. Kakasülön, Gabányitól. Szav. Erdélyi Zoltán, VIII. oszt. tanuló. — 8. Népdalfűzér. Karénekre alkalmazta Szögedi Endre. Énekli a főgymn. énekkar. — 9. P. Vergilius Maro „Aeneis“-ének ezélja, tárgya és jellemei. Mutatvány a beérkezett pályaművekből. Olv. Békei Nándor, VII. oszt. tanuló. — 10. Alkalmi óda. Irta Doktor Ferencz, VII. oszt. tanuló. Szav. Weisz Lajos, VIII. oszt. tanuló. — 11. Elnöki bezáró beszéd. Tartja: Tóth József, VIII. oszt. tanuló. — 12. Vándordal, Abbtól. Énekli a főgymn. énekkar. — Az ünnepély befejeztével az igazgató az intézet nevében köszönetét fejezte ki a kör vezető tanárának, az ifjúság érdekében kifejtett fáradtságáért; majd az önképzőkör tagjait a fölmutatott irányban való kitartó munkásságra ösztönözte; végül a vendégeknek mondott köszönetet, hogy becses megjelenésükkel a gyűlést ünnepélyesebbé tenni sziveskedtek.

Szavalmati verseny ez évben egy volt, április 8-án, melyen 11 tag

versenyzett részint komoly, részint víg drbbal. A kör a következő pályadíjakat tűzte ki a két legjobb szavalónak: Greguss „Rendszeres szép-tanú“-t és Trefort „Beszédei és Levelei“-t. Nyertesek lőnek: Pap Dezső s Erdélyi Zoltán, mindketten a VIII. osztályból.

Ezekben föltüntetvén az önképzőkör tagjainak munkásságát, hátra van még a pénztári és könyvtári kimutatás.

Az önképzőkör könyvtára a mult tanév végén 681 kötetből állott, 951 frt 75 kr. értékben; az év folyamán gyarapodott 45 kötettel, 41 frt 68 kr. értékben, s így jelenleg 726 kötetet tartalmaz, 993 frt 43 kr. értékben. A könyvtárt gyarapították még a folyóiratok is, melyekre a kör ez évben előfizetett; továbbá le volt kötelezve a magy. tudom. Akademia könyvkiadó vállalatának történelmi és irodalmi sorozataira. Mindezekre kiadatott 40 frt; idejárulnak a könyvtári munkák 5 frt 80 kr. értékben s így a könyvtárra ez évben összesen 96 frt 98 kr. fordítottott.

Adományozás útján gazdagították a könyvtárt: Lusztig Emil, VI. oszt. tanuló, 1 kötettel és 10 füzettel; Turóczy Mihály, VIII. oszt. tanuló, 1 kötettel s 1 füzettel; összesen 2 köt. és 10 füz. 3 frt 60 kr. értékben.

A könyvtár forgalma a jelen évben: Olvastak összesen 480 művet 748 kötetben. Ebből a VIII. osztályra esik 139 mű 223 köt., a VII. osztályra 193 mű 310 köt., a VI. osztályra 148 mű 215 kötetben.

A kör mult évi pénztári maradéka volt 19 frt 21 kr.; hozzáadva ehhez a jelen tanévben a beiratási és tagsági díjakból befolyt 144 frt 50 kr., az összes bevétel 163 frt 71 kr. Ez összegből az év folytán részint jutalmazásokra, részint tudományos és szépirodalmi folyóiratok járatására, valamint könyvek vásárlására és bekötésére fordítottott 137 frt 64 kr.; mely összegnek levonása után marad 26 frt 7 kr. Ezenkívül az egylet tényleges vagyona 253 frt 65 kr. a Szeged-Csongrádi takarékpénztárban gyűmölcsözik.

E. Gyorsíró-kör.

A főgymnasiunai gyorsíró-kör a jelen iskolai év elején tizenegyed-szer tartotta meg alakuló gyűlését a következő eredménnyel:

Elnök: Magyar Gábor, főgymnasiunai igazgató.

Vezér-elnök: Bódogh János, okl. gyorsírás-tanár.

Előadók: Gombkötő János VIII. oszt. tan., Doktor Ferencz VII. oszt. tan.

Titkár: Gulyás Ferencz VIII. oszt. tan.

Pénztárnok: Szeles János VIII. oszt. tan.

Könyvtárnok: Pálmay Jenő VII. oszt., Varga János V. oszt. tan.

Jegyzők: Pollner Kálmán VI. oszt. tan., Pap Róbert V. oszt. tan., Gyólay István V. oszt. tan.

A szaklapok levelezői: Kovács-K. Rókus VII. oszt. tan., Vass Károly VI. oszt. tan.

A kör ügyeinek és a tisztviselők számadásának felülvizsgálatára a következő bizottságok választattak meg:

a) *A felülvizsgáló bizottságba:* Gombkötő János, Gulyás Ferencz VIII. oszt. tan. D'Elle Vaux Béla és Gera Károly VI. o. tanulók; ugyanezek választattak a könyvkiadó bizottságba is.

b) A pályázatok megbirálására alakult bizottságba megválasztottak a *választmányi, és a felülvizsgáló-bizottsági tagok.*

c) A jövő évi megalakulásig a *szervező-bizottságba:* Békai Nándor, Doktor Ferencz VII. o. t., Sávoy Lajos, Vass Károly VI. o. t., Pap Róbert V. oszt. t. és Szécsén Vilmos IV. A. oszt. tanuló.

E bizottságok élén mint elnök, a szaktanár áll.

A gyorsírási tanfolyamra beiratkozott tanulók egyuttal a körnek is tagjai, és a körbe íratkozott tagok a tanfolyam hallgatói is. A három tanfolyam befejezte után ez okból nem fizet senki tandíjat, ellenben a tagsági díjat mindenki fizeti, mely egész évre 2 frt 50 kr. Ez összegből a könyvtár gyarapíttatik, pályadíjak tüzetnek ki, és lehetőleg fele a gyorsírási alapítvány létesítésére fordíttatik.

A jelen évben tagsági díjból befolyt	59 frt — kr.
Mult évi maradvány volt	2 „ 17 „
A kör készletéből pályadíjakhoz bevételeztetett	5 „ 60 „
Ugyane ezéhra Bódogh J. úr adott 2 aranyat és	10 „ — „
Összesen bevétel: 2 arany és	76 frt 77 kr.

Kiadás:

a) Könyvtár gyarapítására	31 frt 50 kr.
b) Jutalmakra: 1. a tagsági díjakból	11 „ 20 „
2. a multévi készletből	5 „ 60 „
3. a Bódogh-féle adományból	10 „ — „

és 2 drb arany.

Összes kiadás: 2 arany és 58 frt 30 kr.

A megmaradt 18 frt 47 krajezáron 30 példány (1 frt 40 krajezáros) „Levelezési Gyorsírás“-i tankönyv szereztetett be, melynek eladási ára, a jövő tanévben a gyorsírási alapítvány létesítésére fög fordíttatni.

A mult évben beszerzett 66 drb tankönyvet, a kör, mint kiadó, e joggal járó kötelezettsége fejében, kiadásba helyezte.

A lefolyt iskolai évben nevezetesebb mozzanatok voltak:

1. A budapesti magy. gyorsíró-egyesület által, az országházban két nyilvános írásverseny tartatott. Első alkalommal az összes díjakat a szegedi gyorsíró-iskola mult évi növendékei nyerték el; másodízben pedig az

első díjat ismét szegedi gyorsíró nyerte el, mely körülmény úgy az egyesület szaklapjaiban, mint a fővárosi és helyi napi lapokban közzé tétetett.

2. Körünk tagjai közül van már kinevezett országgyűlési gyorsíró is, többen pedig előnyösen használják a gyorsírást, és a bpesti m. gyorsíró-egyletben, vagy annak választmányi tagjai közt foglalván helyet, körünk törekvési irányát a fővárosban is érvényesítik.

3. Azok számára, kik a budapesti írás-versenyre fel nem utazhatnak, vita-írási jeligés pályázat tüzetett ki a fővárosi gyorsíró-egyesület által. A három első díj közül egyet Gombkötő János VIII. o. t.; a második díjat pedig Békei Nándor VII. o. t. nyerte. Miről az illetők diszesen kiállított okmányt kaptak.

4. A kör kebelében két ízben tartatott jutalommal egybekötött írás-verseny, első alkalommal nyertesek voltak: Szeles János VIII. o. t., Kovács-K. Rókus VII. o. t., Békei Nándor VII. o. t.

Az iskolai év végén tartott írás-verseny alkalmával három-féle dictátum tartatott, u. m. perczenkint 200—180—150 szótagnyi sebességgel, beadatott 21 pályázat; megbirálás után jutalomban részesültek: az *első foknál*: Gombkötő János VIII. o. t. és Békei Nándor VII. o. t.; a *második foknál*: Obláth Dezső VIII., Kovács-K. Rókus, Schlesinger Hugó, Doktor Ferencz VII. o. t. és Pollner Kálmán VI. o. t.; a *harmadik foknál*: Bunford Gyula, Kellner Zsigmond VII., D'Elle Vaux Béla, Gera Károly VI. és Pap Róbert V. o. tanulók.

Szorgalmukért jutalmat nyertek: Deutsch Aladár, Tóth Nándor, Arany Ákos V. o. tanulók, továbbá Vass Károly VI. és Pálmay Jenő VII. oszt. tanulók.

A hazai szaklapok 51 példányban voltak megrendelve.

Végül megemlítjük, hogy a kör által kiadott tankönyv tudunkkal a budapesti tudomány-egyetemen és 8 közép-tanodán használtatott tankönyvül, és a műnek I. részéből elfogyott 704, a II. részből 384 példány. A III. résznek kiadását Várnai szegedi könyvkiadó vállalta magára. A „Gyorsírási Olvasókönyv“ a jövő tanév elején, a „Parlamentí Gyorsírás“ pedig újév körül jelenik meg.

F. Szertárak.

a) Természettani szertár.

E szertár gyarapítására a lefolyt tanévben a következő beszorzések történtek: Bunsen-féle photometer, — Mach készüléke a fény visszaverése és töréséhez, — Münchow-féle hintázó hasáb a színek egyosításához. — Weber-féle magnetometer, — Tükrös multiplicator vetítő lámpával. Ezekenkívül a kísérletekhez megkívántató anyagok szeroztettek s javítások eszközöltettek.

b) *Vegytani szertár.*

A természettani és ásványtani, illetőleg chemiai előadások alkalmával bemutatott kísérletek és fejlesztéseknél fölhasznált sók és savak kellő mennyiségben vásároltattak.

c) *Természetrajzi szertár.*

Vétel útján gyarapodott: *Alca torda*; 20 drb. különböző nagyságú hengerüveggel, praeparatumok számára; ezen felül az állatok kitömése és praeparálásánál szükséges szerszámokkal.

Ajándékozás folytán a következő tárgyak kerültek muzeumunk birtokába: *Cavia cobaya* 1 pld., *spermophilus citillus* 1 pld. Szabó Kálmán II. A. oszt. tanulótól; *Lepus cuniculus* 2 pld. Heszlényi József II. A) oszt. tanulótól; — *Columba domestica* ft. Firtinger Jakab főgymn. tanár úr ajándéka; *Astur nisus* 1 pld. t. Pollák Hermanné urhölgy ajándéka; — *Scolopax rusticola* 1 pld. Várnai Dezső II. B. oszt. tanulótól; — *Larus argentatus* 1 pld. *Carbo pigmaeus* 1 pld. és *Columba dom.* 2 pld. Láng Kornél VI. oszt. tanulótól; *Larus argentatus* 1 pld. Kováts Elemér VI. oszt. tanulótól; — *Pica Caudata* 1 pld. Meák Géza V. oszt. tanulótól; *Columba turtur* 1 pld. tek. Ferenczy elemiiskolai igazgató ur ajándéka; — egy 4 lábu csirke, dr. Szőke József ügyvéd úr ajándéka; — *Turbo pica*, *Dolium galea*, *Rostellaria pespelecani*, Skultéti Gyula I. A. oszt. tanulótól, — *Cypraea tigris*, *C. lurida*, Raffner Dezső I. A. oszt. tanulótól; *Pecten jacobaeus*, Varga István I. A. oszt. tanulótól; — Egy fiatal cápa bőre (*Squalus careharias*) Csury Józ. VI. oszt. tanulótól. — 150 db. rovar, Kreybig Rezső IV. B. oszt. tanulótól; — *Apus cancriformis* 10 pld. tek. Oláh Imre hódmezővásárhelyi főgymn. tanár úr ajándéka; — *Simulia maculata* 12 pld. ngos Szluha Gusztáv főkapitány úr ajándéka; *Rhynchites betuleti* 30 pld. tek. Nováky Bertalan főgymn. rajztanár úr ajándéka; — *Taenia mediocanellata scolex*-el 3 és fél m. hosszú; t. Bök Andor o. m. áll. vas. társ. irodafőnök úr ajándéka. — *Maja squinado* 2 pld. *Nephrops norvegicus* 1 pld., *Cucubularia larynx* 2 pld., *Asteropecten aurantiacus* 1 pld. *Gorgonia ceratophyta* 1 pld. *Arca barbata* több pld., *Mytillus edulis* 3 pld., *Ostraea edulis* 3 pld., *Cythera chione* 1 pld., Csury J. VI. oszt. tanulótól. Madártojások: *Cygnus olor* 1 db. tek. Salamon Zsiga törvyszéki bíró ur ajándéka; 8 db. Riegelmayer Péter II. B. oszt. tanulótól; 5 db. Halász István II. B. oszt. tanulótól; 1 db.; Popovics Sándor II. B. oszt. tanulótól; 2 db. Karch János V. oszt. tanulótól. — Növények: 5 faj zuzmó, nt. Baeskor István főgym. tanár úr ajándéka; — egy 117 db. álló rügygyűjtemény, Blaustein Náthán IV. B. oszt. tanulótól. 2 db. mésztuffa, egy db galenit, Heszlényi József II. A. oszt. tanulótól; — 2 db vasérez, Poláček Mihály IV. B. oszt. tanulótól.

Fogadják az intézet köszönetét mindazok, kik szertárunk gyarapításához bármi csekélységgel is hozzájárultak.

d) A földrajzi és régiségi gyűjtemény.

Gyarapodott e gyűjtemény a következő tárgyakkal:

1. Vásárlás útján: Berghaus-Günczy: Európa, Ázsia, Afrika, Amerika (2) Ausztrália. — Kiepert: Európa, Ázsia, Afrika, Északi és déli Amerika, Ausztrália. — Haardt: Osztrák-magyar monarchia politikai térképe. — Homolka: Magyarország közigazgatási térképe. — Kiepert: Régi Italia, Ó Göröghon, A római birodalom térképe, az Óvilág térképe — Összesen: 19 db.. Egy földgömb, átmérője 40 cm. Egy tellurium. Egy planetarium.

2. Ajándékozás útján: Egy őskori nagy agyagedény. Ajándékozták: Láng Gyula és Kornél VI. oszt. tanulók. 7 drb. római császári rézérem. Ajándékozta: Rajner Oszkár IV. A. oszt. tan. 2 drb. középkori ezüst dénár. Ajánd: Bojós János IV. A. oszt. tan. 6 drb. ujkori ezüst grossus. Ajándékozta: Lusztig Emil VI. oszt. tan. Három őskori agyagedény, egy kőbalt és egy golyó. Ajándékozta: Issekutz Jenő IV. B. oszt. tanuló.

e) A rajzszeretár.

E szertár gyarapodott vásárlás útján:

Das polichrome Flachornament, Andeltől, 12 füzetben, megjelent Bécsben 1880.

Das Farbige Ornament, Hauselmantól, 1 füzetben megjelent Zürichben.

Gyepsz minták 20 drb. A budapesti I. ker. tanítóképezde öntő műhelyéből.

G. Ifjúsági könyvtár.

Ifjúsági (nagyobb) és önképzőköri könyvtár gyarapodása. *a)* Vásárlás útján: Verne Gyula, A hódító Robur. Bpest. 1888. — U. a. Sándor Mátyás, I. II. Bpest 1887. — Budenz, Nyelvtudom. közlemények, XX. 3. füz. Bpest. 1887. — Utazások könyvtára. Szerk. a Magy. Földr. Társ. I—IX. füz. Bpest, 1888. — Vas Gereben regényei, VIII. k. Bpest. 1888. — Adorján Sándor, Keleti képek. Bpest. 1888. — Ábrányi Emil, Szabadság, haza. Kültemények. Bpest, 1888. — Vachott Sándorné, Rajzok a multból, I. Bpest. 1888. — Jókai Mór, A három márványfej, I—III. Bpest. 1888. — Szép Mikhál, 3 köt. Bpest. 1884. — Szabadság a hó alatt, 4 k. Bpest, 1884. — Egy hirhedt kalandor, 3 köt. Bpest, 1884. — Megtörtént regék, 3 köt. Bpest, 1885. — Egész az északi pólusig, 2 köt. Bpest, 1885. — A Damokoszok, 2. k. Bpest. 1888. — Görög tűz, 3 köt.

Bpest, 1885. — Mikszáth Kálmán, Nemzetes uraimék, Bpest, 1884. — Urak és parasztok. Bpest. 1886. — Dr. Bozóky Alajos. M. T. Cicero I. II. XIV. Philippikája, 3 füz. Bpest, 1887. — Jeles írók, XXIX. (Két szomszéd vár). Bpest, 1887. — Abonyi Lajos, Az utolsó kuruczvilág, I.—III. köt. Bpest, 1888. — Szigligeti, Fenn az ernyő . . . (Olesó ktár 235.) Bpest, 1887. — Csengeri Antal, Deák Ferencz emlékezete (Olesó ktár). Bpest. 1887. Reizner János, Régi Szeged, II. köt. Szeged, 1887. — Berczik Árpád, Vig órák. Bpest, 1888. — Rudnyánszky, Jézus. Bpest, 1887. — Bayer József, A nemzeti játékszín története. I. Bpest, 1888. — Riedl, Rhetorika és olvasókönyv. Bpest, 1888. — Pósa Lajos költeményei. Szeged, 1883. — Ujabb költeményei. Bpest, 1881. — Tíz év alatt. Szeged, 1886. — Dalaim. Szeged, 1887. — Csiky G. Összes színművei, I—XIX. Bpest. — Greguss, Rendszeres széptan. Bpest. 1888. — Schiller színművei, ford. Tomor. 1—3. füz. Bpest. 1888. — Czuczor Gergely Hőskölteményei és meséi. (Olesó ktár 207.) Bpest 1887. — Greguss, A balladáról. (Olesó ktár 213) Bpest, 1887. — Fáy András, A mátrai vadászat. Vigjáték. (Olesó ktár 208.) Bpest 1886. — Hugo, Borgia Lukretia. Dráma. (Olesó ktár.) Bpest, 1885. — Tréfás versek (Nemz. Muz.) — Carthy Justus, Anglia története korunkban, III. Bpest, 1887. — Dr. Ratzel, A föld és az ember. Bpest, 1887. — Thierry, Elbeszélések a rómaiak történetéből. Budapest, 1887. Villemain, Pindar szellemé. Bpest, 1887. — Beöthy, A szépprózai elbeszélés, II. Bpest, 1887. — Philologiai közlöny, 1887—88. évf. — Budapesti Szemle. 1888. I. félév. — Figyelő, 1887—88. évf. — Századok, 1888. évf. — Természettudományi közlöny és pótfüzetek, 1888. évf. — Magyar nyelvőr, 1887—88. évf. Magyar történelmi életrajzok, szerk. Szilágyi, 1887—88 évf.

b) Ajándékozás útján: Boruth Elemér Hátrahagyott művei, I. II. Bpest, 1887. Zvékies Boldizsár VIII. oszt. tan. ajándéka. — Nyári József, Olaszországi emlékek. Temesvár, 1888. 1 füz. Szerző ajándéka. — Molnár György, Világostól—Világosig, II. III. és Világos után. Arad, 1881—82. Endrényi testvérek ajándéka. — Reizner János, A régi Szeged, II. Szeged, 1887. Lusztig E. VI. oszt. tanuló ajándéka. — Nadasdi, Zrínyi és Frangepán a vérpadon, Lieszkovszkytól. Bpest, 1884. Liptai K. V. oszt. tan. ajándéka. Dudás Gy., A Szeged-alsóvárosi templom, 2 pld. Szeged. 1887. és Szerémi Gy. Emlékirata, 1 füz. Bpest, 1886. — Szerző ajándéka. — Századok. Bpest, 1887. évf. 10 füzete. Lusztig Em. VI. oszt. tan. ajándéka. — Neueste Reisen in Innern Afrika's, II. Lusztig Em. VI. oszt. tan. ajándéka. — Pope, A műbírálatról (Olesó ktár 20.) Turóczy M. VIII. oszt. tan. ajándéka. — Köhalmi-Klimstein, Pázmány Péter, 1 füz. Pozsony, 1884. Turóczy Mihály VIII. oszt. tan. ajándéka.

A kisebb könyvtárba szereztettek: Tóth Sándor, Kurucz-világ. Budapest. — Bánfi, A barlang tuka. Győr, 1882. — Halbik, A bánat kien-

gesztel. Győr, 1880. — Schön, Bódog. Győr, 1884. — Kasztner, A régi jó idökből. Győr, 1880. — Dr. Sikor, Pártos Matyi, 2 pld. Győr, 1880. — Sebök, Jenö herezeg. Győr, 1881. — Gruson-Halbik, Boreza néni. Győr, 1880. — Hoffmann-Kapossy, Ne lopj. Győr, 1880. — Halbik, Buchenhorst örökösei. Győr, 1880. — Miss Edwards, A kincses szigetek fölfedezése. Győr, 1870. — Hoffmann-Tomor, Mózsele 2 pld. Győr, 1880. — Dr. Sikor, A révfalusi honvéd. Győr, 1880. — Auréle-Schön. A mostoha leány. Győr, 1880. — Baron Richard, A végrendelet. Győr, 1880. — Margit, A tüzesöben. Győr, 1886. — Baron Richard, Az anya ékszere. Győr, 1880. — Bánfi, Jani és Nani. Győr 1882. — Dr. Kletke-Németh, Lázadás Kairóban. Győr, 1880. — Baron Richard, Gyula és Mari. Győr, 1881. — Schönberger, Borúra derü. Győr, 1881. — Spitzer, A szorgalom jutalma. Győr, 1880. — Baron Richard, Ember tervez, Isten végez. Győr, 1881. — Szentmihályi, A kandalló mellett. Győr, 1881. — Stadler Az árvák atyja. Győr, 1880. — Szentmihályi, Az Ainay-le-Vieux-i torony Győr 1880. Összesen 28 kötet 12 frt 5 kr. értékben.

Ajándékoztak a könyvtár számára: Tek. Dolinay Gyula úr: Rousset, A tigrisbőr. Ford. Bogdánfy. Budapest, 1886. — Edmondo de Amicis A szív. Ford. Dr. Radó. Bpest, 1888. — Nt. Várkonyi Endre főgymn. tanár úr: Nogely, A kath. hitterjesztés lapjai. Nagyvárad, 1887. — A következő IV. A. oszt. tanulók: Kohlmann János, Jókai, Carinus. Pest, 1860. — Kuzman Oszkár: Dumas, A három testőr, I—VI. köt. Ford. Hang. Pest, 1863. — Hoffmann, Inka kincse. Bpest, 1874. — A magas északon. Budapest, 1882. — A bűn rabja. Budapest, 1874. — A fellök fölötti. Bpest, 1876. — Paskesz Lipót: Alvinczi, Pali és Gyuri. Pest, 1857. — Vetró Márton: Atala költeményei. Pest, 1861. — Bánfi, Az ingoványok leánya. Budapest, 1881. — Wolf Izsó: Degré, A száműzött leánya. — A következő IV. B. oszt. tanulók: Blaustein Náthán: Gyürky Salamon. Budapest, 1886. — Ferderber Béla: Borúra derü. Szeged, 1877. — Fináczy Béla: Györy, Balassa János. Budapest, 1876. — Fischer Vilmos: Történeti adomák és jellemrajzok. Pest, 1870. — Fromm Miklós: Hoffmann, Karácsonyest. Bpest, 1880. — Kreybig Rezső: Gr. Gvadányi Rontó Pál. Esztergom. — Székács, Szerb népdalok és regék. Budapest, 1887. — Szigligeti, Fenn az ernyő, nincsen kas. Bpest, 1887. — Meyne-Reid, A skalp-vadászok. Bpest. Gyarmathy Zs., A hegyek közül. Bpest. — Kvassay, Ahol az ember kezdődik, 1—2. k. Pest, 1871. — Polaček Mihály: Boros, András a szolgálégény. Bpest. Smetán Ignác: Jósika, Abafi. Pest. 1857. — Végre t. cz. Lampel R. könyvkereskedésétől: Jancsó-Boros, Tanulók olvasó tára. 1—4 f. Budapest, 1888. Összesen: 31 kötet és 6 füzet 14 frt 25 kr. értékben

A múlt évben az ifjusági (nagyobb) könyvtárban volt: 807 mü, 1477 kötetben, 37 füzetben, 1292 frt értékben; a jelen tanévben gyara-

podott vétel útján 18 művel 32 köt. 10 füz. 37 frt 40 kr. értékben; ajándék útján 8 művel 6 köt. 4 füz. 6 frt 30 kr. értékben. Összesen: 26 művel 38 köt. 14 füz. 43 frt 70 kr. értékben.

Az önképzőkör könyvtárában volt 455 mű 681 köt. 951 frt 75 kr. értékben; a jelen tanévben gyarapodott vétel útján, 34 művel 45 köt. 67 füz. 90 frt 18 kr. értékben; ajándék útján 4 művel 2 köt. 11 füz. 3 frt 60 kr. értékben. Összesen 38 művel 47 köt., 78 füz. 93 frt 78 kr. értékben.

Az ifj. (nagyobb) s önképzőköri könyvtárban jelenleg van: 1326 mű, 2253 kötetben, 119 füzetben 2381 frt 33 kr. értékben.

II. Tanári könyvtár.

A tanári könyvtár vásárlás útján a következő munkákkal szaporodott: Gyulai Pál, Budapesti Szemle, 1887—88. évf. — Természettudományi közlöny, 1887—88. évf. — Országos középiskolai tanárogyesületi közlöny, 1887—88. évf. — Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien, 1887—88. — Zeitschrift für mathem. und naturwissenschaftlichen Unterricht, 1887—88. — Annalen der Physik und Chemie, 1887—88. — Közoktatás, 1887—88. — Dr. Lange, Uj iskolai Atlasz, 3 péld. Bpest, 1887. — Goethe, Iphigenie auf Tauris. Leipzig. — Herder, Der Cid. Leipzig. — Köpesdi, Pro Roscio Am. et De imp. Cn. Pomp. Bpest, 1886. — Jakobs-Wirz, C. Sall. Crispi de coni. Cat. et de bello Jug. 1—2. füz. Berlin, 1886. — Cless, C. Sall. Crispus Werke, 1—10. füz. Stuttg. 1882. — Nipperdey-Andresen, Cornelius Tacitus, 1—2. füz. Berlin, 1884. — Heraeus, Corn. Taciti Hist. libri, 1—2. Leipzig, 1885. — Andresen, Corn. Tacitus Dialogus de or. Leipz. 1879. — Wex, C. Corn. Taciti, De vita et moribus Cn. Jul. Agricolae. Brunsv. 1852. — Dr. Curtze, Die Germania von Tacitus. Leipz. 1868. — Faesi-Franke, Homers Iliade, 1—4. Berlin, 1887. — Faesi-Hinrichs, Homers Odyssee, 1—3. Berlin, 1885. — Kühner, M. T. Cicero's Werke. Cato (63. 64.) 1—2. Stuttg. 1878. — Siebelis M. T. Cicero's Werke. Rede für S. Roscius, 1—2. — Rede über Cn. Pomp. 1—2. Stuttg. — Kühner, M. T. Cicero's Werke. Drei Bücher von den Pflichten, 1—5. Stuttg. 1873. — Christ und Bähr, M. T. Cicero's Werke. Die Philippischen Reden, 1—3. Berlin. — Dr. Binder. M. T. Cicero's Reden gegen L. Serg. Cat. Stuttg. 1870. — Köchly, M. T. Cicero's Rede für T. Annius Milo. Stuttg. 1871. — Halm, Cicero's Reden für T. Ann. Milo, für Q. Ligarius für Deiotarus. Berlin, 1870. Gegen L. Serg. Cat. und für den Dichter Archias. Berlin, 1878. Cicero's erste und zweite Philippische Rede. Berlin, 1881. Reden für S. Roscius und über das Imp. des Cn. Pompeius. Berlin, 1874. — Heine, M. T. Ciceronis De officiis. Berlin, 1878. — Sommerbrodt, M. T. Ciceronis Cato Maior De

senectute Berlin, 1885. — Nauck, Des Q. Horatius Fr. Oden und Ependen. Leipz. 1885. — Dr. Krüger, Des Q. Hor. Fl. Satiren und Episteln, Leipz. 1885. — Binder, Q. Hor. Fl. Werke, 1—7. Berlin. P. Virg. M. Gesang 7—12. Berlin. — Reifferscheid, C. Svetoni Tranquilli . . reliquiae. Lips. 1860. — Stahr, Sveton's Kaiserbiographien. Stuttg. 1864. — Teuffel's Geschichte der Römischen Literatur. Leipzig, 1882. — Hertlein, Xenophon's Cyropaedic. Berlin, 1870. — Rehdantz, Xenophon's Anab. 1—2. Berlin, 1882. — Breitenbach, Xenophon's Memorabilien, Berlin, 1870. — Dörner, Xenophon's Cyropaedic, 1—3. Stuttg. 1864. — Forbiger, Xenophon's Anab. 1—2. Stuttg. 1860. — Zeizing, Xenophon's Memorabilien, Stuttg. 1855. Sintenis, Ausgewählte Biographien des Plutarch, 1—3. Berlin, 1882. Schmelzer, Plato's ausgewählte Dialoge, 1—8. Berlin. — Classen, Thukidides, 4—8. Berlin, 1885. — Wahrmond, Thukidides, 1—9. Stuttg. 1864. — Schneidewin-Nauck, Sophokles, I—VII. Berlin, 1877. — Schöll, Sophokles Werke, I—III. Stuttgart — Dr. Panyák, Programm értekezések repertoriuma. Bpest, 1887. — Magyar könyvszemle, 1887. évf. — Reizner János, A régi Szeged, II. Szeged, 1887. — Grünwald Béla, A régi Magyarország. Bpest, 1888. — Görgey István, 1848. és 1849-ből, I—III. Bpest, 1888. — Carriere, Hellas und Rom. Leipz. 1877. — Deák Ferencz Emlékezete, 1—10. füz. Bpest, 1888. — Dr. Schneidewin, Die Homerische Naivität, Hameln, 1884. — Ferenczi Gyula, Homeros philosophiája. — Koronázási emlékkönyv. Pest, 1867. — Dr. Foselowski, Schul-Hygiene. Berlin, 1883. — Dr. Németh, Szabályrendeletek, 2 péld. Győr, 1888. — Az osztrák-magyar monarchia irásban és képben, I—II. Bpest, 1888. — Felér, A Bajor középiskolák. Bpest, 1888. — Laner, Ludovika Akadémia. U. a. Katonai nevelő intézet.

Ajándékozás. A magy. tudom. Akadémia kiadványaiból ez év folytán a következő műveket küldötte meg intézetünknek: Rentmeister, Lex Falcidia. Bpest, 1888. — Pesty Frigyes, Magyarország helynevei, I. Bpest, 1888. — Szilágyi, Erdélyi országgy. emlékek, XII. Bpest, 1887. — Péch Antal, Alsó-Magyarország bányaművelésének története, II. Bpest, 1887. — Dr. Kúnos, Oszmán-török népköltési gyűjtemény, I. Bpest, 1887. — Gergely-Pettkó, Alvinczy Péter okmánytára, III. Bpest. 1887. — Bayer, A nemzeti játékszín tört. I—II. Bpest, 1887. — Simonyi, A magyar határozók, I. k. első fele. Bpest, 1888. — Nyelvemléktár, IX. X. XII. Bpest, 1888. — Dr. Szádeczky, Izabella és Ján. Zsigmond Lengyelországban. Bpest. 1888. — Marczali, Magyarország tört. II. József korában, III. Bpest, 1888. — Wenzel, Magyarország mezőgazdaságának története. Bpest, 1887. — Dr. Pisztori, A nemzetgazdaság haladása és iránya. Bpest, 1888. — Budenz, Nyelvtud. közlemények, XX. 3. f. — Értekezések a nyel- és széptud. köréből, XIII. 10—11. XIV. 1—8, a természettudom. köréből, XVII. 2—6; a mathem. tudom. köréből, XIV. 1; a tört. tudom.

köréből, XIII. 7. 9.; a társadalmi tudom. köréből, IX. 1—10. — Mathem. és term. tudom. közlemények, XII. 1—8, XIII. 1. — Emlékbeszédek, IV. 2—4. 6. 8—10. — Mathem. és term. tudom. értesítő, IV. 8. 9. — V. 6. 8. 9. — VI. 1—7. — A magy. tudom. Akademia Értesítője, XXI. évf. 4—7. XX. évf. 1—2.; Évkönyvei, XVII. k. V. drb. — Thanhoffer, Adatok a közp. idegrendszer szerkezetéhez. Bpest, 1887. — Ezekon kívül ajándékozott: Milleker, Geschichte der kön. Freistadt Wersetz, I—II. Bpest, 1886. Versecz város ajándéka.

A tanári könyvtárban a múlt évben volt 1482 ezim 2530 drbban 879 füz., 3339 frt 33 kr. értékben.

Az 1887—88. tanévben gyarapodott:

a) vétel útján, könyvekben: 61 ezim 67 köt. 60 drbban 53 füz. 161 frt 61 kr. értékben; folyóiratokban: 6 ezim, 68 füz. 69 frt 8 kr értékben;

b) ajándék útján könyvekben: 25 ezim, 19 köt. 19 drbban 62 füz. 69 frt 60 kr. értékben.

Összes gyarapodás: 94 ezim, 86 köt. 79 drb, 183 füz. 300 frt 29 kr. értékben.

Jelenleg van: 1476 ezim, 2609 drb, 1073 füz. 3639 frt 62 kr. értékben.

I. A főgymnasium ösztöndíjas és jutalmazott tanulói az 1887/88. tanévben.

a) Ösztöndíjasok.

1. Aigner Ernő, V. oszt. tan., a Lonovics-féle családi alapítványból évi 260 frttal.

2. Bersán Aurel, VII. oszt. tan., az Alexandrovits Anna-féle családi alapítványból évi 60 frttal.

3. Doktor Ferencz, VII. oszt. tan., az Alapy-féle alapítványból évi 210 frttal.

4. Gombkötő János, VIII. oszt. tan., a Bonnaz-féle alapítványból évi 96 frttal.

5. Jójárt Illés, I. A. oszt. tan., az Oltványi-féle alapítványból évi 61 frt. 52 krral.

6. Kovács Pál, III. B. oszt. tan., az Oltványi-féle alapítványból évi 61 frt 52 krral.

7. Nikolits Béla, VI. oszt. tan., az Alapy-féle alapítványból évi 210 frttal.

8. Onitiu Valér, VII. oszt. tan., a Gozdu-féle alapítványból évi 150 frttal.

9. Revitzky Rezső, IV. B. oszt. tan., a Revitzky-féle családi alapítványból évi 200 frttal.

10. Rózsa István, VI. oszt. tan., a Makra-féle alapítványból évi 110 frttal.

11. Tiefenthaler Arnold, VII. oszt. tan., a Schmidt-Wellenstein-féle alapítványból évi 61 frttal

12. Zacharia Oktáv, V. oszt. tan., a Gozslu-féle alapítványból évi 100 frttal.

b) Jutalmazottak.

I. A vallásban tanúsított jeles előmenetelért:

Eberhardt János, VIII. oszt. tan., az Ebner-féle alapítványból 6 drb aranynyal.

II. A magyar irodalomban tett jeles előmenetelért:

Tóth József, VIII. oszt. tan., a Kisfaludy-társaság által alapított Kisfaludy-jutalomból 25 frt. értékű magyar irodalmi művekkel.

III. Jó magaviseletük és előmenetelükért:

1. Timina Béla, II. A. oszt. tan., a Sobay-féle alapítványból 25 frt 20 krajezárral.

2. Pollner Kálmán, VI. oszt. tan., a Sobay-féle alapítványból 25 frt. 20 krajezárral.

3. Huszár Dezső, IV. A. oszt. tan., a dr. Cajus Gábor és neje Abeles Regina alapítványából 60 frttal.

IV. A rajzolásban kifejtett szorgalmáért:

Nyilasy Sándor, IV. B. oszt. tan., 2 drb aranynyal.

Értesítés a jövő 1888—89. tanév megnyitásáról.

A jövő tanévre a beiratások augusztus hó három utolsó és szeptember hó két első napján történnek. A fölvétel szabályai a következők:

I. A jelentkezés ideje.

A tanintézetnek eddig fönmállott párhuzamos osztályai a jövő 1888—89. tanévre is föntartatnak, vagyis 3 első, 2 második, 2 harmadik és 2 negyedik osztály leendő; a négy felső osztály továbbra is párhuzamosak nélkül marad.

A nagymélt. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak f. évi 8255. sz. a. kelt rendelete értelmében ezen osztályok mindegyikébe 65 tanuló vehető fel s a helybeliek ugyanez a nagymélt. miniszteriumnak 33259/1886. számú intézménye alapján a fölvételnél előnyben részesíttetnek. Ezen magas rendeletekből kifolyólag:

1. Augusztus hó 29-én és 30-án délelőtt 8—12 óráig s délután 2 $\frac{1}{2}$ —5 óráig csak helybeliek iratkozhatnak be.

2. Augusztus hó 31-én 8—12 óráig s délután 3—5 óráig, továbbá szeptember hó 1-én és 2-án délelőtt 8—12 óráig helybeliek és vidékiek a jelentkezés ideje szerint.

3. Valamint a helybeliek a vidékiek fölött, úgy azon vidékiek, kik már előbb is e tanintézet növendékei voltak, az újonnan jelentkezők fölött a fölvételnél elsőbbséggel bírnak.

II. A bemutatandó okmányok.

1. A gymnasium első osztályába csak oly tanuló vehető föl, ki a 9 évet betöltötte s 12 évnél nem idősebb, mely körülmény keresztlevél s illetőleg hiteles születési bizonyítvánnyal igazolandó.

2. Az ismeretek mértékére nézve megkívántatik, hogy a

népiskola 4-ik osztályának tananyagában kellő jártassággal bírjon s erről hiteles iskolai bizonyítványt mutasson föl.

3. A beírásra szülői vagy ezek megbizottja kíséretében jelentkezzék az igazgatóságnál s itt mutassa föl az előbbi tanévről szóló iskolai bizonyítványát s azon tanodának, melyben ezen bizonyítványt nyerte. Értesítőjét, továbbá keresztlevelét vagy születési okmányát s szabályszerű orvosi bizonyítványt a sikeresen megtörtént himlőoltásról s ha az ifju 12 éves, az újraoltásról. Míg a tanuló ezen okmányokat be nem mutatja, addig magát az intézetbe véglegesen fölvettnék nem tekintheti.

III. A tandíjak.

Szeged sz. kir. város tekint. köztörvényhatóságának 1887. évi 166. sz. a. kelt határozata folytán a tandíjak az 1888—89. tanév kezdetétől a következő módon szabályoztatnak:

1. Helybeli ifju 10 frt 80 krt, vidéki 15 frt 80 krt fizet egész évre tandíjjul.

2. A tandíj első fele 5 frt 40 kr., illetőleg a vidékiek részére 7 frt 90 kr. a beíráskor, másik fele pedig január hó végén fizetendő az igazgatóságnál.

3. Szegénysorsú, de jó magaviseletű s előmenetelű növendék tandíjmentességért folyamodhatik. A folyamodványok Szeged sz. kir. város tekint. tanácsához intézendők s beírás alkalmával a gymnasiumi igazgatóságnál nyújtandók be.

Melléklendő a folyamodványhoz: 1. Hatósági szegénységi bizonyítvány, 2. Legalább is jó előmenetelről tanúskodó iskolai bizonyítvány.

A jó előmenetel olyképen értendő, hogy a gymnasiumból jövő tanulónak a tornázáson és szépíráson, a népiskolából jövőnek pedig a tornázáson és rajzoláson kívül minden kötelezett tantárgyból jó, vagy vegyest jeles és jó tanjegyzéinek kell lenni.

IV. Javító- és pótvizsgálatok.

Hogy mind a helybeli, mind a vidéki illetőségű ifjak a fentebb kitézött időben jelentkezhessenek a fölvételre, a javító- és pótvizsgálatok idejéül a helybeliek részére augusztus hó 29-ik, a vidékiek részére pedig augusztus hó 30-ik napjának délutánja, 2¹/₂—5 óráig tűzetik ki.

Javító- és pótvizsgálatra bocsáttatnak:

1. Oly egy tantárgyból bukott tanulók, kiket erre a tanári testület zárérendeletli írélete följogosít.

2. A két tantárgyból bukottak közül azok, kik erre a nagytekintetű tankerületi kir. főigazgatóságtól külön engedélyt nyertek. Ezen engedélyek iránti kérvények 50 kros bélyeggel ellátva s iskolai és esetleg egyéb bizonyítvánnyal is felszerelve a tankerületi főigazgatósághoz intézendők s július hó 10-ig a gymnasiumi igazgatósághoz benyújtandók. Azon tanulók, a kiknek az erkölcsi viseletből kevésbé szabályszerű vagy rossz érdemjegyük van, vagy a kik a latin nyelvből vagy a mennyiségtanból érdemelték ki elégtelen tanjegyeik egyikét, javító-vizsgálatra engedélyt nem nyerhetnek.

3. Pótvizsgálatra igényt tarthatnak azon tanulók, kik a tanév bezárása előtt betegség miatt kénytelenek voltak a tanintézetből kilépni. Ezen vizsgálatra az engedélyt a tanári kar adja meg. A vizsgálat iránti kérvények orvosi s egyéb bizonyítványokkal felszerelve jul. 10-ig az igazgatósághoz benyújtandók. Sem a javító-, sem a pótvizsgálatért díj nem fizetendő.

Szeptember hó 2-án 8 órakor nyitattik meg a tanév a Szentlélek ünnepélyes segítségével hívásával s 3-án reggel kezdetnek meg az előadások.

A vidéki szülők és gyámok a gyermekeik részére föliogandó szállás iránt az igazgatóságnál tudakozódhatnak.

Szegeden, 1888. június hó 30.

Magyar Gábor,
főgyerm. igazgató.

T a r t a l o m.

	<i>Lap</i>
<i>Homérosz kedélyvilága . . . . .</i>	3
<i>A tanári kar . . . . .</i>	55
<i>Előadott tananyag . . . . .</i>	57
<i>Írásbeli fölülcányok . . . . .</i>	69
<i>A tanulók előmenetele :</i>	
<i>A. A kötelezett tantárgyakban . . . . .</i>	72
<i>B. A nem kötelezett tantárgyakban . . . . .</i>	98
<i>A sorozatban használt érdemjegyek fokozata . . . . .</i>	101
<i>Rövidítések jelentménye . . . . .</i>	101
<i>Statisztikai kimutatások :</i>	
<i>A. A tanulók általános áttekintése . . . . .</i>	102
<i>B. A tanulmányok eredményének áttekintése . . . . .</i>	104
<i>C. A tanulók általános osztályozása . . . . .</i>	105
<i>D. Az érettségi vizsgálatok eredménye . . . . .</i>	106
<i>E. A tanulók származási helyének kimutatása osztályonként . . . . .</i>	107
<i>Adatok a főgymnasium történetéhez :</i>	
<i>A. A tanintézet beléletére vonatkozó fontos mozzanatok . . . . .</i>	108
<i>B. Felsőbb hatóságoktól érkezett fontosabb leiratok . . . . .</i>	110
<i>C. Ifjúsági segélyező-egylet . . . . .</i>	111
<i>D. Önképző-kör . . . . .</i>	112
<i>E. Gyorsíró-kör . . . . .</i>	117
<i>F. Szertárak . . . . .</i>	119
<i>G. Ifjúsági könyvtár . . . . .</i>	121
<i>H. Tanári könyvtár . . . . .</i>	124
<i>I. A főgymnasium ösztöndíjas és jutalmazott tanulói . . . . .</i>	126
<i>Értesítés a járó tanács megújításáról . . . . .</i>	128

